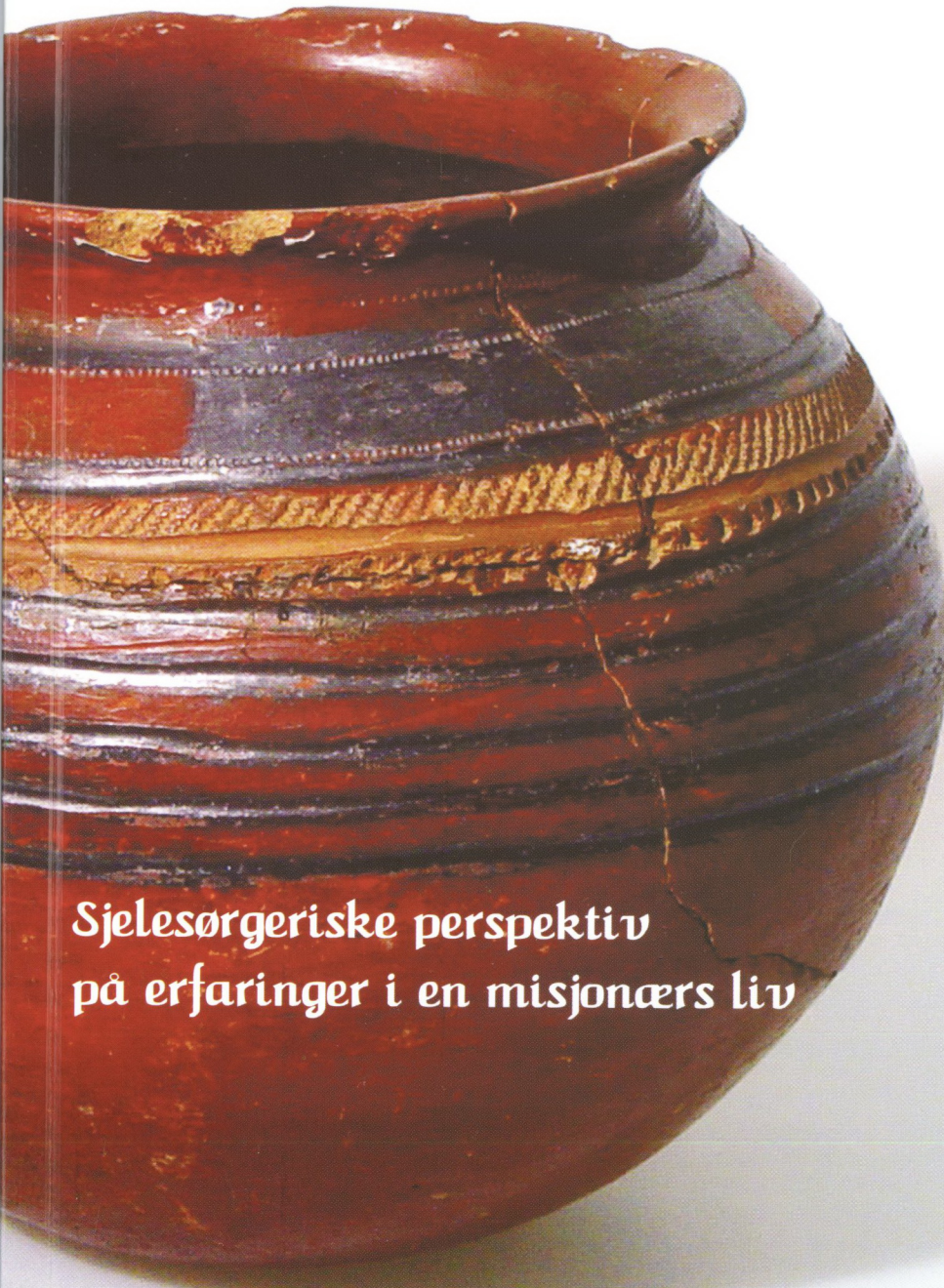

Øyvind M. Eide

Skatten og leirkaret

*Sjelesørgeriske perspektiv
på erfaringer i en misjonærs liv*

Skatten og leirkaret

Sjelesørgeriske perspektiv
på erfaringer i en misjonærs liv

ØYVIND M. EIDE

Stavanger
Misjonshøgskolens forlag
2002

© Øyvind M. Eide
Tekstoppsett og sideombrekking:
Misjonshøgskolens forlag
Trykk: Impress, Stavanger

Illustrasjon:
Afrikansk leirkrukke, Kamerun
Misjonshøgskolens museum
Fotograf: Eivind Hauglid

Misjonshøgskolens forlag
Stavanger
2002
ISBN 82-7721-075-2

Til

Elisabeth

Forord

Bøker vil alltid være tolkninger av tema og bilder som på forskjellig vis er bærere av de erfaringer forfatteren har gjort. Når jeg presenterer tema knyttet til misjonærtjenesten, er det på mange vis min fortelling. En slik tilnærming har en pedagogisk funksjon fordi personlig erfaring er av stor interesse for andre som forbereder seg til misjonærtjeneste. Sammen med faglige refleksjoner håper jeg stoffet vil det bidra til en realistisk forberedelse.

Men erfaringene som deles er ikke bare mine. Som sjelesørger og lærer ved Institutt for Sjelesorg, på Misjonshøgskolen og på Mekane Yesu Theological Seminary, har jeg fått det privilegium å få lytte til mange misjonærfortellinger. Slik har jeg fått en viss oversikt over tema og trekk ved misjonærerfaringen. Foreliggende bok legger vinn på å beskrive og tolke typiske erfaringer.

Jeg vil spesielt takke min nærmeste familie, som tok utfordringen, delte gledene, men også kjent belastningene ved misjonærlivet.

Studenter ved Praktisk-teologisk seminar og på kurset Kristendom og misjon har ved spørsmål og kommentarer til forelesningene, vært til stor nytte ved utarbeidelsen av boken. En spesiell takk til Gustav Steensland, Mette Bagge, Terese Bue Kessel, Marianne Skjortnes, Arne B. Samuelsen, Eli og Vidar Bakke, Sigrun og Ivar Arnesen, Eivind Hauglid og Leif Jon Paulsen for verdifulle kommentarer og innspill under forskjellige faser i skrivingen.

Misjonshøgskolen i Stavanger, august 2002

Øyvind M. Eide

Innholdsfortegnelse

1	Skatten og leirkaret	1
	1.1 Bokens aktualitet og hensikt	1
	1.2 Bokens metode	5
	1.3 Bokens faglige plassering og innhold	7
2	Misjonærtjeneste i et tidsskifte	10
	2.1 Kulturhistoriske perspektiv	11
	2.2 Teologihistoriske perspektiv	16
	2.3 Sjelesørgeriske perspektiv	18
3	En troverdig misjonæridentitet	22
	3.1 Misjonærtjenestens kilder	23
	3.2 Misjonærtjenestens indre forutsetning	27
	3.3 Tjenestens fire bærebjelker	30
4	Guds ledelse	32
	4.1 Et religionspsykologisk perspektiv	34
	4.2 Teologiske perspektiv	35
	4.2 Kirkens bekreftelse	38
5	Møte med det fremmede	41
	5.1 Kultursjokk	42
	5.2 Kulturkollisjon	46
	5.3 Kulturforståelse	49
6	Fra visjon til virkelighet	56
	6.1 Den evangeliske grunnstruktur	57
	6.2 Misjonsmetodikk - teori	60
	6.3 Misjonsmetodikk - et praktisk eksempel	63

7	Innsats i livets tjeneste	73
	7.1 Å gjenopprette et menneskes verdighet	74
	7.2 Å verne om menneskers verdighet	79
	7.3 Å være en bærer av håp	87
8	Et konfliktløsende fellesskap	89
	8.1 Hvordan forebygge konflikt?	90
	8.2 Hvordan tenke omkring konflikt?	94
	8.3 Hvordan handle i konflikt?	97
9	Misjonen og misjonærbarna	102
	9.1 Kulturhistoriske perspektiv	103
	9.2 Faglige perspektiv	106
	9.3 Aktuelle perspektiv	111
10	Når en misjonær kommer hjem	114
	10.1 Avskjed og hjemkomst	116
	10.2 Er det hjemreise eller utreise for barna?	119
	10.3 Omsorgens pris	121
11	Leiren i pottemakerens hånd	126
	11.1 Tjenestens teologi	127
	11.2 Åndelig veiledning	129
	11.3 Forsoningens tjeneste	132
	Bibliografi	
	134	

1 Skatten og leirkaret

Etter min første periode som misjonær i Etiopia var jeg stipendiat ved Institutt for Sjelesorg på Modum Bad. Der fikk jeg gleden av å samtale om mine erfaringer med overlege Gordon Johnsen. Samtalene hadde en sjelesørgerisk ramme. I samtalene kom vi inn på en rekke aktuelle tema: det meningsfulle livet, de gode opplevelser og de nye kristne. Vi samtalte også om den personlige troshistorie og følelsen av å være kalt, om hva erfaringer med sultkatastrofer, revolusjon og forfølgelse gjorde med mine kolleger og meg. Vi var også inne på fortellene i misjonen, sider jeg ikke var forberedt på ved utreise: den indre dynamikk i isolerte misjonærmiljø, misjonærbarnas erfaringer, nederlagene og det store behov for sjelesorg. Det var da jeg tok opp spørsmålet om spenningen mellom alle Guds løfter om kraft og nærvær, og følelsene av utmattelse og anfektelse ved hjemkomst. Den gamle, kloke psykiater så på meg med sitt erfarne blikk og sa med ettertanke: *“Du må ikke glemme at vi har skatten i leirkar.”* Setningen ble til stor hjelp. Metaforene satte ord på og ga struktur til mine tanker. De hjalp meg til å se dynamikken mellom budskap og budbærer og illustrerer hvordan jeg fikk anledning til å reflektere omkring erfaring og søke sammenheng mellom levd liv og teologiens språk- og tankeverden. Det hjalp meg til å *integre* tro og erfaring, og bidro til *fordypning* og *modning* som menneske og kristen.

1.1 Bokens aktualitet og hensikt

Den første teologiske bok jeg fikk i hende som ung misjonsstudent var Olaf Moes *Apostelen Paulus : hans liv og gjerning*. Jeg har glemt det meste av innholdet i boken, men noe av det Moe sier innledningsvis ble sittende igjen: *“Paulus er en helgen uten den sedvanlige glorie; hans personlige eiendommeligheter er for tydelige og for menneskelige til å gjøre en ideali-*

sering lett.”¹ Kanskje jeg merket meg setningen fordi den brakte den store Paulus ned på jorden og hjalp meg til å våge noen famlende skritt i hans fotspor. Etter mitt første forsøk som misjonær i Afrika, fikk jeg så den fine anledningen til å samtale med Gordon Johnsen om mine erfaringer. Og han minnet meg om hvordan Paulus bruker ordbildene om skatten og det sårbare leirkaret som stikkord i en tjenestens teologi.

De to ordbildene *skatten* og *leirkaret* kan ved første øyekast virke statiske og livløse. Men det har neppe vært Paulus' tanke. Han har vel heller tenkt at ordbildene skulle uttrykke det levende og dynamiske. *Skatten* er intet mindre enn “Guds herlighet som stråler i Kristi ansikt” (2 Kor 4,6). *Leirkaret* er bærer av skatten. Leirkaret er sårbart, noe Paulus gjerne innrømmer hva han selv angår. Men selv om det er slik er han seg bevisst at han er bærer av noe stort. Han illustrerer sin tanke med eksempler fra det levde liv: Han er presset, men ikke knekket. Han er i tvil, men ikke fortvilet. Han er slått ned, men ikke slått ut.² Ordbildene er stikkord i en teologi hvor tro, erfaring og refleksjon integreres til et hele.

Jeg har valgt bildet av leirkaret som illustrasjon på bokens forside. Bildet viser et kunstnerisk utformet og dekorert leirkar fra Durudalen i Kamerun. Bildet er bærer av bokens grunnleggende idé. Karet er velbrukt, slitt og skadet. Men bruk og slitasje har ikke gjort karet ubrukelig. Det har tvert imot bevart sin bruksverdi, og blitt vakrere og enda mer verdifullt. Det er utstilt i Misjonshøgskolens museum som et førsteklasses eksempel på brukskunst fra Afrika.

I 1998 gjennomførte Marianne Skjortnes og Sigurd Haus ved Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK) og Aslaug Hestnes ved Praktisk-teologisk seminar (PTS) på Misjonshøgskolen (MHS) en omfattende personalundersøkelse blant aktive og tidligere misjonærer i Det norske misjonsselskap (NMS).³ Det empiriske materialet fra undersøkelsen utgjør en vesentlig bakgrunn for denne boken.

¹ Moe 1944:1

² Jfr. Witherington 1995:385-389.

³ Skjortnes, M., S. Haus & A. Hestnes, *Personaladministrative Problemstillinger i NMS. Oppfølging og livslang læring i en organisasjon i endring*. Stavanger 1998. (SIK-rapport ; 1998:1). [Undersøkelsen refereres i det følgende som NMS' personalstudie fra 1998 eller i note som Skjortnes/Haus/Hestnes 1998]. Ca. 200 misjonærer i aktiv tjeneste og 180 misjonærer som hadde avsluttet sin tjeneste i NMS i løpet av de siste 10 årene ble kontaktet i forbindelse med undersøkelsen. Svar kom inn fra 121 misjonærer ute, 27 på hjemmeopphold og 134 som hadde sluttet i NMS: Prosjektet ble gjennomført på oppdrag fra NMS. Undertegnede var med i prosjektets styringsgruppe.

Undersøkelsen bekreftet at leirkaret er sårbart, det vil si at den bekreftet at mange sider ved misjonærtjenesten er vanskelig. Denne side er velkjent fra sjelesørgerisk arbeid og lignende studier i andre land. Fordi det vanligvis er fortellingen om det skjulte og vanskelige som kommer til uttrykk i sjelesorgsamtalen, rettes oppmerksomheten mot det problematiske for å gi perspektiv og bidra til indre forsoning. Men NMS' personalundersøkelse fra 1998 bekreftet også at det sårbare leirkar på samme tid er bærekraftig. De aller fleste misjonærer opplever nemlig deres tjeneste som dypt meningsfull. Det er et viktig perspektiv i denne sammenheng. Sjelesørgerisk hjelp handler like mye om å lytte og lete seg frem til den gode fortelling, som nok er der, men som ble overskygget av det vanskelige. Den gode fortelling handler om mening og mestring, ressurser, positive opplevelser og gode relasjoner. Bare når begge fortellingene kommer til syne, vil bildet bli helt og den forsonende integrasjon av fortellinger finne sted.

På det *internasjonale* plan kan fortellingene om det problematiske avleses av store statistiske undersøkelser av årsaker til at misjonærer avbryter sin tjeneste.⁴ Forenklet sagt ser vi at frem til slutten av andre verdenskrig, var tropesykdommene den største trussel mot misjonærenes helse og velferd. Antibiotika endret bildet dramatisk. Det til tross registrerte misjons-selskapene i 1950- og 60-årene at misjonæravgangen økte. Men nå var den vanligste årsak psykisk helsesvikt. Noe var blitt vanskeligere. Det igjen avspeiles i sjelesorg- og psykologifaglig litteratur.⁵

⁴ Moyer, K.E., *A Study of Missionary Motivation, Training and Withdrawal (1932-52)*. New York 1957; Bailey, H.L. & Jackson, H.C., *A Study of Missionary Motivation, Training and Withdrawal (1953-62)*. New York 1965. Studiene er kommentert av Burgess, A., "Misjonær bli på din post", *NTM* 20 (1966) 129-143 og i Kane, J.H., *Winds of Change in the Christian Mission*. Chicago 1973.

⁵ Et av standardverkene i faget, Myklebust, O.G., *Misjonskunnskap*. Oslo 1976, nevner ikke de personlige forutsetninger og familiespørsmål knyttet til misjonærrollen. I Berentsen, J.M., T. Engelsviken & K. Jørgensen, *Missiologi i dag*. Oslo 1994, er de aktuelle tema viet noe oppmerksomhet i Ingrid Eskilts artikkel "Misjon og misjonærtjeneste", tilsammen 10 sider av i alt 447. Magerøy, M., *Misjonsperspektiv i praksis*. Oslo 1973, berører de aktuelle tema i begrenset grad. Jfr. forøvrig Engedal, L.G., "Møte med misjonærens livserfaring", *NTM* 56 (2002) 5-33. I England er saken behandlet i Foyle, M.F., *Honourably Wounded*. London 1987, meget anvendt på misjonærforberedende kurs. I USA var misjonsvitenskapen tidlig ute med monografier og artikler vedrørende de aktuelle tema, både fra sjelesørgerisk og psykologisk perspektiv, eksempelvis Cook, H.R., *Missionary Life and Work*. Chicago 1959, Kane, J.H., *Life and Work on the Mission Field*. Grand Rapids 1980. Av nyere bidrag nevnes O'Donnell, K.S. & O'Donnell, M., *Helping Missionaries Grow: Readings in Mental Health and Missions*. Pasadena 1988, O'Donnell, K.S.' artikkelsamling med den megetsigende tittel *Missionary Care: Counting the Cost for World Evangelization*. Pasadena 1992 og Storti, C., *The Art of Coming Home*.

Men i det samme tidsrom som vestlig misjon opplever krisetegn, har antallet kristne både i Asia og Afrika vokst markant. På tretti år, mellom 1970 og 2000, viser Asia en vekst fra ca. 100 til over 300 millioner og Afrika fra ca. 120 til 350 millioner. Veksten i misjon fra ikke vestlige kirker er så stor at misjonærtallet nå overstiger antallet misjonærer fra vesten. 'Den tredje Kirke' fra Asia, Afrika og Latin-Amerika kommer med stor styrke og vitalitet. I historisk perspektiv kan en derfor med full rett si at de siste to hundre års misjonsbølge har vært en enorm suksess.⁶ Denne side av saken er samtidig en del av den enkelte misjonærs gode fortelling.

Norske misjonsselskap er i hovedsak konservative. Til tross for store politiske og sosiale endringer i land der de har misjonærer, har de i samarbeid med de nasjonale kirker fortsatt med å sende misjonærer. Symptomene på krise, slik de avspeilet seg hos den enkelte misjonær, ble i stigende grad møtt med personalpolitiske tiltak. Samtidig har misjonsselskapene søkt nye veier. Ved begynnelsen av det nye årtusen arrangerte eksempelvis NMS en stor konferanse med representanter fra samarbeidende kirker, for å drøfte nye arbeidsformer. *Ett* av svarene er at det *fortsatt* er aktuelt å sende norsk spesialutdannet personell til tjeneste i de samarbeidende kirker. Og *fortsatt* vil norsk misjon sende misjonærer til utpregede pionersituasjoner. Derfor er det fortsatt aktuelt å forberede kandidater til tjeneste, ikke minst på de følelsesmessige og personlighetsmessige sider ved tjenesten. Uansett oppgaver vil de følelsesmessige opplevelser, både for voksne og barn i møte med fremmede kulturer og arbeidsforhold, inneholde typiske tema som de til en viss grad kan forberede seg på. Foreliggende bok er tenkt som et *bidrag i forberedelsesprosessen*.

Yarmouth 1997. Misjonærbarnas erfaringer drøftes i en rekke artikler og bøker. Spesielt kan nevnes to temanummer av tidsskriftene *SMT* 74(1986)4 og *TSj* 9(1989)3, samt Pollock, D.C. & Van Reken, R., *The Third Culture Kid Experience : Growing Up among Worlds*. Yarmouth 1999. Av forskningsbidrag i norsk sammenheng nevnes Ruud, T., *Distress and mental health during cross-cultural adjustment*. Oslo 1999.

⁶ Misjonstidende Januar 2002, jfr. D.B. Barrets prognose fra 1970, "AD 2000 : 350 Million Christians in Africa." *International Review of Mission* no 233(January 1970) 39-54.

1.2 Bokens metode

I mitt arbeid med materialet tar jeg utgangspunkt i Ivar Asheims ansatser til praktisk teologisk metodikk i artikkelen *Erfering*, fra 1976.⁷ I artikkelen viser han hvor nødvendig det er at teologien evner “å gi hjelp til en mest mulig omfattende og perspektivrik *tolkning* av den menneskelige livsvirkelighet ved integrasjon av erfaringsmateriale i et kristent helhetssyn.”⁸ Dette gjelder i særlig grad den praktiske teologi, som har stort ansvar for å gi hjelp til å gjennomarbeide og integrere erfaring. Det integrative aspekt møter oss fremfor alt i sjelesorgen, hvor det på en meget direkte måte blir spørsmål om å hjelpe den enkelte til rette med seg selv. I møte med en troende som kommer til sjelesørgeren med sine opplevelser, spør så Asheim: “Hvordan kan så hans livserfaring, slik den konsentrerer seg i den personlige selverkjennelse, integreres med den gudserkjennelse som det kristne budskap formidler?”⁹ Spørsmålet er med andre ord hva vi gjør med våre erfaringer, ikke minst de smertelige erfaringene. Og hva gjør erfaringene med oss? Reflekterer vi over dem og integrerer dem slik at vi blir mer modne som mennesker og kristne, eller lar vi dem ligge i bunnen av vår sjel, som byrde og smerte? De negative selverfaringer er, som Asheim trefende beskriver, “selve knuten i den sjelesørgeriske tilnærming.”¹⁰

Leif Gunnar Engedal skisserer i sin artikkel “Guds hjerte og menneskets sjel”, fra 1994, en modell for det sjelesørgeriske arbeid. Engedal viser hvordan den sjelesørgeriske prosess bidrar til at et menneskes erfaringer blir tydet, bearbeidet og forvandlet i møte med kristen tro og tanke.¹¹ Et grunnleggende element i denne prosess er arbeidet med å nå frem til en saksvarende forståelse av konfidentens konkrete livssituasjon. Veien frem mot den “saksvarende forståelse” er i første rekke en *tolkningsprosess*. Den utfolder seg som en dynamisk interaksjon mellom konfident og sjelesørger.¹²

⁷ Asheim 1976.

⁸ Asheim 1976:16.

⁹ Asheim 1976:29.

¹⁰ Asheim 1976:29.

¹¹ Engedal 1994:124.

¹² Engedal 1994:127. Til utdyping av den hermeneutiske prosess, jfr. Wikström 1990:195-236, Olivius/Kihlberg/Ericson 1996:131-151, Gerkin 1984.

I boken *Den outgrundliga människan* utdyper Owe Wikström begrepet “dynamisk interaksjon” som en prosess som kan utfolde seg i fire dimensjoner. Grunnleggende handler den om *omsorg*, det vil si evnen til empatisk innlevelse i konfidentens livsopplevelse. Derneft fremhever han *ettertanken*, det vil si den hjelp sjelesørgeren gir til tenksom refleksjon omkring de eksistensielle spørsmål. Disse to dimensjonene har sjelesørgeren til felles med psykoterapien. Den kristne sjelesorg kommer i særlig grad til uttrykk gjennom dimensjonene *tolkning* og *fordypning*. Tolkning i rammen av den sjelesørgeriske samtale innebærer at sjelesørgeren søker å knytte an til bilder, symboler og fortellinger fra den kristne tradisjon. En sjelesørgerisk samtale vil derfor veksle mellom innlevelse i konfidentens situasjon og aktualisering av den kristne tolkningsramme. Det “levende menneskelige dokument” må med andre ord komme til uttrykk og tolkes i samme grad som “det skrevne dokument”.¹³

Samtalen skjer i form av dialog og refleksjon omkring erfaring og teologi. I møte med den enkeltes søken etter bekreftelse, klargjøring, forsoning og fordypning kreves kjennskap både til psykologi og teologi. Men kanskje mer enn noe krever det visdom. Ifølge Wikström er tolkning sjelesørgerens viktigste og vanskeligste oppgave. Den fjerde dimensjon, *fordypningen*, samler seg om det troende menneskets erfaringer i Kristi etterfølgelse. Denne dimensjonen refererer seg til kirkens klassiske åndelige veiledningstradisjon.¹⁴ Vi merker oss at både Asheim, Engedal og Wikström understreker hvor sentral tolkningsdimensjonen er i den kristne sjelesorg. Deres anliggende er i særlig grad aktuell i sjelesørgerens møte med misjonærers erfaringer. I denne sammenheng er også fordypningen vesentlig, ettersom misjonærtjeneste på en helt enestående måte er Kristusetterfølgelse.

Prosesen minner om måten Martin Luther *gjennom* erfaring av dyp sjelenød gjenoppdaget evangeliet. Det igjen ga ham et nytt perspektiv på livet som troende. Ikke minst ble ordet anfektelse sentralt i spørsmålet om troens modning. Anfektelsen er opplevelsen av spenning mellom det en er og det en ville være, mellom selverkjennelse og Kristusbekjennelse. Den modne tro, og følgelig en mer kvalifisert praksis, vokser ut av denne spenningen. Det er den jeg karakteriserer som spenningen mellom skatten og leirkaret, eller som Thomas C. Oden sier i sin store pastoralteologi: “*The best pastoral insights are derived from lived experience of ministry.*”¹⁵

¹³ Uttrykket “the living human document” ble først utformet av Anton Boisen, skapere av Den pastoral-kliniske bevegelse (CPE). Se til dette punkt Gerkin 1989:37f.

¹⁴ Wikström 1990:125-129, 195-235.

¹⁵ Oden 1983:12.

1.3 Bokens faglige plassering og innhold

Faglig sett hører boken til innenfor den praktiske teologi, nærmere bestemt sjelesorg og missiologi. Både misjonshistorie, misjonsteologi og sentrale elementer av den praktiske teologi er delfag innen missiologien.¹⁶ Foreliggende bok går inn på noen av missiologiens tradisjonelle praktisk-teologiske tema, så som misjonsmetodikk, men legger særlig vekt på misjonæren og misjonærbarnas erfaringer. I den grad strategi og misjonsteologiske spørsmål trekkes inn, særlig i kapitlene 6 og 7, er det for å understreke hvor viktig den yrkesmessige side er for opplevelsen av mestring og mening og derved for den sjelesørgeriske behandling av emnet.

Sammenlignet med kirkelig tjeneste i Norge er problemstillingene i misjonærsammenheng mer komplekse i og med at hele familien involveres i større grad. Den eksponeres ikke bare for problemstillinger knyttet til misjonsprestens, kateketens eller diakonens funksjoner, men til en total livsopplevelse. Den store misjonærbarndebatten fra slutten av 1980-tallet avdekket med all tydelighet at en vesentlig side ved gjennomføringen av misjonsoppdraget har vært forsømt. Det har kostet misjonen, den enkelte misjonær og ikke minst misjonærbarna svært dyrt.

Fra et faglig ståsted kunne en forvente at ektefelles rolle og barns erfaringer ble viet oppmerksomhet. Det har bare i begrenset grad vært tilfelle i norsk faglitteratur.¹⁷ Derimot har amerikansk og engelsk faglitteratur tatt opp spørsmålene. Den livs- og trossmerte som misjonærfamiliens mange utfordringer og påkjenninger har avstedkommet, har vært vanskelig å snakke om i det åpne rom. Et sterkt uttrykk for situasjonen kommer til syne i et av svarene i NMS' personalstudie av 1998: "Tenk om noen i NMS hadde spurt: hva kan vi gjøre for å få deg på beina igjen?"¹⁸ Hjertesukket har vært kjent i det sjelesørgeriske rom. Hva kommer det så av at disse vanskelige sidene ved misjonærlivet er så lite kjent? Lisbeth Mikaelsson, som i 2000 skrev en omfattende analyse av misjonslitteraturen gjennom 150 år, sier noe vesentlig om dette:

Mest typisk for den selvbiografiske misjonslitteraturen er fortielsen av problematiske forhold som kan sette misjonen og misjonærene i et uheldig lys, begrensninger som gjør seg gjeldende i annen misjonsinformasjon. Arne Tolo skriver at Magnar Magerøy, en av lederne i Norsk Luthersk Misjonssamband i Etiopia, har vedgått at de var bevisst på å gi ensidig in-

¹⁶ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen 1994:17.

¹⁷ Jfr. note 3.

¹⁸ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:16.

formasjon, med spesiell vekt på den store vekkelsen blant Sidama-folket, for å få entusiastiske misjonsvenner til å gi mer til arbeidet.... Den systematiske prioritering og siling av stoff i misjonærens livsskildringer kan sees som aspekter ved en *misjonspakt* mellom forfattere og lesere.... Konvensjonene tilsier at det skapes et positivt, aktverdig bilde av forfatteren, misjonsaktiviteter og misjonærkolleger, og det betyr blant annet at sentrale menneskelige relasjoner i mange tilfeller må forties eller fortegnes.¹⁹

Min bok er et forsøk på å løfte frem noen av de fortiede tema, gi anerkjennelse til misjonærens store innsats og møte dem med omsorg og ettertanke.

Litteratur

Boken gjør seg bruk av et bredt tilfang både av misjonsvitenskapelig, sjelesorg- og psykologifaglig litteratur. Tilfanget av spesifikke forskningsbidrag rettet mot misjonærens livsopplevelse er begrenset. Av det som foreligger, har den misjonsvitenskapelige forskning i USA levert de vesentligste bidrag. Denne boken refererer spesielt til et av de få vitenskapelig anlagte studier av misjonærsituasjonen i nordisk sammenheng, nemlig NMS' personalstudie av 1998. I tillegg foreligger en god del populærfaglige bidrag i form av innføringsbøker i misjonærtjeneste eller publikasjoner i form av artikkelsamlinger og enkeltstående artikler i tidsskrifter.

Istedet for et lengre avsnitt om forskningssituasjonen i bokens første kapittel, gir jeg de mest aktuelle referanser i en de respektive kapitlenes første fotnoter. Disse notene skisserer forskningssituasjonen ved å vise til aktuelle monografier og artikler.

Litteraturhenvisningene for øvrig i noteapparatet begrenser seg til forfatter, årstall for utgivelse og sidehenvisning. De fulle bibliografiske data finnes i bibliografien ved slutten av boken.

Bokens oppbygning

I boken søker jeg å gi sjelesørgeriske perspektiv på en rekke tema. Samtlige tema, enten de retter seg innover mot misjonærens person eller utover mot misjonærens tjeneste, tar dels utgangspunkt i sjelesørgerisk erfaring og dels i det empiriske materiale i NMS' personalstudie av 1998.

Kapittel 2 gir et kulturhistorisk, teologisk og sjelesørgerisk perspektiv på det nærmiljø som bidro til å gi styrke til kall og utholdenhet i tjenesten i tidligere tider og sammenligner det med de rammebetingelser som bys

¹⁹ Mikaelsson 2000:126 med referanse til Tolo 1999.

unge mennesker i dag, på leting etter Guds ledelse med deres liv. Behandlingen av emnene sikter mot å klargjøre noen av de personalpolitiske utfordringer misjonen står overfor i dag.

Kapittel 3 og 4 tar opp vesentlige forutsetninger for en troverdig og bærekraftig selvforståelse, mens kapittel 5 drøfter noen av de krevende endringsprosesser et menneske må igjennom om tjenesten skal bli givende og meningsfull i møte med mennesker i andre kulturer.

Kapitlene 6 og 7 drøfter jeg forholdet mellom frustrasjon, mening og psykisk helse i misjonærenes arbeid med spesiell henvisning til noen sider ved det evangeliserende og diakonale arbeid.

I kapittel 8 tar jeg opp grunnleggende relasjonelle forhold i team og medarbeiderskap. Målet er ikke et snilt og tildekkende samarbeidsklima, men et dynamisk, kreativt og derfor også et konfliktavdekkende og konfliktløsende fellesskap.

Kapittel 9 har vokst frem av refleksjoner i tilknytning til den store misjonærbarndebatten i 1988. Kapitlet gir en innføring i forskning og forståelse av misjonærbarna.

Boken avsluttes så med to kapitler, hvorav kapittel 10 tar opp stress-elementer ved hjemkomst, mens kapittel 11 setter hele misjonærerfaringen inn i kirkens åndelige veiledningstradisjon.

2 Misjonærtjeneste i et tidsskifte

NMS' personalstudie fra 1998 legger en instruktiv organisasjonsmodell til grunn for sine oppsummerende synspunkter og anbefalinger.²⁰ Modellen tar utgangspunkt i at misjonsorganisasjonen i sin tid ble bygget på basis av et sett med grunnleggende *verdier*. På basis av disse verdiene utviklet organisasjonen sine *mål*. Målsettingen bestemte hvilken struktur og virkemidler som ble tatt i bruk for å nå målene. *Struktur og virkemidler* kom eksempelvis til syne i misjonsforeningene, Misjonsskolen, misjonsskipet, internatskolene osv. På det formelle plan kom de til syne i organisasjonens grunnregler, håndbøker, misjonærinstrukser og samarbeidsavtaler. Gjennom de 160 år som har gått siden NMS ble dannet, har de ytre rammer for misjonens arbeid nærmest totalt endret karakter. Det har ført til en stadig revurdering av struktur og virkemidler i organisasjonsapparatet. På grunn av den stadig bedre oppfølging av misjonærene kan Skjortnes, Haus og Hestnes' konklusjon virke overraskende. De sier om misjonærene at de "er villige til å strekke seg langt og ta *mange belastninger*. De psykiske merker og sår dette skaper, kommer klarest frem i intervjuene vi har foretatt. Her

²⁰ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:58-65. D.J. Bosch gir i sin bok *Transforming Mission : Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York 1991, en førsteklases innføring i de store linjer og den aktuelle debatt omkring misjonens teologi. Av studier som har vært av betydning for undertegnede nevnes Cullmann, O., *Christ and Time*. London 1962 og Utne, E., "Den historiske Jesus og hedningefolkene", *TTK* 35, 1964:129-152. Av norske bidrag til den misjonsteologiske debatt nevnes Myklebust, O.G., *Misjonkunnskap*. Oslo 1976; Berentsen, J.-M., *Misjon og teologi*. Oslo 1990; Berentsen, J.-M., T.Engelsviken & K. Jørgensen (red.), *Missiologi i dag*. Oslo 1994; Berentsen, J.-M., & A.B. Samuelsen, "Norsk misjonsforskning gjennom 50 år" i *NTM* 50, 1996:103-22. Spennende perspektiver finnes eksempelvis i Sanneh, L., *Translating the Message : The Missionary Impact on Culture*. New York 1989. Hva misjonshistorie og to-tredjedelsverden angår vil en rekke fremstillinger være aktuelle. Som et hovedverk i Nordisk misjonsforskning nevnes Sundkler, B., & Steed, C., *A History of the Church in Africa*. Cambridge 2000. Det verk som har størst relevans til inneværende kapittel er Jørgensen, T., *I tro og tjeneste : Det Norske Misjonsselskap 1842-1992 : Bd. 1-2*. Stavanger 1992. For en omfattende analyse av den populære misjonslitteratur i Norge henvises til Mikaelson, L., *Kallets ekko*. Bergen 2000.

har vi fått innblikk i *brutte forventninger og dype skuffelser...*²¹ Resultatene av studien er så pass alvorlige at forfatterne føler grunn til å gi organisasjonen en radikal utfordring: Har *omgivelsene* endret seg så mye at det ikke er tilstrekkelig bare å tilpasse struktur og virkemidler? Bør organisasjonen også vurdere sine grunnleggende målsettinger, ja til og med sine kjerneverdier?

Skjortnes, Haus og Hestnes forankrer sin utfordring i allmenn organisasjonsteori. Der fremheves det at samsvar mellom verdier, mål og virkemidler i en organisasjon er en av forutsetningene for et godt psykososialt klima. Men – i tillegg til dette må det være rimelig grad av enighet i organisasjonen om forholdet mellom verdier, mål og virkemidler. “Brutte forventninger og skuffelser” kan tyde på at det ikke er det nødvendige samsvar mellom mål og virkemidler, eller at nye misjonærer ikke var tilstrekkelig forberedt på arbeidsbetingelser og arbeidsforhold i misjonens tjeneste.

Vi må derfor spørre om misjonsorganisasjonene har vært i stand til å endre seg i tilstrekkelig grad. Det er en omfattende problemstilling som bare i begrenset grad berøres i denne boken. Når jeg likevel innleder kapitlet med litt organisasjonsteori, er det i første rekke for å vise at slitasjelementene kan skyldes forhold som ligger utenfor den enkeltes livshorisont. Misjonsteologen David J. Bosch sier det så sterkt at “den enkelte misjonær i første rekke er offer for endringer i verdens makrostrukturer”.²² Innsikt i de store endringsprosessene kan derfor et stykke på vei forklare belastningene, og avlaste den enkelte i forhold til opplevelser av nederlag.

2.1 Kulturhistoriske perspektiv

I gamle dager

“Gamle dager”, vil i denne sammenheng si tiden frem til andre verdenskrig. Da vokste unge mennesker opp med en ganske annen kamp for det daglige brød enn den vi i dag kjenner. Økonomiske problemer, sykdom og savn var en del av deres liv. Det krevende liv hadde samtidig lært dem en rekke mestringsstrategier, både mentalt og praktisk. De kom fra enkle kår i Norge og reiste til enkle kår på misjonsfeltene.

De kulturelle impulser de mottok var i hovedsak gjennom skole, kirke, bedehus og misjonslitteraturen. Disse impulsene bar sterkt preg av en kris-

²¹ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:56.

²² Bosch 1991:3ff.

tendomsform av pietistisk type, hvor selvoppofrelse og en streng livsstil var fremtredende elementer. I dette miljøet ble misjonstanken holdt meget høyt. Olav G. Myklebusts karakteristikk av misjonæren som "en idealskikkelse, inkarnasjonen av mot og offervilje", ble preget i dette miljøet.²³ Det er ikke å undres over når en tenker på hvilke inntrykk f.eks. misjonærer av typen Reinert Aas må ha skapt med sine dramatiske beretninger fra et fremmed, hedensk miljø. I sin selvbiografi: *Opplevelser og Indtryk fra mit Missionsarbeide paa Madagascars Vestkyst*, forteller han en sterk episode fra 1881. Med kort tids mellomrom døde hans kolleger, ekteparet Andreassen, og etterlot seg tre barn. Fru Andreassens søster var kommet ut for å hjelpe til, men også hun ble rammet av sykdom. Aas forteller:

Men som vi sat der og jeg skulle stille litt med hendes seng og prate med hende kom et nyt feberanfald og berøvet hende bevisstheden paanyt. Her sat jeg da med hende, der var døden nær, mens tre far- og morløse barn var i et andet værelse. Floden stod over sine bredder og oversvømmet hele stationen, like til vore huser. Utenfor holdt krokodillene til, og da en krokodill engang ut paa natten vilde fange en gaas, slog den saa voldsomt til væggen i vort skøpelige rørhus at vi frygtet for at se den trenge ind til den døendes seng. Hun døde næste morgen uten mere at komme til sans og samling, og blev begravet i Bethels kirkegaard.²⁴

Arthur Brown har i en klassiker om misjonærtjenesten fra 1907 beskrevet hvordan misjonsfolket tok imot de hjemkomne misjonærer:

Misjonæren ønskes alltid velkommen med den største respekt og beundring når han kommer hjem. Forsamlingen møter ham med større entusiasme enn for noen annen sak. Han kalles gjerne frem på podiet og hele forsamlingen reiser seg og applauderer og vinker med lommestørklærne.²⁵

Ute på misjonsfeltene var det den gang som i dag klare kulturforskjeller og en rekke kulturkollisjoner med alle elementer av spenning og frustrasjon. Men det er en viktig forskjell mellom den gang og i dag. Den gang var misjonærer overordnet i alle forhold som angikk kirkens arbeid. Etterhvert som kolonimaktene gjorde sin innflytelse gjeldende, kunne de i tillegg regne med en viss ryggdekning i det fysiske maktapparatet.

Summarisk kan vi derfor si at misjonærene hadde kunnskap, økonomiske midler og sterk medisin. I tillegg kom at deres åndelige makt så ut til å

²³ Myklebust 1976:114.

²⁴ Aas 1919:58.

²⁵ Brown 1907:387.

være sterkere enn den lokale medisinmannens. På sett og vis var de overlegne på alle områder, både i samfunn og kirke. De var derfor fryktet, respektert og beundret. Respekt og beundring er også passende betegnelser på kristenfolkets holdninger overfor misjonæren i hjemlandet.

I våre dager

Med "våre dager" tenkes i første rekke på tiden fra den andre verdenskrig og frem til i dag. Vestens kultur og levemåte har i stigende grad gjort seg fortjent til betegnelsen 'narsissistisk'. Det som karakteriserer vår levemåte er at jeget, nytelsen og den egosentriske selvrealisering settes i sentrum for livsutfoldelsen. Det gode livet bestemmes i denne sammenheng som et liv der mine egne lyster og behov innfris først, og så langt som mulig.

Ingen lever uavhengig av den kulturelle, samfunnsmessige og livs-synsmessige virkelighet. Det gjelder misjonærer og misjonsstudenter såvel som alle andre. I dag er det ikke den kristne enhetskultur i skole og bedehus som står for de kulturelle impulser. Massemedia og utdannelsessamfunnet er i sterk grad med å prege holdninger og tanker.

Den kanskje sterkeste forandring gjelder *kvinnenes stilling* og holdningen til hennes plass og funksjon i familie, samfunn og kirke. For å sette denne utviklingen i relieff, unner vi oss et sitat fra et brev fru Dagny Johnson skrev til sine barn. Hun beskriver her inntrykk fra sin første tid etterat de kom til Madagaskar i 1892:

Saa var det den gamle garde og kvinnene. De som kom ut i denne tid var lærerinder dels paa asyler, dels småskoler, mest i haandarbeide. Naturligvis tok de sig til aa tale med kvinner og barn, men i all uomtalt stillhet. Just som vi kom ut var der en begynnende kamp. Frk. Emma Dahl sa - husker jeg; om jeg ser en mand drukne skal jeg ikke hjelpe, selv om jeg er kvinde?... Johannes tilskyndet mig og jeg begynte i al stillhet søndagsskole i Fianarana. Men - jeg var ræd den gamle gardes fruer, som paa luthersk vis hadde spurt sine mænd hjemme og ellers underviste i haandarbeide og gjorde alt mulig for mand og barn. De sa: du har nok hjemme, stel din lille gut og huset og ta dig av de gassere du har i huset. Efter kirketid listet jeg mig ut bakveien, mens de andre fruer sat i stuen, og saa hadde jeg søndagsskole med svært vond samvit-tighet.²⁶

²⁶ Johnson, D. "Den gamle garde. Brev til mine barn". Upubl.

I dag har de gifte kvinnelige misjonærer vanligvis høy fagutdannelse. Familiene er mindre, og tekniske hjelpemidler gjør husarbeidet lettere. Kvinnelige misjonærer hevder sin selvstendighet som personer og krever å bli respektert på lik linje med menn og med de samme muligheter. Disse forhold gjenspeiler dessuten en forandring av verdimeisig art i vår kultur. Menneskers selvfølelse synes stadig mer knyttet til det de gjør enn til det de er. I forhold til Dagny Johnsons tid har det funnet sted en radikal holdningsforandring.

Men fremdeles er stillingsstrukturen slik på misjonsfeltene at det kan være vanskelig å finne definerte stillinger til alle. I NMS ble misjonærekteparets tjenesteforhold utredet i 1986.²⁷ Komiteen utarbeidet blant annet flere modeller for arbeidet. De vurderte først den mest tradisjonelle modellen: Den ene ektefellen hadde en definert stilling og den andre så seg selv som støttespiller. Den andre modellen vurderte muligheten for at begge ektefeller var engasjert i samme stilling og arbeidet som et team. Den tredje modellen vurderte mulighetene for å engasjere begge ektefeller i definerte stillinger. Da Skjortnes, Haus og Hestnes gjennomførte sin undersøkelse i 1998, avdekket de at løsningene som var utviklet ikke fungerte tilfredsstillende. De fant at det var en tydelig sammenheng mellom arbeidsoppgaver, trivsel og helse.²⁸ Resultatet av undersøkelsen representerer derfor en utfordring til misjonsorganisasjonene om å finne bedre løsninger for dagens og morgendagens misjonærer.

De gifte kvinnelige misjonærers situasjon er det beste eksempel på hvordan strukturforandringer og tenkning i det norske samfunnet har innvirkning på arbeidssituasjonen og opplevelse av mening i tjenesten.

Kravet om individets rett til selv å bestemme over og utforme sin fremtid slår også ut i at misjonsstudentene gifter seg fire-fem år tidligere enn før. Følgelig har de ofte ganske store barn ved utreise. Samtidig har holdningen til barna forandret seg dramatisk. Misjonærbarndebatten i 1988 vil i så måte vise seg å være skjellsettende i norsk misjonshistorie. Mange eldre misjonærbarne hevdet at de hadde tatt skade av den barndom de hadde hatt. De fikk støtte fra faglig hold. Debatten gjorde unge misjonærfamilier meget følsomme for hva følgene av en misjonærtjeneste kunne bli for barna. Debatten førte til en radikal nytenkning omkring skoletilbud og oppfølging av misjonærbarne. Etterhvert har en også fått bedre frem hvordan forholdene må legges til rette for en god barndom. Følsomheten for barnas situasjon har bidratt vesentlig til at tjenestetiden ute har gått ned de siste årene.

²⁷ "Misjonærekteparets tjenesteforhold", NMS/LS 20.09.86. Upubl.

²⁸ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:47-48.

Ute opplever misjonæren nå som før store kulturforskjeller. Mange vil kalle det kulturkollisjon. Men forskjellene er andre i dag enn tidligere. Mens en med en viss rett kunne si at misjonæren tidligere hadde makt, er rollene nå byttet. I dag har de nasjonale arbeiderne makt. Det gjelder politisk og administrativt både innen stat og kirke. Og deres selvbevissthet er stadig økende. Misjonærene er derfor ikke lenger overordnet. I de fleste tilfeller er de underordnet. Det er en utvikling en skal hilse velkommen. Men samtidig bør en være realistisk på at det kan føre til belastninger som var fremmede for misjonærer i tidligere tider. Dette slår i særlig grad ut når spenning oppstår mellom misjonærens verdssystem og den lokale verdiskala. Et eksempel fra Etiopia kan illustrere mitt poeng:

En erfaren og dyktig norsk sykepleier ble spurt om hun var i stand til å bevare fatningen og roen uansett situasjon. "Nei", svarte hun. "Jeg har vært så sint som jeg aldri i mitt liv har vært, og som jeg ikke trodde jeg kunne bli." Problemet var at hun ikke var villig til å akseptere den manglende ansvarsfølelse hos arbeiderne. Da de stengte henne ute fra klinikken for å holde fagforeningsmøte, mens over 100 pasienter ventet på verandaen, sprakk det for henne.

Nå kunne en si: har det ikke alltid vært ting å irritere seg over i Afrika? Jo, misjonærene kunne bli frustrert før og. Men da var det helt andre muligheter til å få frustrasjonen ut i administrative tiltak ved å irettesette eller avsette udugelige arbeidere. Det nye og vanskelige er at misjonæren, med sin erfaring fra et demokratisk samfunn og en demokratisk kirke, nå må fungere innenfor et hierarkisk og autoritært system. Det gir mindre anledning til å gi uttrykk for meninger og emosjoner. På en klinikk vil eksempelvis en komite av nasjonale styre. Sykepleiermisjonæren kan ikke si mye før det oppfattes som kritikk. Dermed kan hun lett få arbeiderne mot seg. Følgelig må hun bite det hele i seg og bære spenningen. Det fører i neste runde til at aggresjon og irritabilitet lekker og konflikter oppstår.

2.2 Teologihistoriske perspektiv

I gamle dager

Vekkelse og misjon gikk hånd i hånd. Sammen med en sterk forkynnelse til frelse, gikk en like sterk forkynnelse til tjeneste. Det livsvarige misjonærkall ble forkynt og den som opplevde kallet visste at en total innsats ville bli krevd. I "Den midlertidige instruks" som de første misjonærer ble seg forelagt i 1849, får vi et interessant innblikk i tankegang, språkbruk og misjonsforståelse. Under avsnittet "Udsendelsens formaal" leser vi følgende:

Fremfor alt maa vi bede og paa det høitideligste forpligte eder stedse at bevare eders udsendelses formaal (Joh 15,16) for øie og i hjærte. I staae i begrep med at hellige eder evangeliets tjeneste i den uopplyste verden. Eders bestemmelse, til hvilken Herren har viist veien, stemmer overens med eders længselsfulde attraa. Eders livs opgave er, at bringe hedenske folkeslag det dyrebare budskap om Christo... Lader intet, kjære brødre, hverken stort eller lidet forlede eder til at tabe dette maalt af sigte... Ingen gjerning er saa betydningsfuld som eders... I ville tidligere eller sildigere grunde en huuslig indretning og bosættelse, men vogter eder, at ikke verdslige sorger og forretninger paalægge eder lænker til skade for eders gjerning i ordet.

I boken *En missionærhustru erindringer* gir Hanna Nygaard oss et glimt inn i den personlige side bak de sterke ord. Hun skriver om sin første utreise med Elieser i 1871:

Vår avreise fra Stavanger var meget gripende. Vi var sju bruder som reiste sammen. Slekt og venner samlet seg om bord i dampskipet, og utallige båter fylt av misjonsvenner, lå rundt skipet. Vi reiste nemlig i den tanke aldri mer å se vårt kjære fedreland igjen. Derfor var alle grepet av dypt alvor og sorg. Da det ringte for siste gang, stemte hele skaren i "O tenk, når engang samles skal -" Sangen gjorde slikt inntrykk på meg at det gikk mange år da jeg ikke tålte å høre den.²⁹

Glimtet gjenspeiler flere viktige sider, blant annet at misjonærtjenesten hadde en høy emosjonell pris, en side som ikke så ofte ble lagt merke til. Om den ble lagt merke til, bidro den til å styrke forestillingene om misjonæren som nesten umenneskelig i sin selvoppofrelse. Vi skal ikke undres

²⁹ Nygaard 1926:3.

over at denne forestilling nedfelte seg når vi leser: "Vi reiste i den tanke aldri mer å se vårt kjære fedreland igjen." Kallet var et totaloppdrag - også for de kvinnelige ektefeller.

Også barna måtte bære sin del av kallets krav. Når det kom til stykket, var det ofte de som bar de største byrder. Instruksens advarsler om ikke å la noen sorger pålegge lenker til skade for deres gjerning i ordet, ble praktisert slik at vi i ettertid må stille spørsmål ved de gamles sjelesørgeriske visdom.

Ute på misjonsfeltene var linjene klare. Det dreide seg om kristen tro eller hedenskap, lys eller mørke. Arbeidet ble utført i henhold til misjonærinstruksjonen. Etter hvert vokste menigheter frem, men all styring lå i misjonærens hånd. Misjonen tok alle avgjørelser enten det gjaldt økonomiske disposisjoner, kirketuktsspørsmål eller lærespørsmål. Misjonærene var de unge kristnes fedre og mødre. De unge kristne var deres åndelige barn.

I våre dager

Teologisk kan det være av verdi å rette oppmerksomheten mot verdier og mål i norske misjonsorganisasjoner. Målsettingen har vært og er fortsatt å bringe Ordet til nye folkegrupper. Dette misjonssyn ble blant annet sterkt fremhevet av Erling Utne, som i 1950- og 60-årene var lærer i Det nye testamente på Misjonsskolen.³⁰ Utne var disippel av Oscar Cullmann. Bosch gir en saksvarende kommentar når han sier:

Cullmann thus interprets mission in radically salvation-historical terms. At the same time he lends academic respectability to a view widely held in rank-and-file missionary circles.³¹

I norsk misjon har en holdt det frelseshistoriske misjonssyn høyt. Ved at det ble holdt frem både i forkynnelse og teologisk undervisning, preget det misjonærene. I en samtale med undertegnede i 1980, karakteriserte den svenske misjonsforsker Gustav Arén norsk misjon med følgende ord: "Dere driver fremdeles misjon på den gamle måten." Det er en kjerne av sannhet i dette. Et vitnesbyrd om styrken i dette misjonssyn ser vi i det store antall unge som melder seg til tjeneste og de store pengesummer som gis til arbeidet. Men - og her er det springende punkt - når misjonæren som har fått sin identitet formet av dette misjonssyn, så kommer ut og skal praktisere det i de nasjonale kirker og på deres premisser, kan konflikter oppstå

³⁰ Jfr. Utne 1964:129-152.

³¹ Bosch 1991:503.

på prinsipiell basis. Et uttrykk for det kan gis i form av en personlig opplevelse:

Da jeg var ny misjonær i Etiopia, ble jeg en dag kalt inn på kirkepresidentens kontor og gitt klar beskjed om hvor skapet skulle stå: "Dette er vår kirke, ikke din misjonsmark." Med det tenkte han på at her var det kirken som formulerte målsettinger og tok avgjørelsene og ikke jeg eller den misjon jeg representerte.

I holdning og handling måtte jeg vise respekt for kirkens integritet og selvstendighet. Men innebar det at jeg var nødt til å miste min identitet i tjenesten for den nasjonale kirke? Slik var det ikke ment. Det var nettopp et sterkt ønske at vi hevdet vårt syn som misjonærer, men vi måtte hevde det gjennom de ordninger som var bygd opp. Misjonærens primæroppgave, å plante nye kirker, er utført på mange av de steder norsk misjon arbeider. For stadig flere misjonærer blir det tale om mer spesialiserte oppgaver innenfor kirkene. Følgen av denne utvikling er at misjonærens oppgave ikke er så klart definert som i tidligere tider, og utfordringene endrer karakter. Det kan representere en vanske for mange.

Samtidig har sekulariseringsprosessen gått videre i den vestlige verden og fått stadig flere til å spørre om det ikke er nok oppgaver i vårt eget nærmiljø. Har norske ungdommer fortsatt en rolle å spille, eksempelvis på Madagaskar? Klarer de seg ikke selv snart?

2.3 Sjelesørgeriske perspektiv

I gamle dager

Vi har malt hovedtrekkene i situasjonen med grov pensel. Bildet var nok mer nyansert enn som så, men de nevnte hovedlinjer fra den kulturelle og teologiske ramme omkring arbeidet hjelper oss til å få frem hvor viktig det kulturelle og ideologiske tolkningsmiljøet var for motivasjon og slitestyrke.

Den harde kampen for tilværelsen øvet en ungdom til å tåle og mestre motgang og vansker. Det ga en høy toleransegrense på spenning og frustrasjon. Misjonærens identitet var klar. De visste hvorfor de reiste ut og hva de skulle gjøre. Motivasjonen var maksimal. Motivasjonspsykologien snakker gjerne om at motivering har to elementer, et rasjonelt og et irrasjonelt. Det rasjonelle element hadde med det å gjøre at oppgaven var klart definert. Irrasjonelt gikk det på en sterk indre overbevisning om at de var kalt til oppgaven av Herren selv.

På misjonsfeltet ble deres selvbevissthet ytterligere styrket gjennom det personlige møte med alt det som for europeere den gang ble opplevd som primitivt og usivilisert. Arthur Brown sa det slik:

Misjonæren representerer en høyere sivilisasjon. Som et produkt av århundrer med kristen sivilisasjon, med alle sine seder og skikker og idealer, opptrer han i en primitiv og vulgær landsby i Afrika. Han kjemper mot slaveri, polygami, kannibalisme og barnemord. Han lærer guttene å være rene, intelligente og flittige.³²

De mange frustrasjoner og påkjenninger kunne mestres ved denne selvbevisstheten. I ettertid kan en stille spørsmål ved enkelte av de motiver som drev dem til tjeneste. Sitatet fra Brown forteller oss noe om en holdning som gikk ut på at misjonsarbeid også handlet om å formidle vestens kultur og verdier.³³ Den gang bidro slike motiver til å styrke selvbevisstheten til mange av misjonærene. I dag opplever vi disse motivene som pinlige på misjonens vegne. På en ganske annen måte må den enkelte besinne seg på spørsmålet: Hvorfor reiser jeg ut? Oppsummerende vil jeg derfor understreke trekk som er av avgjørende betydning om vi vil forstå de gamles trofasthet og utholdenhet: Toleransegrensen for spenning var høy. Motiveringene var maksimal og hadde flere bein å stå på enn tilfellet er i dag. Arbeidet ble utført på misjonens og misjonærens premisser. Misjonæren hadde en klar identitet og en sterk selvbevissthet.

I våre dager

Ser vi summarisk på den psykologiske effekt av de forandringer som har funnet sted innen samfunn, kirke og teologi etter krigen, finner vi følgende:

På grunn av de sosiale og kirkelige forandringer ute, har målet for misjonærens innsats blitt mer uklart, med den følge at frustrasjonene har endret karakter og oppleves større enn før. Det er grunnlag for spenning mellom misjonærens identitet, formet av et konservativt misjonsteologisk miljø i Norge og den tenkning de møter i de nasjonale kirker.

Dette er i og for seg ikke overraskende. Mer interessant er spørsmålet om hvorfor misjonærer i dag synes mindre i stand til å møte frustrasjonene. En nærliggende forklaring kan være at mennesker i en narsissistisk kultur har mye lavere toleransegrense for spenning enn tilfellet var i tidligere

³² Brown 1907:23.

³³ Verkuyl 1978:171.

tider. Dermed skal det mindre til før noe oppleves som *for* vanskelig, enn tilfellet var i tidligere tider.

I et forord til Kelly O'Donnells bok *Missionary Care - Counting the Cost of World Evangelization*, skriver misjonsteologen Ralph Winter noen interessante ord. Innledningsvis innrømmer han en viss ambivalens overfor det å skrive i forord til en misjonsteologisk bok som tar opp psykisk helse. Han mener, som mange andre teologer, at det blir for mye fokus på "selvet." Samtidig tvinges han til å se i øynene at misjonærer trenger mer støtte enn før. Winter mener det skyldes at så mange familier i vesten fungerer dårlig. Følgelig drar flere misjonskadidater på større psykiske skader enn i tidligere tider. Dessuten er belastningene på misjonsfeltet i dag mer krevende enn noensinne tidligere:

None of us are in mission because it is easy, but because we are committed to sacrificially obey the Lord who commanded us to make disciples of all nations. Missionary personnel must balance their divine call to service and self-denial with their realistic need for personal growth and supportive care. So what really helps missionaries to survive and excel in missions? Devotion to the Lord, perseverance, inner strength, and a balanced member care program provided in the context of a supportive community.³⁴

Utfordringen

Vår summariske gjennomgang av forhold i og omkring misjonæren og misjonsorganisasjonene før og etter den andre verdenskrig, har forhåpentlig hjulpet oss til å heve blikket ut over det sjelesørgeriske rom. De kulturelle og samfunnsmessige forandringer som har funnet sted i hele verden, har vært svært store. Forandringer virker sterkt inn på menneskene til enhver tid. Nye nasjoner er kommet, med alt det innebærer av selvbevissthet, nasjonalisme og interne spenninger og konflikter. Selvstendige nasjonale kirker er bygget opp. De vil fortsatt vokse i modenhet, myndighet og makt. Det er disse forhold Bosch tolker når han hevder at den enkelte misjonær i første rekke er offer for endringer i verdens makrostrukturer.

Den historiske prosess de siste femti årene stiller med andre ord misjonen og misjonærene overfor nye og spennende utfordringer. Eller for å si det med Bosch: "krisen utfordrer kirken til å tenke igjennom hva det vil si å være kirke. Krisen er ikke slutten på mulighetene, men begynnelsen på nye og større muligheter."³⁵

³⁴ O'Donnell 1992:x.

³⁵ Bosch 1991:3f.

Vi må i den sammenheng kunne si at det norske misjonsfolk og misjonsorganisasjonene har gjort et betydelig forsøk på å møte de nye utfordringene kreativt og konstruktivt, både på det teologiske plan, på organisasjonsplan og i møte med den enkelte misjonær. La meg anmerke noen punkter:

Verdier og mål: Bosch hevder at vi i vår tid er vitne til et paradigmeskifte, en fundamental endring i måten vi tenker og tolker virkeligheten på. Misjonshistorien fremviser eksempelvis seks store paradigmeskifter, blant annet reformasjonen og opplysningstiden. Hver tid hadde sin måte å tolke misjonsoppdraget på. Og nå opplever vi igjen et skifte som skaper debatt omkring misjonens fundamentale oppgaver.³⁶ Denne debatten har organisasjonens ledere vært oppmerksom på og forholdt seg til. Mens misjonsorganisasjonene i andre europeiske land la ned sine gamle misjonsskoler, valgte misjonsfolket i NMS i stedet å bygge opp sin misjonsskole til en akademisk høyskole. Tanken var å skape et forum for å gjennomtenke misjonens tradisjonelle verdier, mål og strukturer i møte med den nye tids utfordringer. Samtidig ønsket en å ruste misjonskandidatene bedre til å møte de oppgaver som ventet.

Strukturer: De siste tiår har det funnet sted betydelige strukturendringer, både innen misjonsorganisasjonene i Norge og i samarbeidsrelasjonene til de nasjonale kirker. NMS' personalstudie er et av tiltakene som er satt iverk for å forstå situasjonen og dermed være i stand til å justere strategiske punkter. Sentralt i denne sammenheng står arbeidet med å kanalisere den enkeltes motivasjon inn i et profesjonelt forhold mellom arbeidstaker og arbeidsgiver.

Sjelesørgerisk er det viktig å holde de mange og komplekse endringene for øye. Det vil hjelpe oss til å se at den enkelte misjonær uttrykker symptomer som primært skyldes endringer i overordnede referanserammer, og ikke utelukkende egen svakhet. Men selv om tidene skifter, må vi fortsatt stille Ralph Winters spørsmål: "So what really helps the missionaries to survive and excel in mission?" Og det spørres om vi noen gang kommer lenger enn til det svar han gir: "*Devotion to the Lord...*"³⁷ Det neste kapittel vil derfor søke svar på hva som er essensen i denne hengivenhet til Kristus.

³⁶ Bosch 1992:1-11, 181-189.

³⁷ O'Donnell 1992:x.

3 En troverdig misjonæridentitet

I sjelesorg uttrykker misjonærer gang på gang at de føler de kommer til kort i forhold til egne forventninger til misjonærrollen.³⁸ Min refleksjon sikter derfor mot å bevisstgjøre misjonærer på deres selvforståelse og skisere noen momenter som jeg mener kan bidra til en troverdig og bærekraftig identitet. Med det vil jeg samtidig utdype Ralph Winters uttalelse i forrige kapittel at “devotion to the Lord” er en forutsetning om tjenesten skal lykkes.

Misjonærer bærer med seg indre bilder av hva tjeneste i misjonen innebærer. De fyller bildene med meningsinnhold og fantasier. Disse er med å forme misjonærens selvforståelse. Bildene legger inn over misjonæren en forventning om hvordan de bør være og hvordan tjenesten bør være. Om de indre bildene viser seg å være uoppnåelig ideal, representerer de et indre krav, som lett kan skape følelsen av ikke å lykkes i tjenesten.

Slike indre forestillinger kan ha mange kilder. En av kildene er den litteratur som i norsk pastoral tradisjon har tegnet ut hvordan prester bør være. Gustav Jensen for eksempel kom med boken *Den hellige tjeneste* (1888, 1969) til å prege generasjoner med prester. Om han sies det at han stiller “veldige krav til prestens tro og liv”.³⁹ Et annet eksempel er Johannes Sme-

³⁸ I den praktisk-teologiske fagtradisjon har de tema som er behandlet i dette kapittel vanligvis sortert under fagene pastoralteologi og sjelesorg. En viktig del av den pastoralteologiske tradisjon har vært opptatt av prestens person og prestens rolle. Gustav Jensen, Gabriel Skagestad og Johannes Smemo var eksempelvis betydelige navn for eldre generasjoner av prester og misjonærer, jfr. Jensen, G., *Den hellige tjeneste*. Oslo, 1969 (oppr. utg. 1888); Skagestad, G., *Pastorallære*. Oslo 1930; Smemo, J., *Kravet og kraften*. Oslo 1978; Weider, B.O., “Presteidealet hos norske pastoralteologer”, *Kirkens arv - kirkens fremtid*. 1968, s 201-218. De siste to generasjoner har menighetsarbeidere og misjonærers erfaringer fått stigende interesse. Utviklingen kan avleses i pastoralteologisk og sjelesorgfaglig litteratur, se Skjevesland, O., *Huset av levende steiner*. Oslo 1993, Sørensen, T.J., *Det firfoldige menneske*. Oslo 1983, *Tjenestens kilder : en bok om pastoral spiritualitet*. Oslo 1990 (Presteforeningens studiebibliotek; nr. 32). Et fint eksempel på engelsk pastoralteologi finner vi i Stott, J., *The Preacher's Portrait*, London 1961. Fra amerikansk mark nevnes Oden, T.C., *Pastoral Theology*, San Francisco 1983.

³⁹ Weider 1968:208.

mo som i boken *Kravet og kraften* (1978), “tegner presteidealet uopnåelig høyt.”⁴⁰

Når studenter leser disse fremstillingene i dag, føler de på utilstrekkelighet og krav over evne. Vi må derfor spørre om de bildene som har vært tegnet av hva det vil si å stå i kirkelig tjeneste, har vært idylliserende, og derfor ikke i tilstrekkelig grad troverdige.

I sjelesorg sier vi gjerne at hvor det er mange krav er det liten kraft. Ingen krav tretter en så ut, som kravet om at en skal føle, være, kjenne seg annerledes enn det en er. Denne type krav har karakteren stress. Følelsen av at jeg aldri gjør nok, at jeg burde gjøre mer, at jeg aldri gjør bra nok jobb, kan være meget stressende. Etter samtaler med en god del misjonærer nedfeller det seg et spørsmål: Lever de i et følelsesmessig spenn fordi de ikke føler seg godtatt slik de er, og derfor stadig må streve etter å leve som de “burde”? Har vi bygget opp forestillinger, forventninger og krav til rollen som misjonær, som er umulige å følge opp? Er misjonærer i dag helt forskjellige fra de første kristne og deres utsendinger?

Er det mulig, ut fra noen tekster i Bibelen, å si noe mer presist hva et bærekraftig misjonærbilde ser ut, eller hva vi mener med en troverdig misjonæridentitet? Kapittel 3.1 tegner en skisse av noen viktige sider ved Peters disippeltrening. Kapittel 3.2 fører tanken videre og poengeter en helt vesentlig egenart i kirkens og misjonens arbeid. Kapittel 3.3 oppsummerer refleksjonen i det jeg karakteriserer som fire bærebjelker i en troverdig identitet.

3.1 Misjonærtjenestens kilder

Misjonærtjeneste krever forberedelse, både av følelse og tanke. Hvordan kan det gjøres? Reflekterer vi over Jesu veiledning av Peter, åpner det seg interessante perspektiver. I første runde synes veiledningen å ha mislykkes. Etter tre år i følge med Jesus, møter vi en mann som både slår og banner. Spørsmålet blir da om vi i det mislykkede møter noe viktig. Ser vi her konturene av et læringsprogram, hvor ikke minst den negative selverfaring blir en sentral del av læringsprosessen? Er det med andre ord mulig, ut fra tekstene, å si noe mer presist om hvordan en troverdig og bærekraftig identitet ser ut? Spørsmålet kunne kreve et omfattende svar. I denne sammenheng vil jeg bare peke på noen trekk som kan være verd å merke seg fra et sjelesørgerisk perspektiv.

⁴⁰ Weider 1968:216. Jfr. kp. 1, note 3.

Kallet til å overskride egne grenser

Jesus møtte Peter en morgen ved Gennesaret sjø. Fiskeren sto og skylte sine garn etter nattens arbeid. Han ble bedt om å kaste garnene på dagtid. Han ble med andre ord bedt om å gjøre noe tilsynelatende meningsløst. Derfor protesterte han. Han stolte på egne erfaringer og vurderinger.

Kort tid etter uttalte han ordene: “Gå fra meg, Herre, for jeg er en syndig mann.” Noe hadde skjedd i møtet med Jesus. Det skapte en erkjennelse av egen tilkortkommenhet.

Peters ord minner om de andre kallsberetninger i Bibelen. Moses så oppgaven som umulig: “Hvem er vel jeg? Kan jeg gå til farao og føre israelittene ut av Egypt?” (Ex 3,11). Esaias ble skremt: “Ve meg! Det er ute med meg. For jeg er en mann med urene lepper, jeg bor blant et folk med urene lepper” (Es 6,5). Jeremias mente han var for ung: “Å, Herre Gud, jeg duger ikke til å tale; jeg er så ung!” (Jer 1,6). Og Peter mente han ikke var verdig: “Gå fra meg, Herre, for jeg er en syndig mann” (Luk 5,8). I møte med de store oppgavene, så de sine egne grenser. I møte med de umulige oppgavene, så de hvor små de var i forhold til oppgavenes størrelse. Men denne erkjennelse synes å være en forutsetning for kallet: “Fra nå av”. Samtidig hørte de, riktignok med litt forskjellige ord, men likevel det samme: “Jeg er med deg!” “Følg meg, så vil jeg gjøre dere til...” (Matt 4,19). Jesus bekreftet Peter, ikke som det han var, men som det han har potensiale til å bli.

Misjonærens spesielle kall er å krysse grenser med sitt vitnesbyrd i ord og gjerning. Men å krysse grenser handler ikke bare om å reise fra Norge til et eksotisk land i det fjerne. Det er mer komplisert enn som så. Det begynner med kallet til å krysse sine egne, indre grenser. Av Peter kan vi lære at den første utfordringen i møte med kallet er møte med egen frykt. Den som våger å tro løftet og ta skrittet over denne første vanskelige grensen, vil oppleve at kallet åpner nye horisonter. Kallet går alltid sammen med løftet.

Ordene “følg meg, - så vil *jeg* gjøre dere til menneskefiskere” indikerer læringsbetingelser og målsetting. Det er interessant å se hvordan Jesus utdannet Peter til menneskefisker. Hva lærte han ham? Hvordan lærte han ham? Hvilken plass hadde erfaring, refleksjon og veiledning? Hvilke krav ble stilt til kompetanse?

Utdannelsen kan ha vart i nærmere tre år. Mye skjedde på denne tiden. Et vesentlig pedagogisk trekk var kombinasjonen av teori og erfaringsbasert læring. Eksempelvis møter vi en praktisk veiledningssituasjon i det de sytti vendte tilbake etter sin prekenferd og begeistret fortalte om

sine store opplevelser. Jesus korrigerer dem da med hva som er sentrum, og hva som er periferi: “Gled dere *ikke* over at åndene lyder dere, men gled dere over at dere har fått navnene skrevet i himmelen” (Luk 10,17).

Bekjennelse og svik

Første trinn i treningen som disippel ledet frem til bekjennelsen: “Du er Messias, den levende Guds Sønn” (Matt.16,16f). Det synes med andre ord å ha vært slik at Jesus har ledet disiplene til et visst nivå av forståelse og at han deretter begynte med det jeg vil kalle fordypningsdelen; at Jesus *måtte* dra til Jerusalem. Det handlet om betydningen av hans død.

Jesu undervisning sprenget rammene for Peters forståelse. Han protesterte. Hva skulle til for at Peter skulle skjønne? Først bygges den teoretiske basis opp. Jesus underviste ham i hva som kom til å skje og hvorfor det måtte skje. Peter lærte teorien, uten helt å fatte betydningen. Etterhvert nådde han frem til det punkt hvor han avga sitt løfte, et løfte som kan synes naturlig på slutten av en teologisk utdanning. “Herre, med deg er jeg beredt til å gå både i fengsel og død.” (Luk 22,34).

Det som så skjedde er oppsiktsvekkende og vel verd å merke seg: I intens sjelelig smerte ba Jesus: “Bli her og våk med meg”. Men Peter sovnet (Matt 26,36-43). Idet vaktstyrken kom, trakk Peter sverdet og hugget etter hodet (!) på øversteprestens tjener. Da piken kjente ham igjen som en Jesu disippel, “gav han seg til å banne og sverge....” (Matt 26,69-75). “Da vendte Herren seg og så på Peter, og Peter husket det Herren hadde sagt til ham: “Før hanen galler i natt, skal du fornekte meg tre ganger.” Og han gikk ut og *gråt bittert* (Luk 22,61). Det øyeblikk da Jesus vendte seg og så på Peter, er kanskje det mest intense øyeblikk som er skildret i Det nye testamente (Matt 26,75). Det er det eksistensielt avgjørende punkt hvor hans svakhet blir avslørt. Det går opp for ham hva han har gjort. Han gråt bittert.

Vi kan vel et stykke på vei trekke frem unnskyldende momenter ved Peters adferd, som f.eks. at han var trett (Matt 26,43). Og prøven ved Kai-fas' hus var ikke noen alminnelig fristelse, men et spørsmål om liv eller død. Men om vi tenker på at han hadde fulgt Jesus i flere år, er hans atferd nesten ufattelig, og gjenstand for dyp ettertanke for noen hver. Jesus blir ført bort, korsfestes, dør og begraves.

Budskap og relasjon

Mot en bakgrunn av mørke og dramatiske kulisser, illustrerer engelens hilsen til Peter kjernen i evangeliet: “gå av sted og si til hans disipler *og til*

Peter. Han går i forveien for dere...” (Mark 16,7). Uten denne spesielle hilsen ville det vært vanskelig for ham å tro at Jesus kunne tilgi hans svik. Samtidig forteller denne hilsen hva Jesu kors betyr, hva forsoning er, hvor langt tilgivelsen rekker. Det står om Peter at han løp til graven.

Jesu undervisning, det Peter hadde sett av Jesu makt og godhet, opplevelsen av Jesu lidelse, død og oppstandelse, var deler av disippeltreningen. Men - parallelt med dette ser vi hvordan Jesus lot ham oppleve seg selv, i vantro, aggresjon, svik og fortvilelse. Både menneskets eksistensielle situasjon som skyldig, og evangeliet om skyldens forlatelse, ble ikledd kjøtt og blod i Peters liv. Slik forberedte Jesus sin disippel og misjonær. Det var ikke en troshelt som ble utdannet, men en som kom til kort, og som på tross av det ble reist opp og gitt ny tillit.

Men det er noe mer å si. Disippelens forhold til Mesteren er ikke fortellingen om en teori, men om en *relasjon*.⁴¹ Utdannelsen begynte med ordene: “Følg meg, så vil jeg gjøre deg til menneskefisker” (Matt 4,19). Og utdannelsen avsluttes med spørsmålet: “Elsker du meg?” (Joh 21,15-17).

Det siste møtet mellom Peter og Jesus fant sted på bakgrunn av disippelens svik, Jesu død og påskemorgens overveldende opplevelse. Idet de sto ansikt til ansikt for siste gang, stilte Jesus det avgjørende spørsmål: “Elsker du meg?” Han spurte ikke etter kompetanse, effektivitet og resultater. Han spurte ikke: Hvor mange har du vunnet? Har du stått i vekkelse? Det han spurte etter var om han kjente det hjerte som tilgir, som bryr seg, som ønsker å helbrede, som lider med all menneskelig lidelse.⁴²

Disippelens svar reflekterer en opplevelse av betingelsesløs, tilgivende kjærlighet. Men Jesus spurte tre ganger. Og tredje gang stanset Peter opp, tenkte seg om og reformulerte sitt svar. Setningen: “Herre, du vet alt...” er fylt av erkjennelse, men langt dypere og mer personlig enn bekjennelsen den første gang de møttes. Og så la han til i samme åndedrett: ”du vet at jeg har deg kjær.” Raymond Brown sier til dette punkt i sin store Johanneskommentar: “*Han [Peter] har den hengivne kjærlighet som er selve essensen i det å være en disippel.*”⁴³ Misjonærtjeneste har sin kilde og sitt motiv i relasjonen til Jesus.

Vitnesbyrdet

For Peter må påskemorgens hendelser ha vært en dyptgripende erfaring av syndenes forlatelse. I Peters første taler ser vi hvordan han har forstått det

⁴¹ Brown 1970:1102ff.

⁴² Nouwen 1995:23-28.

⁴³ Brown 1970:1111.

som hendte. Peter så Jesus som Guds lidende tjener. I Apg kapittel 3 og 4 finner vi uttrykket “sin tjener Jesus” fire ganger. Tittelen “Herrens tjener” referer til sangene om Herrens lidende tjener hos profeten Esaias, kapittel 52 og 53. I to av Peters første taler og to ganger i bønner hvor Peter er til stede, ser vi at denne betegnelse brukes. Oscar Cullmann hevder at det er mest sannsynlig at Peters Jesus-tolkning var dominert av tanken om Jesus som “Herrens tjener”.⁴⁴ Den rommer den grunnleggende forståelse av Jesu liv og verk, nemlig at han døde for våre synder, og at dette er sentrum i frelseshistorien. Peters taler avsluttes derfor med en oppfordring til å tro på Jesus som frelser og motta syndenes forlatelse. Veien til frelse, syndsbe-kjennelse og trosbekjennelse blir hans sentrale anliggende. I talen til Rådet i Jerusalem er saken helt klar: “Da ble Peter fylt av Den Hellige Ånd og svarte dem: ... Det er ikke frelse i noen annen, for i hele verden er det blant mennesker ikke gitt noe annet navn som vi kan bli frelst ved” (Apg 4,8. 12). Talene fanger opp essensen av hans opplæring og erfaring. Vi kan lære hva som er sakens kjerne.

3.2 Misjonærtjenestens indre forutsetning

Apostlenes gjerninger skildrer den første misjonstid. Beretningen legger ikke skjul på en rekke trekk ved misjonens hverdagsside, *leirkaret*. Det er beretningen om levende mennesker, med et sterkt engasjement i ord og handling, med meninger og følelser, med konflikter og sykdom. Men leser vi beretningen utelukkende som *apostlenes* gjerninger, må vi spørre om deres engasjement, motiver og budskap alene er tilstrekkelig til å forklare det som skjedde. For Lukas, som skrev boken, lå tyngdepunktet et annet sted.⁴⁵ For ham er det i første rekke beretningen om oppfyllelsen av Kristi løfte om Den Hellige Ånds gjerning i og ved apostlene: “Når talsmannen kommer ... da skal han vitne om meg. Men *også* dere skal vitne” (Joh 15,26-27). “Jeg sender over dere det som min Far har lovt. Men dere skal bli i byen til dere blir utrustet med kraft fra det høye” (Luk 24,45-49).

Av alt det Lukas kunne fortalt, velger han å presentere hvordan Jesu navn ble brakt videre til nye steder og nye mennesker. Misjonen er det sentrale tema i beretningen. Det utvalg av materiale som han gjør, blir sam-

⁴⁴ Cullmann 1963:75. De fire referansene til uttrykket “Herrens lidende tjener” er Apg .3,13.26; 4 ,27.30.

⁴⁵ Allen 1962:3-12.

tidig en fremstilling av Den Hellige Ånds vesen og vilje.⁴⁶ Ved en rekke kritiske episoder forteller Lukas hvordan Ånden inspirerte og ledet. Lukas skriver ikke om mennesker som prøvde å utføre en ordre, men på mennesker som var inspirerte. Når vi betrakter historien fra dette perspektiv, kan vi forstå bedre hvordan jøder kunne makte å krysse de nærmest uoverstigelige etniske grenser mellom seg og hedningefolkene, og legge grunnlaget for en organisasjon som kunne favne alle raser og folk. Augustin sammenfatter det hele med ordene: “Fordi han taler, taler dere – han i hjertene, dere i ord – han ved inspirasjon, dere ved lyd.”⁴⁷

Om å være i Kristus

Evangelisten Johannes har i bildet av vintreet (Joh 15,1-8) gitt oss en vakker illustrasjon av det helt egenartede i misjonens arbeid. Jesus beskriver seg selv som vintreet og disiplene som grenene. Det er en overraskende og sterk tanke. Bildet av treet som *en* levende organisme, hvor hver del, røtter, stamme, grener og blad er nødvendige om den livgivende næring skal nå ut og skape frukt. Mennesker har en nødvendig plass, men “Det er Ånden som gjør levende; her kan mennesket intet utrette” (Joh 6,63).

Det nye testamente er fullt av vitnesbyrd om at Den Hellige Ånd gir liv, kraft og frukt. Det blir derfor et vesentlig spørsmål å forstå hvordan en arbeider kan bli et redskap for Åndens verk. Johannes svarer på spørsmålet når han skriver: “bli i” Kristus (Joh 15,4-7), bli “i mitt ord” (Joh 8,31), eller “holde” Jesu ord (Joh 8,51f). “De ord jeg har talt til dere, er ånd og liv” (Joh 6,63). Åndens gjerning er fremfor noe å gjøre ordet levende slik at det “forherliger” Kristus (Joh 16,14).

Den organiske forbindelse mellom Kristus og kirken kommer også til uttrykk i Paulus’ bilde av kirken som *Kristi legeme*. “Kristus representerer og inneslutter dem som tilhører ham. De kristne er “i Kristus”, de eier frelsen “i Kristus.” Det samme gjelder derfor hele kirken.

I Kolosserbrevet finner vi tanken om at Kristus er kilden til “hele legemets vekst.” Og i Efeserbrevet finner vi vekstmomentet knyttet til Kristi gaver til menigheten i form av menighetens tjenester, for å utruste og bygge legemet, inntil “vi blir den modne mann, som har nådd sin fulle vekst og har fått hele Kristi fylde” (Ef 4,13). At kirken får “Kristi fylde” betyr at den er fylt av Kristi nærvær og livskrefter.

⁴⁶ Allen 1962:20

⁴⁷ Brown 1970:700.

Den lutherske bekjennelse har gitt uttrykk for disse tanker med setningen: “Ved Ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen når og hvor Gud vil”.⁴⁸

Regin Prenter kommenterer dette punkt med følgende ord: “Nådemidlene er dåpen, ”gjenfødselsens bad ved Den Hellige Ånd” (Tit 3,5), forkynnelsen, den ene får ved Ånden å legge fram visdom, den andre får ved den samme Ånd å tale kunnskap” (1 Kor 12,8) og nattverden, “- og alle fikk vi en Ånd å drikke” (1 Kor 12,13). Fornyelsens liv blir til i dåpen, vokser gjennom forkynnelseens nådemiddel og fullendes i nattverden.⁴⁹ Den Hellige Ånd bor og virker i den menighet som “kommer sammen” omkring nådemidlene (1 Kor 11,20 og 14,23).⁵⁰ Den Hellige Ånd gir den troende del i Kristi død og oppstandelse.

Når Den Hellige Ånd kommer, skjenker han nådegaver, tjenester og virksomhet til de enkelte menighetslemmer (1 Kor 12,4-6). Prenter minner oss om at Den Hellige Ånds gaver i første rekke er troens nådegave, som handler om rettferdiggjørelsen, kjærlighetens nådegave, som handler om helliggjørelsen og håpets nådegave, som klynger seg til Guds løfter om det som skal komme, nemlig herliggjørelsen.⁵¹ “Kirken er med andre ord samfunnet av de mennesker, i hvem Den Hellige Ånd utfører fornyelsens verk, og kirkens tjenere de mennesker i kirken, ved hvem Den Hellige Ånd utfører verket.”⁵²

3.3 Tjenestens fire bærebjelker

Min refleksjon omkring dannelsen av *en* disippel, og understrekingen av Jesu fortsatte virke ved Den Hellig Ånd, har prøvd å få frem noen bærekraftige momenter i en misjonærs selvforståelse. Misjonærer må vite hvem de er og hvilken sammenheng de står i. Om selvforståelsen er uklar, vil de stadig være overlatt til andres forventninger om hvem de burde være og

⁴⁸ CA §5.

⁴⁹ Prenter 1962:557.

⁵⁰ Prenter 1967:143.

⁵¹ Prenter 1967:176-85

⁵² Prenter 1962:557.

hva de burde få til. De fire momentene er utviklet på basis av sjelesørgerisk erfaring og i en viss opposisjon til heroiseringen, som har vært et fremtredende trekk både i den mer populære misjonslitteratur og den faglig orienterte pastoralteologi.⁵³ Perspektivene er fremfor alt utviklet utfra antagelsen at en misjonær blir til i et relasjonelt forhold til Jesus.

Misjonæren er et menneske

Jesu kall av Peter er ikke beretningen om kallelsen av en helgen, men kall av et menneske av kjøtt og blod, med følelser og egenart. Peter har sine klare behov og begrensninger. Han har ikke tro på seg selv. Men Jesus gir ham tillit. Ved å knytte sitt guddommelige "prosjekt" til et menneske som han, bekrefter han mennesket som skapt i Guds bilde. Han bekrefter med det både menneskets muligheter og ansvar. Den første utfordring i dannelsen av en trygg selvbevissthet er derfor å kunne akseptere seg selv som et ressursrikt og ansvarlig menneske.

Misjonæren er en synder

Peter føres til en dypere erkjennelse av hva moralsk svik og synd handler om. Selv etter tre år i etterfølgelse og veiledning, ender det galt. Hans atferd forteller tydeligere enn noen teologi hvor vanskelig den tillitsfulle hengivelse er. Han erfarer "syndens avgrunn". Men det interessante er ikke hans nederlag i seg selv, men at de synes å være selve forutsetningen for å forstå noe av forsoningens mysterium. Peter lærer oss at det totale nederlag er en mulighet for enhver, bare fristelsen eller påkjenningen blir stor nok. Påskemorgen var avgjørende for å kunne oppleve hva nåde er. Tilgivelse ble dermed utgangspunkt for en frigjørende selvrespekt.

Misjonæren er en tilgitt synder

Peters møte med seg selv utgjør den emosjonelle forutsetning for en dyp erfaring av korsets mening. Han er en korsmerket synder. Han har syndenes forlatelse og et gjenopprettet liv. Det er derfor nær sammenheng mellom selverkjennelse og kjærlighet til Kristus. Og det er nær sammenheng mellom forsoning og forsoningens tjeneste. Nåde blir derfor et viktig premiss for å våge å møte sannheten om seg selv. Jesu veiledning av Peter er

⁵³ Etter en ide av Ola Steinholt fra foredrag på PFs generalforsamling 1980: "Den sanne tjeneste. Det ene kall og de mange forventninger", Hessen 1981:12-23.

det fineste eksempel på hvordan et menneske ble ført frem til sann selverkjennelse, til dyp erkjennelse av skyld og til Kristus-kjærighet. Det ga ekthet, redelighet og motiv for å gå inn i Den Helliges tjeneste. Peters liv og tjeneste illustrerer hva det vil si at skatten bæres i leirkar.

Misjonæren er “i Kristus”

Som en gren på vintreet, som et lem på legemet *er* misjonæren “i Kristus”. Det er i og ved denne væren i Kristus den skapende livsstrøm flyter. Uten Åndens liv, vil det ikke bli vekst og moden frukt. Hverdagens mange gjøremål og strabaser kan lett tilsløre den organiske sammenheng mellom Kristus, kirken og den enkelte. Da vil følelsen av isolasjon og frustrasjon finne grobunn. Bevissthet på tilhørighet gir sammenheng og mening. Paulus oppsummerer det hele med ordene: “Dere er hans verk ved Kristus Jesus, han som er blitt vår *visdom* fra Gud, vår *rettferdighet*, *helliggjørelse* og *forløsning*, for at den som roser seg, skal rose seg i Herren” (1 Kor 1,30-31).

4 Guds ledelse

Hvordan kan vi forholde oss sjelesørgerisk til en person som forteller at hun eller han er *ledet av Gud* eller *kalt*?⁵⁴ Det vi i utgangspunktet kan si, er at vi her står overfor en opplevelse av subjektiv, følelsesmessig art. Fra den religionspsykologiske faglitteratur vet vi at opplevelsen *Guds ledelse* er en sentral religiøs opplevelse.⁵⁵ Fra et psykologisk ståsted kan vi så søke svar på hvordan en slik følelse oppstår og forklares. Det dreier seg om å forstå elementer av det som angis med metaforen *leirkaret*. Troen kan følge psykologiens resonnement, men samtidig fremholde at det ikke er uttømmende. For eksempel må erfaring av Den Hellige Ånd med nødvendighet ha en emosjonell side Et teologisk perspektiv åpner med andre ord for flere tolkningsmuligheter. Men å tolke opplevelser av denne art er ikke enkelt. Der-

⁵⁴ Misjonærkall er behandlet på en fin måte i Kirsti Mosvolds hovedoppgave i kristendom på Menighetsfakultetet i 1982: *Misjonærkallet i misjonsteologisk perspektiv*. Av litt eldre litteratur kan nevnes to artikler som har hatt betydning: Birkeli, F. "Misjonskallet", i *Misjonens Herre kaller*, Oslo 1946, og Borgenvik, J., "Det bibelske grunnlag for misjonærkallet", Oslo ud. Av populariserte fremstillinger nevnes to mindre bøker av Griffiths, M., *I all videste verden : kallet til misjonærtjeneste*. Oslo 1985 og *Skal - skal ikke* Oslo 1994. Den selvbiografiske misjonslitteratur er av stor interesse i denne sammenheng, jfr. Mikaelsson, L., *Kallets ekko*. Bergen 2000. For en mer historisk fremstilling, jfr. Birkeli, E. & C.T. Strand, *Kallet og veien : Det Norske Misjonsselskaps Misjonsskole 1859-1959*, Stavanger 1959, Berentsen, J.M., *Misjon og teologi*. Oslo 1990. En rekke bøker tar opp forholdet mellom det indre og det ytre kall, eksempelvis Weider, B.O., *Kallet og tjenesten*. Oslo 1969; Skjevesland, O., *Levende kirke*. Oslo 1984; Nichol, T. & M. Kolden, *Called and Ordained : Lutheran Perspectives on the Office of the Ministry*. Minneapolis 1990; Tjørhom, O., *Kirken – troens mor*. Oslo 1998. De religionspsykologiske perspektiv kan studeres hos Sundén, H., *Religionen och rollerna : ett psykologisk studium av fromheten*. Stockholm 1971; Wulff, D.J., *Psychology of Religion*, New York 1991; Wikstrøm, O., "Om Guds ledning : Ur religionspsykologisk perspektiv" *TSj* (1984)4. Innen Den romersk katolske kirke finner en seriøs forskning på de religionspsykologiske spørsmål knyttet til kall og dannelse av prester: Rulla, M., F.Imoda & J. Ridick *Psychological Structure and Vocation*. Roma 1988. Jfr. Engedal, L.G., *Ecce homo*. Oslo 1999.

⁵⁵ Wikstrøm 1984:31.

for understreker den klassiske pastorale visdom at en opplevelse av kall må prøves, før det blir bekreftet ved kirkelig innvielse.

I jubileumsskriftet for Misjonsskolen i 1959, *Kallet og veien*, bekrefter Birkeli og Strand hvilken sentral rolle det personlig erfarte kall har hatt i misjonens arbeid. Men boken illustrerer også hvorfor den subjektive opplevelse må prøves. Mange av dem som følte på et kall, kom til at de hadde tatt feil, eller ble stoppet av en eller annen grunn.

Misjonsskolen har gjennom sin 100-årige historie arbeidet ut fra hensynet til det *kall* misjonæren har og hensynet til den utrustning han trenger for å realisere dette kall. *Kallet* har vært overordnet hele veien, og *veien* er markert ved de forskjellige måter å løse utdannelsesspørsmålet på, slik at utdannelsen kunne tjene kallet og dets realisering.... Det fremgår av statistikken at avgangen *før* misjonærene kommer ut ligger på ca. 20%.⁵⁶

NMS' personalstudie av 1998 bekreftet at misjonærene hadde "*en åndelig begrunnelse* for å bli misjonær... De har med andre ord *høy motivasjon*.... Det dreier seg om mennesker som *tror* på noe, som har et *kall*, et *engasjement* (forfatterens kursivering)".⁵⁷

Det er av interesse å merke seg at uttrykkene "åndelig begrunnelse" og "kall" anvendes for å beskrive motivasjonen. Samtidig er det viktig ikke å glemme at utfordringen til å gå inn i misjonens tjeneste har blitt besvart på forskjellig vis. Mange av de kvinnelige ektefeller for eksempel, har svart ja på den helt konkrete utfordring som lå i møtet med misjonærkandidaten. Hans kall ble hennes kall. Begreper som "Guds ledelse" eller "Guds plan" er noen av de alternative uttrykk som har vært brukt.

I NMS' personalstudie ser vi samtidig at språkbruken i tilknytning til motivasjon varierer. Et flertall begrunnet sin tjeneste med at de hadde "kall fra Gud" eller at tjenesten "var i overensstemmelse med Guds plan".⁵⁸ Men andre uttrykk for å beskrive motivasjonen synes å bli mer vanlig, eksempelvis "bringe evangeliet videre", "arbeide i en annen kultur", "fikk en konkret utfordring", "avhjelpe nød og fattigdom".

Ungdom søker utfordringer og meningsfylte oppgaver. De søker svar på hvordan Gud leder deres liv. Dette reiser spørsmål av stor eksistensiell betydning i et menneskes liv. Utfordringen sjelesorgen står overfor er å hjelpe til med å tolke tanker og følelser i forhold til disse konkrete utfordringer. Kunnskap om det menneskelige må holdes sammen med innsikt i

⁵⁶ Birkeli/Strand 1959:198-200.

⁵⁷ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:7-10.

⁵⁸ Skjortens/Haus/Hestnes 1998:29.

det åndelige. Fordi det motiverende engasjement er av følelsesmessig art, er det viktig å understreke verdien av kirkens ytre bekreftelse av den personlige, indre opplevelse.

4.1 Et religionspsykologisk perspektiv

Utgangspunktet for en religionspsykologisk betraktning er at de bibelske tekstene beskriver en rekke personer som tjener som eksempler for den troende. Jesus selv fremstår som det ideelle eksempel. Men den som setter seg fore å følge Jesus, vil snart erfare hvor uoppnåelig hans liv og eksempel er. Derfor er det lettere å identifisere seg med andre personer i hans nærhet. Disse personer blir da *modeller*. Ved å leve seg inn i disse modellskikkelsene, vil vi kunne forestille oss hvordan disse personene ville opptrådt i lignende situasjoner som vi selv opplever.

I den kristne tro er den religiøse erfaring *relasjonell*. Det vil si at erfaringen er et resultat av interaksjon mellom den enkelte og Gud, eller med andre ord at den troende lever i relasjon og dialog med Kristus. De bibelske rollemodellene, forkynt og aktualisert, vil fremstå som referanseramme og ideal og prege menneskers måte å oppfatte og tolke livet på. Den religiøsitet som gjør en opplevelse av typen misjonærkall mulig, er derfor resultatet av en måte å oppfatte og tolke livet. Det legges med andre ord avgjørende vekt på hvilken referanseramme et menneske anvender når livet skal tolkes. Den som har tilegnet seg innholdet i de bibelske tekstene, har tilegnet seg et språk som hjelper det til å strukturere tilværelsen og tolke det som hender.⁵⁹ En slik religiøs referanseramme fremstår eksempelvis som svært forskjellig fra sekulære tolkninger av livet.

Det som er typisk for disse modeller er at de er “duale”, det vil si at de inngår i en relasjon og dialog med en annen. I Det gamle testamente finnes et utall av eksempler på et “Jeg” som henvender seg til Gud. “Jeg setter min lit til deg” (Sal 25), “Du har grepet min høyre hånd” (Sal 73), “Hvor lenge vil du skjule ditt ansikt for meg?” (Sal 13). Fra et psykologisk perspektiv er det altså mulig å identifisere seg med en slik modellfigur. En slik identifikasjon er helt avgjørende om en erfaring av Guds ledelse skal finne sted. Det troende menneske vil igjen og igjen ha hørt om de bibelske skikkelser, levet seg inn i deres situasjon og gjort lignende erfaringer som dem. Dersom en situasjon har visse likhetstrekk med den som skildres i

⁵⁹ Sundén 1959:50ff; Wulff 1991:138-140.

Bibelen, får man en forventning om at Gud handler i dag som i går. For den troende opprettholdes dialogen gjennom bønn og bibellesing. Eksemplet med Peter i kapittel 3.1 illustrerer saken.

Misjonærkallet er en personlig erfaring eller opplevelse av at Kristus kaller til en spesiell oppgave. Prøver vi da å komme til rette med *misjonærkallet* fra et psykologisk perspektiv, fremtrer erfaringen som en tolkningsopplevelse. En slik opplevelse forutsetter dyp kunnskap og tilegnelse av beretningene om hvordan Gud kalte mennesker i bibelsk tid.

4.2 Teologiske perspektiv

Begrepet kall bygger opp under forståelsen av at vi her har å gjøre med noe ekstraordinært. Tanken ledes gjerne til kallet av Paulus og Barnabas (Apg 13,1-2). Svært mange har opplevd kallet som en indre dragning til en bestemt oppgave og tolket følelsen som virkninger av Den Hellige Ånd. Men er det teologisk holdbart å tolke en subjektiv opplevelse på denne måten?

I en artikkel om erfaring i Det nye testamente innleder Edvin Larsson med å poengtere at de nytestamentlige vitner ikke er introspektive i den forstand at de beskriver det religiøse liv i psykologiske termer slik vi gjerne gjør.⁶⁰ Men det *fenomen* som vi har i tanke når vi snakker om religiøs erfaring, er beskrevet på mange forskjellige vis i NT.

De første vitnenes erfaring av den oppstandne Herre står i en særstilling. Den er forutsetningen for all senere kristen erfaring. De første kristne var videre overbevist om at Ånden sto bak deres forskjelligartede erfaringer av Kristus og den guddommelige virkelighet. Her gjør Larsson et interessant skille mellom det han kalle "normale" og "meta-normale" kristne opplevelser. Med "normale" erfaringer sikter han til erfaringer som berører alle kristne, for eksempel at et menneske kommer til tro på Kristus (Joh 6,63), eller til det Paulus kaller "Åndens frukt" (Gal 5,22f). De "meta-normale" erfaringer er eksempelvis karismatiske gaver (1 Kor 12,1-11). Disse er spesielle gaver som er forbeholdt enkeltpersoner, men med det formål at de skal anvendes til å bygge fellesskapet (1 Kor 12,29f). De erfaringer urkirken gjorde, brukte de til å bedømme om en virksomhet kunne anses å være etter Guds vilje (Apg 10,44-48). Det at hedninger kunne opp-
tas i kirken, er det beste eksempel på hvordan de lot erfaringen korrigere tradisjonelle teologiske standpunkter.

⁶⁰ Larsson 1981:14-21.

Urkirkens ledere våget altså å tolke erfaringer og bidro dermed til å klargjøre holdninger og praksis i forskjellige situasjoner. Larsson er imidlertid tilbakeholden med å anbefale oss den samme frimodighet som urkirken hadde, i møte med aktuelle problemstillinger i vår tid. Men han mener at vi ikke kommer utenom å ta stilling til de erfaringer vi gjør. I så fall mener han at det overordnede kriterium i denne tolkningsprosessen, er spørsmålet om hvilken rolle de aktuelle realiteter har for oppbyggingen av Kristi kirke.

Å gi erfaringer et språk

Jan-Martin Berentsen har i sin bok *Misjon og teologi* gjort utførlig rede for hvordan erfaring og tolkning av *Guds ledelse* førte til misjonstankens gjennombrudd i den protestantiske verden på 1600- og 1700-tallet.⁶¹ Det er selve den religiøse erfaring som er det subjektive utgangspunkt og sentrum. Den intellektuelle bearbeidelse, den teologi det avstedkom, er forsøk på å gi erfaringene et språk. Den grunnleggende religiøse erfaring er omvendelsen. Det var særlig i pietismens miljø og teologi den religiøse erfaringen, særlig spørsmålet om frelsesvisshet og vekst i hellighet, fikk sentral betydning. Rettferdiggjørelsen er ikke noe som bare skjer utenfor, men også i den troende. Mennesket erfarer, "får smake", Guds nåde og kjærlighet. Derved har det fått en ny referanseramme og en omstrukturert virkelighetsopplevelse, et nytt blikk, en ny vilje og en ny evne til å gjøre det gode. Som en følge blir mennesket drevet til å gjøre kjærlighetens gjerninger. Det kolossale engasjement som pietistene la for dagen, både for sjelenes frelse og for den sosiale nød, kom som et resultat av deres måte å tolke sine religiøse erfaringer.⁶² Min skisse antyder med andre ord et miljø hvor det ble gitt rom for å tolke følelser og religiøse opplevelser som kall, eksempelvis til misjonstjeneste.

⁶¹ Berentsen 1990:32-67.

⁶² De teologiske vinder brakte erfaring som teologisk tema nærmest i vanry i en periode på 1950 og 60-tallet. Derfor var det vanskelig å komme til rette teologisk med misjonærkallet. De siste årene har teologien fattet ny interesse for den religiøse erfaring. Utfordringer fra den moderne sjelesorgbevegelse og den karismatiske bevegelse har gradvis tvunget teologien til å ta "erfarings-vitenskapene" sosiologi og psykologi på alvor og gjøre erfaring til et teologisk sentraltema. Asheim 1981:12.

Mange måter og i mange former

I en artikkel om åndelig veiledning sier Wilfrid Stinissen noen kloke ord om måten å møte menneskers religiøse lengsler og erfaringer. "Respekt för den mänskliga personens värde och värdighet ... innebär att man tar hänsyn til den personliga väg som konfidenten är kallad att följa."⁶³ Med det mener han at et menneske kan følge Jesus på ulike måter. Det må blant annet forstås slik at mennesker kan oppleve utfordringen til tjeneste på ulike måter og dessuten gi uttrykk for sitt engasjement på ulike måter. La meg utdype disse to punktene noe mer.

I sin lille bok om misjonærkallet, *I all videste verden*, gjør Michael Griffiths oppmerksom på at Apostlenes gjerninger beskriver en rekke omstendigheter som ble tolket som Guds ledelse.⁶⁴ Han nevner det ekstraordinære, men i tillegg viser han hvordan Paulus lot seg lede av ytre omstendigheter (Apg 8,1-4) eller ut fra ansvarlig planlegging (Apg 15,36). Noen ganger ble han invitert av troende et sted (Apg 9,38) og andre ganger ble han sendt av menigheten (Apg 11,22). Andre ganger ble medarbeiderne valgt ut av lederne (Apg 15,40) eller ved at lederne for misjonen sendte ut misjonærer (Apg 19,22). Gud er med andre ord ikke bundet til en bestemt form for ledelse.

Den som er rede og villig til å gå dit Herren sender ham eller henne, og som føler behov for å forkynne Kristus for dem som aldri har hørt om ham og å grunnlegge nye menigheter der det ennå ikke finnes noen, kan oppleve Guds ledelse på hvilken som helst av disse måtene eller også gjennom alle sammen.⁶⁵

I boken *Streams of living water* går Richard Foster på en fin måte igjennom de seks mest typiske uttrykksformer for kristen spiritualitet. Den protestantiske verdensmisjon hører eksempelvis til innenfor rammen av den evangeliske tradisjon.⁶⁶ Fellesnevneren er tradisjonens fokus på evangeliet og styrken kan oppsummeres i fire punkter: Det første er dens tydelige teologi om frelsen, utmeislet i begrepene nåden alene, troen alene, Kristus alene. Dernest fremheves forpliktelsen på å gjøre folkene til disipler. Det tredje punkt er den evangeliske forpliktelse på Bibelen som kilde og norm i det kristne liv. Og som et fjerde punkt anføres den evangeliske tradisjons seriøse arbeid med sannhetsspørsmålet.

⁶³ Stinissen 1994:4.

⁶⁴ Griffiths 1985:81-85.

⁶⁵ Griffiths 1985:85.

⁶⁶ Foster 1998:186.

Innsatsen for sosial rettferdighet utfyller og bekrefter den evangeliske tradisjon. Her går linjen tilbake til diakonien i oldkirken. Kildene til et engasjement for sosial rettferdighet finner vi ikke minst i tradisjonen fra profetene, eksempelvis Amos: "la retten velle frem som vann, og rettferd lik bekker som aldri blir tørre!" (Am 5,24). Kampen for rettferdighet er et vitnesbyrd om nestekjærlighet. Den gjør troen troverdig. Kirkens kamp for menneskerettigheter og et menneskeverdige liv, er å finne i denne linjen.

Innen den protestantiske kirker og misjonsbevegelser har den evangeliske og den sosiale livsstrøm vært anliggende fra første stund. I tillegg til de to nevnte tradisjoner gjennomgår han den meditative og kontemplative livsstrøm i kirkens liv. Med det mener han klosterbevegelsen og den åndelige veiledningstradisjon. Av historiske grunner ble den marginalisert i de reformerte kirker, men er i dag på vei tilbake i form av retreatbevegelsen, interessen for et rikere bønneliv og kristen mystikk. Også den karismatiske livsstrøm har dype røtter i kirkens historie. Dens vektlegging på Åndens gaver og Åndens frukt representerer en fornyende kraft og impuls i den verdensvide misjonsbevegelse i vår tid. Det som fra et sjelesørgerisk perspektiv er nyttig med Fosters bok er å øke vår bevissthet på at både engasjement og uttrykk kan ha mange kilder og former.

Igjen lar vi Wilfrid Stinissen få ordet:

En bra andlig vägledare är kapabel att se de olika spiritualiteternas och vägarnas relativitet. Han dömer inte en spiritualitet därför att den inte passar honom. Han vill bara veta vad som passar hans konfident.... Den riktigt benådade ledaren är ändå den som är öppen för alla vägar och förmår lyssna sig fram till vad Anden vill med just denna mänskliga.⁶⁷

4.3 Kirkens bekreftelse

Kristi liv og verk lever i den kristnes tro og i det fellesskap denne troen skaper. Fra første stund utkrystalliserte det seg en praksis i kirken med kall, prøving og innvielse av kandidater. For eksempel ble de sju første diakoner ført frem for apostlene, "som bad og la hendene på dem" (Apg 6,6).

Men før de kom så langt, leser vi: "Brødre, velg nå ut blant dere sju menn som har godt ord på seg og er fylt med Ånd og visdom." Det fant med andre ord sted en vurdering før de ble innviet. Det sier noe vesentlig

⁶⁷ Stinissen 1994:5.

om at i siste omgang er det kirken som har fullmakt til å bekrefte eller avvise en kandidat. Allerede i Det nye testamente finner vi formaninger om å være varsomme. For eksempel sies det i 1 Tim 5,22: "Vær ikke for snar til å legge hendene på noen." Oldkirkens lærefedre Cyprian og Augustin er tydelige på dette punktet. Men kirkens folk, som er satt til å vurdere et menneskes erfaring av et kall, består ikke av engler, men av vanlige mennesker. Det innebærer muligheten for feilvurdering. Derfor ble retningslinjene utbygget. Det ble stilt krav til alder, helse, karakter og evner, samt prekenens og sjelesorgens gave.⁶⁸

Komiteer og personalseksjoner er seg dette bevisst og går inn i disse spørsmålene med største varsomhet. I våre dager må en søker gjennom personalavdelingenes til dels omfattende vurderinger. I Den norske kirke er det lagt ned et betydelig arbeid for å utvikle kriterier og prosedyrer for vurdering av kandidatene.

Ved innvielsen etableres et spesielt forhold mellom person og kirke. Mer presist kan vi si at kirken *ved denne handling* stadfester kallet. Forutsetningen er vanligvis det indre kall (*vocatio interna*). I lys av det jeg har sagt om det indre kall, den følelsesmessige side og alle uklarhetene omkring det, samt alle forhold som må vurderes under rubrikken personlig egnethet, bør det ikke overraske om kirken har behov for å prøve kandidaten. Og kandidaten på sin side har behov for trygghet på at hun eller han er prøvet. Innvielsen er derfor kirkens høytidelig *bekreftelse* av kallet (*vocatio externa*).

Dernest handler det om den formelle overdragelse av *fullmakten* til å opptre på kirkens vegne. Det gjelder prestens tjeneste med Ord og sakrament, eller det gjelder andre sider ved det kristne vitnesbyrd.

Det tredje viktige punkt går på bønningen om den rette *utrustning*. Et kjernespørsmål er nemlig om innvielsen gir noe mer enn bekreftelse og fullmakt. Ved innvielsen av Timoteus blir utrustning til tjeneste omtalt: "Forsøm ikke den nådegave som er i deg, den du fikk på grunnlag av profetiske ord, *da de eldstes råd la sine hender på deg*" (1 Tim 4,14).⁶⁹ Ordet peker i retning av at det viktigste ved innvielsen er den åndelige utrustning som gis til den tjeneste en er kalt til. Det er altså snakk om en Guds gave gitt til å fylle tjenesten, en gave som stadig må fornyes. Ved Guds ord, ved bønn og håndspåleggelse gis med andre ord et bærende åndelig fundament for tjenesten. I bønningen bes det om at Guds nåde gjøres virksom i Åndens kraft i

⁶⁸ Oden 1983:21.

⁶⁹ Betydningen av dette og lignende ord, har ført til betydelig debatt i kirken gjennom tidene. Debatten knytter seg i første rekke til ordinasjon av prester. Se eksempelvis Weider 1969; Skjevesland 1984; Nichol/Kolden 1990; Oden 1983; Tjørhom 1998.

form av nådegave (*karisma*), slik at den innviede kan utføre tjenesten hun eller han er kalt til. "Nådegave" er, populært sagt, et paraplybegrep for *alle* de byggende tjenester, faste og frie, som Ånden, kirkens livselement, lar være virksomme i Guds tempel.⁷⁰

Om vi oppsummerer kapittel 3 om misjonærtjenestens bærebjelker og kapittel 4 om Guds ledelse, kan vi si at en misjonær er et menneske som er rikt utrustet fra Skaperens hånd. Det er et menneske som er blitt vurdert og bekreftet av dem som er satt til å forvalte evangeliet. Selv om det er et feilende menneske, gjelder det for dem som for ethvert troende menneske at det lever av nåde og under nåde. Misjonæren kan derfor med frimodighet si med Johannes Smemo at han "skal få være slik i dekning av Kristus at dommen ikke rammer ham, men Ham, og tjenesten overtas og kvalifiseres, som var den gjort av Ham."⁷¹

⁷⁰ Skjevesland 1984:62.

⁷¹ Sitert etter Weider 1968:216

5 Møte med det fremmede

De to foregående kapitlene viser ettertankens vei gjennom indre grenser. Dette kapittel viser noe av de prosesser som de fleste misjonær må igjennom i forsøket på å bygge opp tillit til og bli glad i mennesker i andre kulturer. Det handler om møte med fremmede språk, adferd, tenkning og verdier.⁷² Men det handler også om relasjoner og vennskap. Å overskride de mange grenser mellom seg selv og den andre krever tid og evne til å bearbeide følelsesmessige reaksjoner.

Den enkelte kan komme et stykke på vei ved å lese seg inn i kultur og historie. Den viktigste delen må erfares. Det vil si at hun og han neppe kommer utenom prosessen fra frustrasjon til forståelse. Stressfaktorer vil gjøre seg gjeldende hele tiden, om enn med avtagende styrke. NMS' personalstudie fra 1998 ga relativt entydig uttrykk for at "den første tiden ute byr på ekstra store utfordringer."⁷³ Men også senere, når den kulturelle tilpassing har kommet langt, vil det alltid være elementer av spenning og

⁷² P.G. Hiebert gir i sin bok *Anthropological Insights for Missionaries*. Grand Rapids 1985, en omfattende behandling av kulturmøtet. Dahl, Ø. & K. Habert, *Møte mellom kulturer*. Oslo 1986; Dahl, Ø., *Møte mellom mennesker : interkulturell kommunikasjon*. Oslo 2001, gir verdifulle innsikter. I Utlendinge-direktoratets undervisningsopplegg *Norge som flerkulturelt samfunn*. Oslo 1995, har Engebriksen, A. og Thorbjørnrud, B. kapittel om "Kulturbegrepet" vært av verdi for dette kapittel. Likeledes Eriksen, T.H., *Små steder – store spørsmål*. Oslo 1993, og Geertz, C. *The Interpretation of Cultures*. London 1993. Den henvises videre til Dye, T.W., "Stress-Producing factors in Cultural Adjustment" *Missiology* 2(1974); Bagge, M., "Utrustning til tjeneste : refleksjoner omkring misjonærutdannelsen i vår tid", *NTM* 52(1998); Reed, L.E., *Preparing Missionaries for Intercultural Communication : a Bicultural Approach*. Pasadena 1981; Harley, D., *Preparing to Serve : Training for Cross-Cultural Mission*. Pasadena 1995. Videre anbefales Gittins, A.J., *Gifts and Strangers. Meeting the Challenge of Inculturation*, New York 1989; Storti, C., *The Art of Crossing Cultures*, Yarmouth 2001. Jfr. en personlig og tankevekkende bok av den katolske misjonær Larry Lewis: *The Misfit. Haunting the Human Unveiling the Devine*, New York 1997.

⁷³ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:18. Dye:1974 understreker nødvendigheten av å differensiere mellom den første fase og den mer langsiktige tilpassningsprosess.

stress igjen. La oss først se nærmere på utreise- og ankomstfasen, ofte karakterisert med begrepet kultursjokk.

5.1 Kultursjokk

Ved *utreise* tenker vi vanligvis på det faktiske tidspunkt utreisen finner sted. Begrepet utreise omfatter imidlertid mye mer. Det går på hele den periode hvor den praktiske og mentale forberedelse og omstilling finner sted. Denne perioden oppleves forskjellig fra person til person, avhengig av faktorer som personlighet, motivering, tilknytning til foreldre, kunnskapsmessig og mental forberedelse osv. For mange synes overgangen å gå uten nevneverdige problemer, mens andre opplever overgangen mer slit-som enn de hadde ventet. En vesentlig side ved utreiseopplevelsen er at en nå forlater det trygge og gode nettverk av familie, venner og miljø. Reaksjonene på et slikt skritt viser karakteristiske fellestrekk med andre tap-sopplevelser. Den mentale utvikling som skjer fra tapet oppstår til det skjer en forsoning med og akseptasjon av tapet, er en spesiell art av indre arbeid. Det er energikrevende. Bearbeiding av avskjed faller i tid sammen med møtet med alt det nye. Det gjør den første tiden spesielt krevende.

All *kunnskap* misjonærkandidaten har tilegnet seg om forholdene på det fremtidige hjem- og arbeidssted vil bidra til å gjøre tilpassingen lettere. For eksempel er det påvist at det uventede ved forandring fra en livssituasjon til en annen er mye vanskeligere å hankses med enn forventet forandring. Det blir derfor viktig å opparbeide kunnskap om og holdninger til den nye kulturen slik at en kan mestre opplevelsen av det fremmede. Kunnskap bygger opp en referanseramme som gir hjelp til å forstå og organisere alle inntrykkene. Det skaper mer realistiske forventninger på hva en går til og større grad av realisme i forholdet mellom krav og ressurser. Kommunikasjonsprosesser har med andre ord både en kognitiv og en emosjonell side. Prosessene ved tilpasning til en ny kultur synes å forløpe i faser med glidende overganger.

Kultursjokk beskrives gjerne som følelsesreaksjoner som følger av at den nye misjonæren mister alle kjente symboler for sosial omgang.⁷⁴ Eksempler finner vi i frustrasjonen ved ikke å være i stand til å kommunisere meningsfylt, eller den usikkerhet som oppstår ved ikke å kjenne de mest alminnelige former for god takt og tone. Enda vanskeligere kan opplevelsen være når hun eller han plutselig oppdager at de befinner seg i en konfliktsi-

⁷⁴ Oberg 1960.

tuasjon mellom verdier på den ene siden og livssituasjon på den andre uten muligheter til meningsfylt dialog. Min egen opplevelse på dette punkt er skildret i boken *Det gledet meg mest*.⁷⁵

Addis Abeba var mitt første møte med Afrika. Til å begynne med virket forskjellene mellom de to verdener spennende og fascinerende, helt til jeg oppdaget at jeg hørte ubehjelpelig til i den ene verden, og de jeg var kommet for å forkynne budskapet til, hørte til i den andre. Det var et sjokk å oppdage hvor stor avstanden var til det andre folket og hvor vanskelig det var å bygge bro. Det var Lasarus som åpnet mine øyne. Ikke en hvilken som helst Lasarus, men han fra Lukasevangeliet. Han lå nemlig i sine filler og sår utenfor min port - og jeg opplevde meg selv som den rike mann. Når natten kom, krøp Lasarus inn under noen pappkartonger, og det eneste selskap han hadde var gatens hunder, mens jeg gikk til sengs under min gode dundyne. I Norge hadde jeg sett Lasarus og hans brødre på fjernsyn. Men han var langt borte da - og ufarlig.

Språkproblemer regnes som en betydelig stressfaktor. Samtidig vet vi at evne til å kommunisere med mennesker i den nye kulturen reduserer stressfaktoren.⁷⁶ Misjonsorganisasjonene har tatt konsekvensene av dette ved å investere mye i språklæring. Årsakene til prioriteringen er flere. Det viktige er at språket er nøkkelen til inngang, forståelse og trivsel der hvor en skal ha sitt arbeid.

I den tverrkulturelle kommunikasjon er imidlertid språket, den verbale dimensjon, bare en av utfordringene. I sin bok *Møte mellom kulturer*, gir Øyvind Dahl og Kjell Habert en grundig innføring i hvor omfattende kommunikasjonsprosessen er.⁷⁷ Her pekes på den ikke-verbale kommunikasjon, såsom ansiktsuttrykk, kroppsbevegelser, kroppskontakt og klesdrakt. Videre understrekes verdensbilde-dimensjonen, som går på spørsmål angående verdier, normer og etnosentrisitet. I den sosiale dimensjon tas det opp spørsmål som status og rolle, familie, alder og autoritet, skam og ære. Til slutt drøftes den individuelle dimensjon, måten vestens mennesker tenker på til forskjell fra tankemønstre i andre kulturer.

Reaksjonsmønsteret den første tiden spenner over hele registeret. Men sammenfattende synes likevel to mønstre å avtegne seg. På den ene side har vi dem som fascineres av alt det nye. De treffer mennesker som de kan kommunisere med på engelsk eller fransk. Misjonæren fristes til å skrive bok om sine gode førsteinntrykk.

⁷⁵ Eide 1978:21f.

⁷⁶ Hiebert 1985:66.

⁷⁷ Dahl/Habert 1986.

På den annen side finner reaksjoner som kjennetegnes ved forvirring, hjelpeløshet og til dels utrygghet. Symptomer som rastløshet, økt irritabilitet, nedstemthet og isolasjon er ikke uvanlige. Det er særlig disse reaksjonene som ligger bak den tradisjonelle betegnelsen "kultursjokk."

De forskjellige grupper vi tilhører, fungerer som viktige middel til å redusere usikkerhet og maktesløshet.⁷⁸ Ved utreise forlater han og hun de grupper de fungerte i, og de er derfor alene om å bearbeide tapsopplevelsen og alle de nye inntrykkene. I den sammenheng er det derfor viktig å understreke verdien av å bli møtt på flyplassen av kolleger og straks bli ført inn i et fellesskap. NMS' personalstudie fra 1998 formidler følgende observasjon: "Det kan påvises en sammenheng mellom opplevelsen av en god mottakelse i landet og opplevelsen av trivsel i løpet av første periode".⁷⁹ Det som skjer, er at den nyankomne får redusert følelsen av å være fremmed. Videre får hun og han straks etablert en ny gruppe, noe som gir følelsen av tilhørighet og støtte.⁸⁰

Negative stereotyper

Den som er kommet for å bli i et land og ikke bare kommer som turist eller på et kortvarig oppdrag, må snart forholde seg til alle mulige livssituasjoner. Opplevelser knyttet til slike situasjoner er ikke alltid gode. Det kan derfor utvikle seg en negativ og til dels kritisk holdning overfor vertslandet og dets innbyggere. Reaksjonen er forårsaket av frustrasjonen og hjelpeløsheten i møte med alt det fremmede. Språklæringen går langsomt. Den nyankomne greier ikke riktig å bli fortrolig med maten. Han har de første uoverensstemmelsene med ansatte i huset, og en irriterer seg over funksjonærer i den offentlige forvaltning.

I stedet for aktivt å arbeide for å forstå menneskene og deres levesett, finner en tendenser til å søke sammen med landsmenn hvor en deler frustrasjoner og negative opplevelser med hverandre. Tendensen til å anvende stereotyper er da fremtredende. Disse "stereotyper er forenklete forestillinger om andre mennesker eller grupper av mennesker. Noen stereotyper kan være fullstendig gale, andre kan være basert på halvsannheter."⁸¹ Problemet som oppstår ved anvendelse av stereotyper, er at enkelte negative

⁷⁸ Schein 1982:182.

⁷⁹ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:35.

⁸⁰ Fordi flere ingredienser er innblandet i den såkalte sjokkopplevelsen, har en prøvd å differensiere betegnelsen noe og bl.a. anvendt begrepet "kulturforvirring" for å beskrive det som skjer i først fase, Dye 1974.

⁸¹ Dahl/Habert 1986:88.

opplevelser utvikler og forsterker en generell negativ opplevelse av situasjonen. Den fasen misjonæren nå er inne i, er viktig og til dels krisepreget. Det fremtidige forhold til land og folk vil avhenge av om hun og han kommer videre.

Holdninger

Misjonæren kan nå gå inn i en fase som er lett å overse, men som likevel er viktig å være oppmerksom på. Hun og han forstår nå bedre de gitte livsvilkår, men har likevel en viss ovenfra og nedad holdning. I stedet for å kritisere direkte, anvendes humor på andres bekostning. Som overgangsfenomen kan dette forstås, men igjen gjelder det å være seg bevisst sine holdninger så ikke situasjonen blir permanent. Faren er at misjonæren selv tror han er tilpasset samtidig som hans holdninger er av en slik art at de skaper reaksjoner. Ikke minst vil dette kunne få uheldige følger blant nasjonale medarbeidere.

Hvilken *etikk* ligger til grunn for de *holdninger* som utvikles i forhold til de nasjonale? I en artikkel i Norsk Tidsskrift for Misjon tar Thor Halvor Hovland opp spørsmålet om misjonærer har tilstrekkelig etisk ballast for sin tjeneste.⁸² Poenget er at nasjonale kristne ikke lenger oppfatter misjonærenes vestlige normsystem som autoritativt. "Tvert om blir hele det moralske normsystemet som er utviklet i den vestlige kultur ofte oppfattet som dekadent, og tilsvarende blir de tradisjonelle normsystemene i Afrika og Asia, samt de folkelige normsystemene som har utviklet seg i Latin-Amerika, oppfattet som høyverdige."⁸³ Endringene i det norske samfunn, fra en kristen etisk tradisjon til en til dels ikke-kristen tradisjon, gjør det påkrevd at misjonærer bevisstgjøres på situasjoner som gjør krav på visse holdninger. Det finnes en rekke livsområder og relasjoner hvor det er påkrevd med etisk refleksjon. Et avgjørende punkt er om "etikken har som utgangspunkt og målsetting at menneskets atferd ikke skal være en selvrealisering, men en nesterealisering."⁸⁴ Hovlands artikkel munner ut i et forslag til en yrkesetisk kodeks, hvor han understreker at misjonæren i lojalitet til Kristus ser til at han i sin atferd står til ansvar for de retningslinjer han finner i det bibelske budskap. Videre at han tar vare på den tillit både

⁸² Hovland 1997

⁸³ Hovland 1997:96

⁸⁴ Hovland 1997:97

den sendende og den mottakende kirke viser, og at han lever som forbilde i nytestamentlig forstand av ordet.⁸⁵

5.2 Kulturkollisjon

Det er kjent og akseptert at den første tilpasningsprosessen stiller spesielle krav. Erfaring viser at hele den første perioden er en prosess hvor det skjer en gradvis tilvenning. En har i mindre grad vært oppmerksom på hva det krever å bo og arbeide permanent i en fremmed kultur. Selv om den kulturelle tilpasning kommer langt, vil det alltid være elementer av spenning og stress igjen. I det følgende vil vi se på enkelte av disse forholdene.⁸⁶

Det som over tid synes å være det vanskeligste, er forhold som er forankret i vårt personlige verdisystem. Våre verdier er en del av vår identitet og det er uhyre vanskelig å vende seg til et annet verdisystem. Jo større forskjellene er, jo større er stresselementet. Følgende lille selvopplevde episode kan illustrere noe av dette:

Første gang jeg var i Kellem hadde jeg avtalt foreldremøte kl 10.00. Det var 20 km dit og dårlig vei med dårlig bru. Bilen skled på brua og et av hjulene falt ned mellom to planker. Tiden gikk og jeg slet det jeg kunne med jekk og planker for å komme videre og frem i rette tid. Trøtt og skitten suste jeg inn i Kellem kl. 10.05, to og en halv time etter start fra Beghi. Ikke et menneske var å se. Tre timer senere var alle kommet. Jeg var en smule sur. Læreren trippet nervøst. Andre gangen jeg skulle til Kellem var avtalen igjen kl. 10.00, men jeg tenkte at det var liten vits i å ankomme stort før kl.12.00. Som tenkt, så gjort. Men - ikke et menneske å se utenom læreren. Jo, foreldrene hadde vært der og ventet i tre timer, men nå var de gått hjem. Han hadde vært redd for at det samme skulle gjenta seg som sist og sagt fra at alle måtte være der kl. 8.00.

For meg, med bakgrunn i norsk kultur, var tid og avtaler en viktig verdi. I den andre kulturen forholdt de seg annerledes til tid. Dermed oppsto en spenning mellom mine og deres verdier. Det virket irriterende på meg. Vurderer vi episoden nærmere, må jeg likevel innrømme at problemet var mitt og ikke deres. Derfor var tid og avtaler et stadig irritasjonsmoment - mer irriterende det første året i den nye kulturen enn senere.

⁸⁵ Hovland 1997:106-107

⁸⁶ Dye 1974 understreker nødvendigheten av å differensiere mellom den første fase og den mer langsiktige tilpasningsprosess.

Et par år etter denne første "tidsopplevelsen" fikk jeg besøk av en venn som arbeidet på Radio Evangeliets Røst. Han var vant til den største presisjon på sendetidspunkt. Vi besøkte så en menighet flere timers ridetur unna. Jeg hadde gjort avtale om et menighetsrådsmøte. Da vi kom frem, viste det seg at formannen i rådet hadde gått på markedet for å selge en høne. Møtet ble avlyst og ny avtale ble gjort. Det var da min venn spurte: "Hvordan holder du ut denne type liv?"

Andre områder av livet er vanskeligere, såsom forholdet til hygiene, arbeidsinnsats og ansvar. Rehna Taylor gir i sin bok *Rough edges*, et talende eksempel:

Etter noen uker la han merke til at sykehuset ikke var rengjort slik som før. Gulvene var ikke vasket og avdelingene virket skitne. Han ble oppmerksom på at noen av pasientenes slektninger tilbrakte natten under pasientens seng. En gang fant han en pasient med alvorlig lungebetennelse sovende på gulvet mens vedkommendes ektefelle og søster delte sengen. I det tilfellet hadde han klaget, men ellers tidde han, samtidig som han prøvde å sortere ut forskjellen på et moralsk prinsipp og en ikke-vestlig standard.⁸⁷

Poenget er at andre kulturers verdier på flere punkt kan bryte til dels radikalt med vestlige verdier, og de kan være av en slik art at de effektivt hindrer nettopp den utvikling en kom for å bidra til. Følgelig vil en ikke være villig til å akseptere disse verdiene og dermed ikke være i stand til å akseptere deres måte å leve på.

Roller: En type verdiforskjell gir seg spesielt vanskelige utslag. Det går på rollene i familie og samfunn. For mennesker fra en moderne, vestlig kultur, er det vanskelig å vende seg til og akseptere andre kulturers syn på kvinnen og hennes rolle i hjem og samfunn. I eksempelvis islamske kulturer vil europeiske kvinner ha svært begrenset aksjonsradius, og spesielt problematisk kan det være for enslige kvinner. For dem vil det oppfattes anstøtelig om de henvender seg til menn. I Pakistan er det f.eks. skikk at kvinnene går med *burqa*, det vil si at ansiktet er helt tildekket. En kvinnelig misjonær jeg snakket med, fortalte at hun nektet å gå slik. Hun gikk riktig nok med tildekket hode, men følgen av å gå med ansiktet bart, var at menn snudde seg etter henne overalt, en ikke særlig behagelig opplevelse.

⁸⁷ Taylor 1978:34.

I boken *Glede i grått* forteller Tor B. Jørgensen et eksempel fra hans og hans ektefelle Annes forsøk på å praktisere likestilling i en japansk kultur:⁸⁸

Det argument fra Todas side som virkelig gjorde inntrykk på oss var hva vi trodde konsekvensene av vår norske likestillingspraksis ville være. - Tja, vi regnet jo med at det ville registreres at vi delte mer av husets byrder og at det kunne virke som et ideal eller ansporing for andre, kanskje ikke minst yngre folk.- "Muligens," svarte Toda, "men resultatet er vel heller at fruene får et utrolig dårlig ord på seg både blant kvinnene i menigheten og i nabolaget her. Dere må ikke regne med at folk vil oppfatte dette slik dere ønsker og heller ikke vil dere få anledning til å forklare hvorfor dere gjør slik dere gjør, det vil i alle fall ikke bli forstått..." Vi møtte hverken forståelse eller sympati. I stedet ville Anne få dårlig ord på seg for å være lat, udyktig og hjerteløs. Om ikke annet så for vår egen skyld måtte vi trå mer varsomt enn vi hadde gjort. Effekten av våre handlinger hadde vært overraskende og uventet

Misjonæren tvinges til å reflektere over sin egen situasjon. En vanlig løsning er at en så langt som mulig tilpasser seg rolleforventningen i den nye kulturen. Det vil gjøre mange ting lettere, men det kan også være en påkjenning for den det gjelder.

Andre frustrasjoner

I tillegg til de som er nevnt, finnes en rekke forhold som sliter, forvirrer og irriterer. Eksempelvis kan nasjonalistiske strømninger, både av politisk og religiøs karakter, være en stressfaktor av betydning. Det kan dreie seg om propaganda som retter seg mot misjonæren som redskap for kulturimperialisme. Irrasjonelle og aggressive elementer i dette må ikke undervurderes. Misjonærens forkynnelse og menighetsbyggende arbeid kan dessuten føre til motstand på det lokale plan.

I mange land må arbeidet utføres i en politisk ustabil og utrygg atmosfære. I det lange løp sliter dette. I krisetider kan utryggheten bringe misjonæren opp i spenning mellom ønsket om å evakuere og forpliktelsen til å bli stående. Erfaringer fra revolusjonene i Kina og Etiopia tilsier at misjonærene ikke må presses for langt i slike situasjoner, men at misjon og de kirkelige ansvarlige må komme inn med klar styring.

Andre frustrasjoner grunnes i kommunikasjonsvansker, noe i arbeidsform og målsetting, noe i forskjeller i temperament. Grunnene kan

⁸⁸ Jørgensen 1983:29.

være mange og oppleves forskjellig fra person til person. Når så varme, sykdom og isolasjon kommer i tillegg, kan disse forholdene lett få større proporsjoner enn de fortjener.

5.3 Kulturforståelse

Tverrkulturell kommunikasjon forutsetter kulturforståelse. I den sammenheng er det antropologiske kulturbegrepet nyttig. En vanlig definisjon er å bestemme kultur som “de ferdigheter, oppfatninger og væremåter personer har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn.”⁸⁹ I Engebrihtsen og Thorbjørnruds artikkel om kulturbegrepet understrekes det idé- og verdimessige grunnlag for menneskers handlinger sterkere: “- et system av kunnskap, ideer, verdier, regler, som ligger bak hva vi gjør, og som uttrykkes gjennom det vi gjør.”⁹⁰ For misjonærer kan det være viktig å merke seg nettopp denne siden ettersom konflikter en opplever ofte har en dypere verdiforankring enn en først er oppmerksom på. Kultur blir dermed et tillært språk som ligger bak våre handlinger, og gir mening til disse. Det finnes nærmest en uendelighet av kulturformer som tjener til å skape mening i tilværelsen. Gjennom oppvekst og opplæring i et samfunn lærer vi å oppfatte og tolke livet omkring oss på en bestemt måte. “Man ser verden gjennom et bestemt par “briller”, som ikke kan tas av. Men om disse “brillene” ikke kan tas av, så kan man bli seg bevisst at man har dem på, og *det* i seg selv kan forbedre evnen til å “se” andres virkelighet.”⁹¹

Det er ikke gjort i en håndvending å forstå en ny kultur. I stedet er det snakk om et aktivt arbeid. Et første punkt er da å erkjenne at misjonærens egne kulturelle verdier ikke er absolutter. Hva er bibelske verdier og hva er typiske vestlige verdier, for ikke å snakke om norske? Dernest må en innse at andre kulturer har sine verdisystem. Disse er verdifulle og fungerer i den aktuelle kontekst. Det er derfor av største viktighet at en setter seg inn i og forsøker å forstå den andre kulturs skikker og væremåte. I første runde er det et stykke intellektuelt arbeid. Den emosjonelle side kommer senere og er avhengig av personlige opplevelser av vennskap og nærhet med mennesker i den andre kulturen. Følgende eksempel kan illustrere saken:

⁸⁹ Eriksen 1993:21.

⁹⁰ Engebrihtsen/Thorbjørnrud 1995:21 etter sitat av Keesing 1981:68.

⁹¹ Engebrihtsen/Thorbjørnrud 1995:22.

Misjonærer lærer hvor viktig det er å bygge en kirke på basis av de ressurser som er til stede lokalt, ikke minst økonomisk. Støtte kan gis for å få et prosjekt på fote, men det må så vanligvis leve av egne ressurser. Faren er ellers at vi gjør de nye kirkene avhengige av midler utenfra. Dermed blir makten liggende hos misjonen og kirkens selvstendighet svekkes. Jeg begynte min tjeneste med disse gode teorier i bagasjen. Vi hadde så den praksis at vi bevilget 1500 kr. til kirkebygg i en menighet. Pengene rakk til bølgeblikktak, dører, skodder for vinduene og kirkebenker. Resten gjorde menigheten på dugnad. Nå var det slik at menigheten i Kolli hadde fått sine 1500 kr. Kirken var ferdig og tatt i bruk. Imens vokste menigheten, og det ble trangt om plassen. Menighetsrådet spurte meg så om de kunne få 30 kroner for å kjøpe flere benker. Jeg avsto med den begrunnelse at de nå burde være i stand til å greie det økonomiske løftet selv. Men en tid senere kom de igjen med en vidløftig søknad med mange forklaringer på hvorfor de ikke kunne greie dette. Menigheten var ung og fattig, og jeg var jo kommet fra de rike kristne i mitt land for å hjelpe dem. Nå er jo ikke 30 kroner noen sum å krangle om. Men jeg hadde, som sagt lært hvor nødvendig det er at en ung menighet greier å stå på egne bein økonomisk. Og her hadde vi en konkret og overkommelig oppgave for dem. Jeg holdt derfor på mitt. Et par måneder senere var jeg igjen oppe i Kolli, og igjen kom dette med kirkebenkene. Nå kunne jeg selv se hvor trangt folk satt. Kirkeofringene var ikke på mer enn et par kroner gangen, så hvordan kunne de greie dette? Og så skulle de jo slakte denne oxen til julefesten. ”Okse”, utbrøt jeg. ”Men den koster jo 400 kroner! Skal dere feste opp en hel okse og likevel presse meg så hardt med disse kirkebenkene?” Jeg var forferdet og ga vel uttrykk for det. Jeg foreslo at de sløyfet okseslaktet og brukte pengene på en bedre måte.

Mine ord viste seg å være meget uheldige. Et par dager senere dukket hele menighetsrådet og den lokale evangelist opp på kontoret mitt for å snakke om saken. De stilte meg derfor noen spørsmål til ettertanke: Hva tror du menigheten i Kolli vet om selvhjelp? Hvilke fantasier tror du de har om den rike misjonen? Hvorfor er festen og oxen viktigere for oss enn kirkebenkene? Vi fikk en fin samtale. Jeg skjønnte at å bygge en helt ny menighet blant annet innebar at jeg måtte samtale, lytte og undervise, steg for steg, hva jeg selv hadde lært av teori. Samtidig måtte jeg være villig til å lære og korrigere egen oppfatninger. Spørsmålet om kirkebenker eller fest rørte faktisk ved meget dype verdier i deres kultur. Oromo folket er fra gammelt en nomadekultur hvor storfeet er selve livsgrunnlaget. I deres tradisjonelle trosverden var ku og okse hellige dyr. Melk og smør ble satt ut som offer til fedrene. På store fester ble oxen ofret til guddommen og folket deltok i et stort offermåltid. Dette måltidet var viktig for fellesskap og enhet. Selv om de nå var blitt kristne, var sterke følelser fortsatt knyttet til de gamle

tros- og tilbudsformer. Uten å være klar over det, hadde jeg rørt ved sterke emosjonelle strenger. Hva var kirkebenker i forhold til dette?

Selv om en kultur har karakter av idésystem, er det ikke alltid logisk sammenhengende. For eksempel aksepterer vi forskjeller i lønn i det norske samfunnet selv om likhet et ideal. På samme måte vil kultur være et felles "språk" for en gruppe mennesker, samtidig som personer innen en kultur kan ha ulike vurderinger og konflikt omkring sentrale ideer og verdier.⁹² I denne sammenheng poengterer Engebriksen og Thorbjørnrud noe viktig når de sier:

Det blir her viktig å understreke *variasjon*. Videre må det poengteres at kultur (norsk, tysk, arabisk osv.) i seg selv ikke har noen empirisk eksistens. Hva som eksisterer, er imidlertid en lang rekke individuelle versjoner av det som skapes, reproduseres og endres gjennom samhandling. Og det er på denne måten gjennom samhandling at felles mening skapes.⁹³

En person vil handle ut fra sin kulturs og sin gruppes verdier og indre logikk. Det som for en nordmann kan virke merkelig, dumt eller støtende, vil i "den andres" øyne være naturlig og riktig. Det kan oppleves som om mennesker i den andre kulturen bryter selvvinnende normer for rett og galt og så glemmer en at normer er et kulturfenomen i seg selv.

Skal en forstå en kultur innenfra, er det derfor nyttig å innta det som sosialantropologene kaller en *kulturrelativistisk posisjon*. Det er en metode som søker å forstå handlinger innen den ramme de foregår og må ikke forveksles med kulturrelativisme som moralsk stillingstagen. Som moralsk standpunkt vil kulturrelativisme medføre at en vurderer alle handlinger som like i moralsk forstand. For en misjonær vil det være et umulig standpunkt og for sosialantropologer flest er det heller ikke noe ideal. Som Engebriksen og Thorbjørnrud skriver, må "respekt ikke forveksles med aksept/overtakelse."⁹⁴

Kulturkonflikt – kulturforståelse – kulturkonflikt

Følgende eksempel kan illustrere hvordan en kan opprettholde en kulturkonflikt selv om en nå forstår bedre den indre logikk bak et handlingsmønster:

⁹² Engebriksen/Thorbjørnrud 1995:23.

⁹³ Engebriksen/Thorbjørnrud 1995:24.

⁹⁴ Engebriksen/Thorbjørnrud 1995:26.

Den søndagen jeg ble innsatt i arbeidet, ble jeg vitne til en av de sterkeste opplevelsene jeg hadde i Etiopia. En ung kvinne ble satt under kirketukt fordi hun var blitt gravid utenfor ekteskap. Mot slutten av gudstjenesten kalte prosten henne frem i kordøren og fortalt at hun var satt utenfor nattverdfellesskapet inntil videre.

På den tiden var det mange ting jeg ikke forsto, og jeg våget ikke å stille spørsmål ved praksis. Etter hvert la jeg merke til at kirketukt nesten utelukkende ble brukt mot kvinner som var blitt gravide utenom ekteskap. Kirketukten rammet alltid kvinner fra fattige familier, mens kvinner fra sterke og velstående familier ikke ble stilt offentlig til skamme på samme måten. Min første refleksjon var at vi her møtte uheldige følger av kristen seksualetik.

Men så hendte noe tragisk, og samtidig interessant. To ansatte i kirken røk ut i en voldsom slåsskamp. Den ene var evangelist og den andre sykepleier. Evangelisten var nær ved å ta livet av sykepleieren. Den følgende søndag sto evangelisten frem i kordøren og bekjente sin synd - og var deretter med å dele ut nattverd! Tiden var inne for en samtale med prosten. Jeg spurte ham hvorfor menn, uansett graden av vold, ikke ble satt under kirketukt, mens kvinner derimot, spesielt ressurssvake kvinner, alltid ble rammet. Det var da han ga den innsiktsfulle kommentar:

Du må ikke glemme at din kultur er påvirket og gjennomsyret av kristen tankegang gjennom tusen år. Vi er første og annen generasjon kristne, og kristen tenkning har enda bare rørt ved overflaten av vår kultur. Reaksjonsmønsteret du er vitne til, har sin basis mer i folkets gamle tradisjoner enn i kristen tenkning. I gammel tid tenkte de at slektens ånd fulgte blodsbåndene. Ble en kvinne gravid utenfor ekteskap, betydde det at de gamle ikke hadde godkjent forbindelsen, noe som kunne føre ulykke over slekten. Det var farens oppgave å ta livet av sin datter. Aggresjon derimot viste at en mann var i stand til å forsvare seg og sin familie. En sterk mann ble derfor vist stor ære. Da kristendommen kom ble de gamle skikker moderert, men de lever fortsatt under overflaten.

Temaet var gjenstand for debatt i kirkens styrende organer. Blant annet kom det stadig sterkere frem at hensikten måtte være at synderen ble veiledet til oppgjør og tilgivelse og ført tilbake til menighetens fellesskap.⁹⁵ Etterhvert ble praksis endret, med større omsorg og veiledning av de unge kvinner. De tøffe menn viste det seg å være vanskeligere å komme til rette med.

⁹⁵ Skjevesland 1972:180-92, gir en god innføring i Paulus' syn på kirketukt.

Metodisk fremstår etnosentrisme som det motsatte av kulturrelativisme. Det innebærer at en vurderer andres handlinger ut ifra egne moralnormer. Det er her av verdi å reflektere over at mennesker som kommer på besøk til vår kultur, ofte reagerer negativt på forhold her. Misjonærer må derfor spørre seg på hvilket grunnlag de hevder sine egne verdier. Er de bare et tilfeldig produkt av vestlig kultur, eller kan de baseres i bibelske verdier? Det er viktig å reflektere over dette, ikke minst i forkynnelse og undervisning. Han og hun må med andre ord spørre med hvilken rett de går inn for forandring og videre hvilke verdier de har som er mer "verdifulle" enn de vi har.⁹⁶

Lamin Sanneh, som selv er afrikaner, har i sin bok *Translating the Message. The Missionary Impact on Culture*, underminert forestillingen om misjonæren som kulturimperialist og isteden åpnet opp for en helt ny historieforståelse. Han gir en overbevisende argumentasjon for at bibeloversettelse og litteraturarbeid førte til kulturell oppblomstring, sosial fornyelse, interkulturell dialog og moralsk styrke til å ta opp kampen mot kolonimaktene.⁹⁷ På dette vis gir han heder til alle dem som i den siste generasjon har båret koloniimperialismens byrde med urette.

Den gode relasjon

Gode holdninger utvikles først og fremst i *møte mellom mennesker*. Det er derfor helt avgjørende at de nye misjonærer kommer i et personlig forhold til en eller flere av de nasjonale medarbeiderne. Dersom det bygges opp tillit, trygghet, åpenhet og nærhet til ett menneske, er forutsetningene gitt for den nye misjonæren til å oppdage rikdommene, verdiene, kulturen og tradisjonene i folket. Nasjonale samtalepartnere vil gi helt avgjørende bidrag på det følelsesmessige nivå. Overlates den nye misjonær til tilfeldighetene, er det en risiko for at et godt emosjonelt forhold til folk og land ikke får utvikle seg på en god måte. I stedet kan omstillingsprosessen bli både krevende og truende.

Den kirke jeg arbeidet i, ble ledet av nasjonale. For min del betydde det at jeg administrativt var underlagt prost Matteus. Han var en eldre, erfaren prest. På grunn av store avstander og dårlig kommunikasjon kom han på besøk et par ganger hvert semester og bodde da en uke hos oss. Det ga god anledning til å samtale om en rekke forhold. Jeg la da frem problemstillinger jeg møtte i arbeidet. Hans svar gjenspeilet den erfarne manns vis-

⁹⁶ Hva den faglige side ved "kontekstualisering" angår vises til Engelsvikens artikkel "Misjon og kultur" i Berentsen/Jørgensen/ Engelsviken 1994:225-242.

⁹⁷ Sanneh 1989. Egen forskning bekrefter Sanneh's resultater. Jfr. Eide 2000.

dom. Spørsmålene ble vurdert på bakgrunn av folkets kultur. Dersom enkelte problemstillinger hadde vært oppe i kirkens teologiske fora, ble de referert og vi drøftet dem faglig. Dialogene med Matteus ga faglig innsikt og en betydelig forståelse av den lokale kulturen.

Våre dialoger gikk over en periode på tre år. De nevnte eksemplene viser hvor mye som var å lære av hver enkelt samtale. Det gikk på kirketenkning, kulturforståelse, religiøse tradisjoner, ordtak, følelser osv. For min del bidro samtalene til å gjøre tjenesten lettere, spennende og mer givende. Viktig var også den respekt jeg fikk for etioperne og måten de møter sin krevende hverdag på. Men det viktigste var den godhet jeg fikk for ham og noen andre jeg ble godt kjent med. Hvorfor understreker jeg dette? Jo, jeg opplevde, og andre vil på samme måte oppleve, mange krevende og vanskelige situasjoner. Selv om en etter hvert liker maten og synes folket er trivelig, vil en aldri helt overvinne sin annerledeshet. Et delmål må derfor være å utvikle evnen til å *tåle* annerledeshet. Annerledeshet kan nemlig i lengden slite en ned og skape et negativt forhold til både oppgaven og folket. Da er det ikke nok å peke på ytre resultater. De vil ikke kunne rette opp emosjonelle skader. De gode relasjoner er helt avgjørende. De helbreder og gjenoppretter. *Den gode relasjon er derfor nøkkelen til et rikt arbeid.*

Afrikas store hjerte

Med refleksjonene ovenfor for øye kan følgende episode bidra til balanse i den forstand at enhver ny misjonær må få anledning til å prøve og feile, og enhver misjonær må også vite at de omslutes med godhet, forståelse og tilgivelse. Om ikke ville tjenesten være umulig.

Menigheten hvor jeg fikk mitt arbeid, hadde sendt en av evangelistene til det teologiske seminar i Addis Ababa. Det viste seg imidlertid at han hadde vært sammen med en kvinne i menigheten. Hun var blitt gravid, men evangelisten nektet for farskapet og nektet å gifte seg med henne. Etter flere runder om saken, endte det med at han ble utvist fra seminaret. Evangelisten hadde dermed tapt ansikt. Det var alvorlig. Ettersom jeg hadde spilt en rolle i saken, lot han sinnet gå utover meg. Han besøkte alle menighetene i Beghi og agiterte for sin sak. Det ble innkalt til eldstemøte. Og der fikk jeg gjennomgå. I et voldsomt følelsesladet angrep listet han opp alle mine feil og mangler. Hele den usikkerheten en uerfaren misjonær kan føle på i vanskelige situasjoner, og følelsen av å være fremmed, slo innover meg. Dagen etter kom høvding Taferra på besøk.

“Du,” sa han. “Nå skal du ta det med ro og ikke la dette som har hendt gå inn på deg. Hør nå!” Og så fortalte han meg en lignelse: “Det var en gang sult i apekattenes land. Apekatter ble sendt i alle retninger for å lete etter

mat. Men de hadde streng beskjed om ikke å spise noe. I stedet skulle de rapportere til stammen så alle kunne nyte godt av maten. Så var det en av dem som fant en stor maisåker. Men han greide ikke å styre seg og begynte å forsyne seg av maisen. Inne i åkeren hadde imidlertid eieren gjemt seg for å passe den. Han så apekatten og hugget etter den. Apekatten skvatt til side, men ikke mer enn at han fikk halen sin hugget av. Så flyktet den hjem til apekattenes land og ropte til alle de andre at den var forfulgt, og at alle apekatter med hale ville bli slått i hjel. I all hast hugget så apekattene av seg halene sine. Da så mannen, som hadde fulgt blodsporet, nådde frem til dem, fant han ikke den skyldige og måtte vende med uforrettet sak. Men noen dager senere gikk det infeksjon i alle halestumpene og apekattstammen døde ut.”

“Du skjønner,” sa han så. “Det var en fra vår stamme som gjorde galt og fikk halen sin kuttet av. Og for å berge seg, vendte han tilbake til oss og ville at vi skulle kutte av oss halene. Men vi har lært av apekattenes tabbe. Hadde vi gjort som han sa, hadde vi gjort feil. Det ville vært et tegn på at vi ingenting har lært av Guds vei, og hele menigheten ville lide, ja kanskje gå til grunne. Nei, ta ikke dette så tungt. Vi hadde tillit til vår evangelist, men han var ikke tilliten verdig. Nå må han selv bære skammen. De eldste sendte meg hit i dag for å fortelle deg dette. Du kom fra ditt eget land for å bringe lyset til oss og vise oss en bedre vei. Og nå når vi har sett lyset, hvordan skulle vi kunne fortsette på vår gamle vei? Nå vet vi forskjellen på rett og galt. Så gi ikke opp på grunn av dette.”

Høvdingens sjelesorg gjorde meg godt. I ettertid har jeg reflektert over episoden og spurt meg selv hva som var det viktigste i det som hendte. Svaret er at jeg følte meg akseptert av menighetslemmer og medarbeidere selv om kulturforskjellene mellom oss var store og selv om jeg gjorde mye uklokt. Det å bli sett og omsluttet av gode mennesker på tross av alle vansker, er den dypeste forutsetning for å oppleve glede og mening i en tjeneste av denne art - i det fremmede.

6 Fra visjon til virkelighet

Det sjelesørgeriske arbeid fokuserer vanligvis på det som ble opplevd vanskelig. I så måte ville det vært naturlig å ta utgangspunkt i at i følge NMS' personalstudie opplevde 20% av misjonærene frustrasjon på grunn av manglende resultater. De aller fleste misjonærer (73%) ga imidlertid uttrykk for at de hadde et svært meningsfullt arbeid. Det er også deres viktigste kilde til arbeids glede.⁹⁸ Sjelesorgfaglig vet vi at det er viktig å sette ord på de gode og meningsfulle opplevelser for å skape psykisk og åndelig integrasjon og forsoning. Det handler langt på vei om å få tak i personens indre visjon og se på hvordan den ble virkeliggjort i praktisk arbeid.⁹⁹ I misjonens sammenheng kan det bli snakk om mange tema. Her vil jeg begrense meg til noen momenter i praktisk misjonsmetodikk, nærmere bestemt kirkeplenting og kirkevekst. Fordi misjonens spiritualitet i så stor grad er aktivitetsorientert, risikerer misjonæren å falle i den loviske aktivitetsgrøft. Frustrasjon og utmattelse er da en nærliggende mulighet. Det grunnleggende sjelesørgeriske anliggende er at misjonens metodikk må ha

⁹⁸ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:42-43.

⁹⁹ En klassisk studie, som bør nevnes i denne sammenheng, er Allen, R., *Missionary Methods : St. Paul's or Ours*. Grand Rapids 1912. En rekke artikler i Berentsen/Engelsviken/Jørgensen, *Missiologi i dag*. 1994, belyser de prinsipielle og praktiske sider ved misjonen. Jfr. Baasland, E., "Hvordan drev urkirken misjon?" *NTM* 38 (1984) 91-110. Forskere ved Misjonshøgskolen og Menighetsfakultetet har, sammen med andre, levert et betydelig bidrag til forståelse av ur-kirkens misjon i Ådna, J. & H. Kvalbein, *The Mission of the Early Church to Jews and Gentiles*. Tübingen 1999. Borgenvik, J., *Misjonsmetodikk*, Stavanger 1994, analyserer NMS' misjonærinstrukser gjennom tidene. Av bidrag til forståelse av moderne kirkevekstteori kan eksempelvis nevnes Skjevesland, O., *Huset av levende steiner*. Oslo 1993; Mc Gavran, D., *Understanding Church Growth*. Grand Rapids 1970; Hiebert, P.G., *Incarnational Ministry*. Grand Rapids 1995; Warren, R., *Målrettet menighet*, Oslo 1994; Schwartz, C.A., *Naturlig Kirkevekst*, Evenskjær 1996. Som eksempler på metodikk i møte med muslimer nevnes Opsal, J. og A. Bakke, *Mellom kors og halvmåne*, Oslo 1994; Saal, W.J., *Reaching Muslims for Christ*, Chicago 1991. Jfr. Berentsen, J.M., "Kirkevekst – en orientering og kritisk vurdering", *NTM* 35 (1981)135-155. Videre vises til betydelig kritikk av kirkevekstteologien, eksempelvis i Koester, R.J., *Law & Gospel. Foundation of Lutheran Ministry With Special Reference to the Church Growth Movement*, Milwaukee 1994.

en evangelisk grunnstruktur, det vil si at den må hvile i en forståelse av at misjonærer er de mennesker i kirken ved hvem *Den hellige Ånd* utfører verket.

6.1 Den evangeliske grunnstruktur

Hadde apostlene en plan?

Paulus kommenterer strategispørsmålet ved hjelp av vekst- og byggemetaforer. I 1 Kor 3,6 for eksempel beskriver han sin og sine medarbeideres gjerning med ordene: "Jeg plantet, Apollos vannet; men Gud gav vekst". Med det sier han samtidig at han ivaretar en side ved saken og Gud en annen. Forholdet mellom oppgavene er ganske vesentlig når vi behandler temaet kirkevekst. Den gode gartner må kjenne plantenes art, vekstvilkår, og stell av planter. Og gartnerens oppgave er å opparbeide jordsmonn, plante og vanne. Men livets og vekstens dype mysterium er det bare Gud som rår over. Her ligger et viktig sjelesørgerisk poeng. Den faglig siden ved å være Guds medarbeider handler om tilrettelegging og formidling.¹⁰⁰ Troens mysterium er Åndens ansvar. Teksten om det første misjonsfremstøt i Europa er illustrerende:

På sabbatsdagen *gikk* vi utenfor byporten, ned til en elv hvor vi mente det var et bønnested. Her satte vi oss ned og *talte* til kvinnene som var samlet. En av dem hette Lydia...; hun hørte til dem som trodde på jødernes Gud. Og *Herren åpnet hennes hjerte* så hun *hørte* på det Paulus sa. Sammen med hele sin familie ble hun døpt... (Apg 16,12f).

Paulus talte og Lydia lyttet, men det var Ånden som åpnet hennes hjerte.

Ordbilder knyttet til byggevirksomhet er også hyppig anvendt hos Paulus. For eksempel sier han i 1 Kor 3,10-11:

I kraft av den nåde Gud har gitt meg, har jeg lagt grunnvollen som en klok byggmester; andre bygger videre på den. Men enhver må se til hvordan han bygger. Ingen kan legge en annen grunnvoll enn den som er lagt, Jesus Kristus.

¹⁰⁰ Det er viktig å merke seg at vekst og byggemetaforene er dominerende i Det nye testamente i forhold til krigsmetaforene. Det gir et galt signal når misjon knyttes opp mot kamp og åndelig krigføring.

Vi kan så spørre: Hadde apostlene lagt en plan for sitt gartner- og byggearbeid? Studerer vi apostlenes arbeid, ser vi at deres bevegelser ikke var tilfeldige.¹⁰¹ For eksempel kan vi se at Paulus først dro til områder hvor evangeliet ikke var kjent. Videre kan vi se at han oppsøkte byer med stor jødisk minoritet. Han gikk med andre ord først til jødene, for deretter å gå til hedningene. Dette avspeiler en gjennomtenkt plan.

Et klart mønster for det vi kaller *sentrumsmisjon* finner vi beskrevet i Apg 13,1-3. Antiokia var senteret, og herfra sendes Barnabas og Paulus. Senere finner vi Paulus og Silas som *vandremisjonærer*. Det synes å være mange av dem. De dro fra sted til sted og synes å ha levd svært enkelt.¹⁰² Paulus organiserte misjonen gjennom såkalt *medhjelpermisjon*. Han så sin oppgave i samarbeid med andre: Barnabas, Apollos, Prisca, Akvila, osv. I hans brev nevnes 50 medarbeidere ved navn. Det lå en pedagogisk hensikt bak dette mønsteret. Medarbeiderne opplæres og lærer selv opp andre.

Vi kan skjelve mellom *flere typer* medarbeidere. Først er det en mindre gruppe som ofte fulgte Paulus, så som Timoteus og Titus. Andre var selv *vandremisjonærer* som virket i de paulinske menigheter, slik som Apollos, Prisca og Akvila. En tredje gruppe var de som ble *sendt ut* fra de paulinske menighetene. En menighet måtte vise selvstendighet ved selv å sende ut misjonærer og ved å finansiere Paulus' videre misjon.¹⁰³ I tillegg til den organiserte misjon, er misjon gjennom sekulære yrker et vesentlig trekk. Akvila og Paulus var for eksempel teltmakere.

Vitnesbyrd, forkynnelse og undervisning sto sentralt i misjonsarbeidet. Det som særlig berettes er katekumen-undervisningen. Apostlenes gjerninger beretter om mange undere. Videre ser vi at ikketroende la merke til de kristnes gode liv, især deres kjærlighet til fiender, gjestfrihet, omsorg og innbyrdes kjærlighet.¹⁰⁴

Både bygge- og plantemetaforen sier noe om menneskelig aktivitet for å "gjøre alle folkeslag til disipler" (Matt 28,16). Apostlene gikk ut med store forventninger. Paulus bekrefter veksten når han sier i brevet til Kolosserne: "For i hele verden bærer evangeliet frukt og utbrer seg..." (Kol 1,6). Samtidig er det klart at de ventet motstand, simpelthen fordi "det menneskene av naturen trakter etter, betyr fiendskap mot Gud, for vår onde natur bøyer seg ikke for Guds lov" (Rom 8,7). Slik motstand hadde ingenting å gjøre med dårlig strategi, ineffektiv kommunikasjon eller andre svakheter i misjonæ-

¹⁰¹ Mitt sammendrag i foreliggende kapittel bygger hovedsakelig på Baasland 1984:91-110.

¹⁰² Baasland 1984:98-99.

¹⁰³ Baasland 1984:100-102.

¹⁰⁴ Baasland 1984:105-108.

rens opplegg. Kirkevekst kan derfor ikke programmeres. For apostlene sto det helt klart at tro på Guds nåde og syndenes forlatelse ene og alene var Åndens verk. Robert J. Koester formulerer apostlenes holdninger på en fin måte med ordene:

They [the apostles] didn't worry about actual growth or lack of it – although they certainly wanted God's word to produce fruit. They simply did what they were able to do – preach the Word.¹⁰⁵

Det er viktig å ha forholdet mellom faktorene klart for seg for å unngå en lovisk-aktivistisk misjonsvirksomhet. Misjonsarbeidet må ha en evangelisk grunnstruktur, det vil si tillit til at det er Ånden som gjennom det forkynte ord skaper liv og vekst. Er ikke dette klart, vil det i lengden skape både frustrasjon og utmattelse. Det er derfor et gjennomtenkt metodisk anliggende som ligger til grunn for det omfattende bibelstudium og prekenlærens sentrale posisjon i teologiutdannelsen og i den praktiske teologi.

Misjonærinstruksenes klokskap

Da misjonærene reiste ut i tidligere tider hadde de med seg instruksjoner for hvordan de skulle gå frem. Disse instruksene var vel gjennomtenkte, både teologisk og praktisk. Johannes Borgenvik, gir i sin bok *Misjonsmetodikk*, (1994) et godt eksempel på hvordan NMS, med sin luthersk konfesjonelle forankring, tenkte omkring strategi. Det første vi legger merke til er en klar målformulering:

Den overordnede målsetting i misjonsarbeidet er å drive evangeliserende og menighetsbyggende arbeid. Dette skjer ved Ordets forkynnelse og sakramentenes forvaltning.¹⁰⁶

Arbeidet siktet mot opprettelse av menigheter. Tyngdepunktet lå med andre ord i nådemiddelforvaltning og menighetsdannelse.¹⁰⁷ Misjonens strategi var med andre ord forankret i den lutherske bekjennelses formulering: “For ved Ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet...”¹⁰⁸ I en tid hvor vi oversvømmes av kirkevekstlitteratur, er det grunn til å merke seg at

¹⁰⁵ Koester 1994:129.

¹⁰⁶ Borgenvik 1994:48-49, jfr. “Det Norske Misjonsselskaps misjonssyn og misjonsstrategi”, NMS/LS 1972, upubl. og “Troskap mot kallet : en prinsipperklæring om misjon”, NMS/LS 1981. Upubl.

¹⁰⁷ Misjonærinstruksen 1981 §2a. Jfr. Borgenvik 1994:48-49.

¹⁰⁸ Borgenvik 1994:64.

de gamle begynte med å minne om at kirkens vesen er av åndelig art, at liv og vekst er resultat av Den Hellige Ånds virke.

Misjonærens vitneansvar ble utmeislet i en rekke paragrafer. For eksempel sies det allerede i Misjonærinstruksen av 1852 at forkynnelsen ikke var tenkt begrenset til prekenen, men "*Enhver anledning*" til å formidle, måtte brukes. I denne sammenheng ble den kjente sats preget: "*træde den Enkelte nær med Frelsens Budskap.*". Den gamle instruks viser også forståelse for at budskapet måtte ta hensyn til de lokale forhold og forutsetninger: "*Ordets forkyndelse maa saavel med Hensyn til Indhold og Form søges afpasset...*"

Misjonsbefalingen knytter en tett forbindelse mellom disippelskap, dåp og opplæring: "... gjør dem til disipler idet dere *døper dem og lærer dem...*" Dåpen fremstår derfor som misjonssakramentet. Ved dåpen får mennesker del i fellesskapet av Guds folk. En læremessig forutsetning for NMS' misjons- og dåpspraksis er at dåpen er nødvendig for frelse. Misjonærinstruksene har gjennom hele NMS' historie gitt relativt fylldige retningslinjer om det såkalte "katekumenat", dvs. den opplæring som går forut for dåpen. Det har vært tale om "*tilstrækkelig Underviisning*" og "*fornøden Kundskab*". I våre lutherske sammenhenger har det dreid seg om bibelhistorie og Luthers lille katekisme. Det ble dessuten lagt stor vekt på leseferdighet så de kristne kunne lese sin egen bibel. Av det fulgte en sterk motivering for skoler og bibeloversettelser.¹⁰⁹

Misjonærinstruksene viste seg å være meget slitesterke og bidro vesentlig til utvikling og organisasjonsbygging av kirkene i Afrika og Asia.

6.2 Misjonsmetodikk - teori

Kirkens og misjonens virksomhet for å nå ut til nye mennesker har til alle tider vært gjenstand for stor faglig interesse. Olav Skjevesland gir i boken *Huset av levende steiner* en bred innføring i de teologiske problemstillinger som er involvert, samt den internasjonale og norske debatt omkring meningsoppbygging. Blant annet understreker han hvor viktig det er at misjonæren forstår kirkens indre vesen før han tar tak i de metodiske spørsmål. Linjen må alltid gå fra Kristus via Den Hellige Ånd til kirke og misjon.¹¹⁰

¹⁰⁹ Borgenvik 1994:68-73.

¹¹⁰ Skjevesland 1993:149-214.

Sekularisering og utvikling av storbyene i Europa på 1800-tallet, stilte radikale spørsmål ved kirkens arbeidsformer. Etter den andre verdenskrig har de store kirkefamiliene, Det Lutherske Verdensforbund (LVF) og Kirkenes Verdensråds (KV) engasjert seg i spørsmålene. En rekke konferanser og programmer kom til å få stor innflytelse, eksempelvis kan nevnes LVF prosjekt "stewardship" (hushold, forvalterskap) som ga grunnlaget for en "lekfolkets teologi."¹¹¹ Aktiviseringen av lekfolket førte til større oppmerksomhet omkring begrepet "misjonerende menighet" og de menighetsstrukturer som måtte utvikles om Guds ord skulle formidles til dagens mennesker.

I denne sammenheng kom den store konferansen i Lausanne i 1974 til å spille en stor rolle for misjon og evangelisering. Den evangelikale strømning som ledet frem til konferansen, var influert av den amerikanske *Church Growth skolen*. Begrepet "Church Growth" eller kirkevekst ble preget av Donald Mc Gavran og har på avgjørende vis influert den internasjonale kirkedebatt og ikke minst misjonstenkning de siste 30 år. Skjevesland karakteriserer Mc Gavrans fokus på å vinne mennesker for Kristus som en "innhøstningsteologi".¹¹² Selv om kirkevekst-tenkningen er utviklet innen rammen av reformert teologi og har vært gjenstand for kritiske synspunkter, er det ikke å komme fra at den har hatt betydelig innflytelse i norske misjonskretser.¹¹³

Kirkevekst er ikke et nytt begrep. Det er like gammelt som kirken selv. Roland Allens *Missionary Methods: St. Pauls or Ours* fra 1912, bekrefter dette. På basis av studier av Paulus' strategi ga han en rekke føringer for hvordan misjonsarbeidet måtte legges opp. Blant annet stilte han skarpe spørsmål til misjonenes dominerende lederskap og økonomiske strukturer. Han argumenterte for større selvstendighet for de nasjonale kristne. Allan fikk imidlertid ikke et avgjørende gjennombrudd før ved selvstendigjøringen av kirkene i Afrika og Asia på 1960-tallet.

Den moderne kirkeveksttenkningen har en tydeligere forbindelse med kinamisjonæren John L. Nevius' *Planting and Development of Missionary Churches*, fra 1895. Den kom til å få vidtrekkende betydning. Nevius' kongstanke var at misjonsarbeidet fra første stund måtte sikte på å gjøre de nasjonale kirker selv-utbredende, selv-underholdende og selv-styrte. Donald Mc Gavrans *Bridges of God* fra 1955 vakte betydelig oppmerksomhet. Den ble fulgt opp i 1970 med *Understanding Church Growth*, en bok som vil bli stående som en klassiker i misjonsmetodikk. Ved å ta i bruk sosialantropologiske innsikt, prøvde Mc Gavran å finne svar på brennende

¹¹¹ Skjevesland 1993:35.

¹¹² Skjevesland 1993:40.

¹¹³ Jfr. Berentsen 1981.

spørsmål som for eksempel: Hvordan plantes nye menigheter? Hvorfor vokser de? Hva hindrer kirkens vekst? Hans tenkning førte til fornyet interesse for misjonens metoder og inspirerte til en ny visjon for menighetsarbeidet i en tid da den åndelige utvikling i vesten ga grunn til mismot. Menighetsbygging og misjonerende menigheter ble derfor nærmest et programord i vestens kirker og misjoner.

Olav Skjevesland illustrerer den brede interesse for saken ved en gjennomgang av syv konsepter for menighetsoppbygging fra tysk evangelisk kirkeliv.¹¹⁴ Donald Mc Gavran står som representant for en av modellene. I samme tradisjon finner vi en av de nyere og mer interessante teorier, nemlig Christian A. Schwartz' *Naturlig kirkevekst*. Schwartz har anvendt sosiologisk analyse for å avdekke vekstmønstre i menigheter over hele verden.

Våren 2002 fikk jeg anledning til å studere Den lutherske kirke i Brasils misjonsprogram slik det kommer til uttrykk i bevegelsen "Missão Zero". Sammen med misjonsprest Vidar Bakke besøkte vi et område hvor det var i gang arbeid for å etablere fem nye menigheter. Lederen for arbeidet, pastor Irno, fortalte blant annet at han nå hadde arbeidet i 13 år i en by. Menigheten hadde først vokst langsomt til ca. 60 medlemmer, men for fem år siden gått tilbake til ca. 30. Fortvilelse drev ham til å spørre om noe kunne gjøres med det metodiske opplegget. I den sammenheng hadde han hatt hjelp av Schwartz' tenking.

Gjennom et omfattende forskningsprogram har Schwartz prøvd å finne ut om det finnes allmenngyldige kirkevekstlover. Han presenterer sine funn i form av åtte prinsipper eller kvalitetstegn i en voksende menighet: Det første prinsipp fokuserer på *menighetslederen*. Det er ikke tilstrekkelig at lederen er visjonær og målorientert. En helt avgjørende trekk er om lederen er relasjon-, person-, og teamorientert, og i stand til å støtte, motivere og veilede enkeltmennesker til å ta i bruk nådegavene Gud har gitt dem. Der nest fokuserer han på *nådegaver* og *engasjert trosliv*. Det fjerde prinsipp retter seg mot organisering og *struktur* i menigheten. Undersøkelsen får frem at målgruppe, stil, språkform i gudstjenesten ikke er av avgjørende betydning, men om tilhørerne "får en *inspirerende* opplevelse" eller ikke. Til slutt nevnes *livsnære grupper*, *behovsorientert evangelisering* og *varme relasjoner*.¹¹⁵

Schwartz understreker at det ikke er noen enkeltfaktor som fører til vekst, men samspillet mellom de åtte faktorene. Eksempelvis kan en ikke samle seg om bønn og overse kjærlighetsdimensjonen. Samtlige åtte kvalitetsområder må være med. Det er videre viktig å kartlegge graden av tilste-

¹¹⁴ Skjevesland 1993:231-243.

¹¹⁵ Schwartz 1998:22-39.

deværelse av hvert av kvalitetsområdene. Finner en at et område er dårlig utviklet, må en gi særlig oppmerksomhet til dette, den såkalte *minimumsstrategien*.¹¹⁶ Det fine med Schwartz' arbeid er hans sterke ønske om å føre mennesker inn i en personlig relasjon til Jesus. Men fordi han ikke klargjør forskjellen mellom nådens midler og de åtte kvalitetene, står han i fare for å bytte ut Ord og sakrament med åtte nye nådens midler. Da er faren overhengende for en lovisk-aktivistisk misjonsmetodikk, som kan bli både stressende og utmattende. Schwartz synes å være oppmerksom på dette. I bokens avsluttende kapittel, presiserer han derfor

Mennesker kan ikke holdes vedvarende motivert, hvis motivet deres er noe annet enn hengivenheten til Jesus og hans verk... Naturlig kirkevekst er ingen strategi for å *skape* en åndelig drivkraft. Den kommer inn der hvor denne drivkraften allerede er til stede og *viser praktiske skritt man kan ta for å tiltrekke stadig flere mennesker*.¹¹⁷

6.3 Misjonsmetodikk – et praktisk eksempel

Sosialantropologene prøver å gjøre rede for sammenhengene mellom ulike sider ved den menneskelige tilværelse. Med utgangspunkt i lokalt liv i et samfunn stiller de *store spørsmål* til *små steder*.¹¹⁸ Når jeg derfor anvender Beghi som kasus for forståelse av kirkevekst, så er det i den tro at erfaringen derfra, kan vise kirkevekstmønstre av allmen gyldighet. Samtidig illustrerer eksemplet hvordan en ung og uerfaren misjonær kan gå frem for å forstå og planlegge arbeidet.

Beghi er et sted i vestre Etiopia. Det bodde ca. 100 000 mennesker i bygdene der. De var etnisk sammensatt, med Oromo som den dominerende gruppen. Ca. halve befolkningen var muslimer, mens den andre halvdel søknet til tradisjonell afrikansk religion med en viss innflytelse fra etiopisk ortodoks kristendom. Beghi lå svært avsides. Den gang vi bosatte oss der, var det 20 mil til nærmeste helårsvei. I området var det bare en skole og ikke noe medisinsk tilbud. Derfor var lesekyndigheten på ca. 1% og spedbarnsdødeligheten ca. 40%.

Den etiopisk evangeliske kirke hadde, i samarbeid med misjonen, lagt opp en tradisjonell misjonsmetodisk tilnærming. De satset på kirkebyggen-

¹¹⁶ Schwarz 1998:50.

¹¹⁷ Schwartz 1998:106.

¹¹⁸ Eriksen 1993:12.

de arbeid, leseskoler, medisinsk arbeid og kvinnearbeid. Da vi ankom var det medisinske arbeid igang. Det var etablert åtte leseskoler og fem små grupper med evangeliske kristne. Tre etiopiske evangelister med ett års bibelskoleutdannelse var ansatt. Stasjonen var bygget, arbeidet etablert og oppgavene lå ferdige.

Målsetting

Spørsmål var nå om det fantes innsikter som kunne bidra til forståelse og praktisk planlegging i forhold til den type samfunn jeg nå arbeidet i. Kolleger anbefalte Donald Mc Gavrans nylig publiserte bok, *Understanding Church Growth*. Den viste seg verdifull. Jeg ble særlig fascinert av Mc Gavran målsetting og bevissthet om metodens begrensninger:

Basic to all methods is a driving concern of some man or woman that others become disciples of the Lord Jesus Christ... Back of every method will be found a man who shares Christ's passion for the redemption of men.¹¹⁹

Hans poeng er så at teologisk innsikt må kombineres med sosialantropologisk innsikt om en ønsker å utvikle en relevant strategi.¹²⁰ For å bli i vekstbildet vil det si at forståelse av plantens egenart ikke var tilstrekkelig, men måtte kombineres med forståelse av vekstmiljøet. Et vesentligste anliggende for Mc Gavran dreier seg om prioritering. Midt i de tusen viktige og presserende behov som melder seg, må misjonæren ha bevissthet på hva som er det viktigste. Mennesket er *tapt*, og Gud ønsker det tapte mennesket *funnet*.¹²¹ Misjonens primære strategiske oppgave er derfor å forkynne evangeliet og grunnlegge nye kirker. I så måte var han helt på linje med min misjonærinstruks.

I arbeidet for å nå disse mål understreker Mc Gavran at det ikke finnes et spesielt metodisk opplegg som garanterer suksess. Kirkevekst er et meget kompleks fenomen. Årsakene til vekst vil alltid måtte søkes i en mangfoldighet av faktorer: "He who would understand church growth must always assume multiple causes for each spurt of growth or period of retardation".¹²²

¹¹⁹ Mc Gavran 1970:127.

¹²⁰ Mc Gavran 1970:6, jfr. Berentsen 1981:135-155. Mc Gavrans bok har samtidig reist en til dels skarp debatt, noe Berentsens artikkel viser. En mer omfattende analyse av kirkevekstteologien vurdert opp mot luthersk teologi og kirkeforståelse finnes hos Koester 1994.

¹²¹ Mc Gavran 1970:34.

¹²² Mc Gavran 1970:138.

Er befolkningen svært mottagelig for evangeliet, spiller valg av metode mindre rolle. Er befolkninger uimottagelige, som for eksempel muslimene, opplever en at “no method or combination of methods will now win any appreciable number to Christ”.¹²³ Mellom disse ytterpunkter er det mulig å finne frem til metodiske grep som er anvendbare i en gitt situasjon.¹²⁴ Faktorer som åpner en folkegruppe for evangeliet, kan eksempelvis ligge i etniske, sosiale og religiøse forhold. Studier av et områdes kulturelle og sosiale historie og antropologi er viktige.

Enhver presentasjon av evangeliet inneholder et metodisk grep. Vi må derfor bevisstgjøre oss selv på våre tradisjonelle grep, vurdere dem og spørre om disse grep fører til målet. Hvis målsettingen er å gjøre folkeslagene til disipler, oppnår vi det gjennom de aktiviteter vi har satt i gang? Hva vet vi om vekst, stagnasjon og tilbakegang blant et folk i et bestemt område? Skal vi svare på dette, må vi innhente så eksakt kunnskap om lokale forhold som mulig. Her fremstår sosialantropologien som en vesentlig hjelpevitenskap for misjonsmetodikken.

Kartlegging av vekstmønsteret

I Beghi registrerte jeg at det ble etablert nye grupper med evangeliske kristne. Knoppskytingen skjedde tilsynelatende tilfeldig og vekstmønsteret i etablerte menigheter var til dels svært ulikt. Noen steder vokste gruppene fort. Andre steder sto det stille, og ett sted gikk det tilbake. Mønsteret virket forvirrende.

Mc Gavrans ide var å gjøre en nøyaktig statistisk undersøkelse av en menighets vekst for å få innsikt.¹²⁵ Statistikken ville avdekke vekstmønsteret og vise faser med vekst, stagnasjon eller tilbakegang. Ved å gå nærmere inn på fasene, kunne en få tak i årsaker og forholde seg aktivt til dem. I et forsøk på å forstå og utvikle en strategiplan, begynte jeg derfor med å kartlegge alle menighetene i Beghi. I det følgende vil jeg gi tre forenklete eksempler for å få frem vesentlige vekstfaktorer.

Kobbere

Den første gruppen i området, i landsbyen Kobbere, viste stabilitet på seks medlemmer i seks år. Kurven steg så litt i ett år, steg så bratt til over 100 medlemmer, for så å flate ut. Nærmere undersøkelser viste at gruppen

¹²³ Mc Gavran 1970:130.

¹²⁴ Mc Gavran 1970:216.

¹²⁵ Mc Gavran 1970:108f.

hadde vokst frem omkring en mann. Han hadde møtt evangeliet gjennom en slektning som kom på besøk fra en annen bygd. Slektningen hadde lært ham å lese og gitt ham en bibel på hans eget språk. Mannen samlet en liten gruppe ungdommer til ukentlige bibelmøter. Det førte til betydelig motstand i familie og nabolag. Men de holdt ut. Så hadde landsbyhøvdingen blitt med i gruppen. Det førte ikke umiddelbart til endring. Det gikk et helt år før gruppen tok til å vokse og bygget eget kirkehus. Det mest interessante punkt var hvorfor ikke hele landsbyen fulgte høvdingens eksempel. Svaret var at høvdingen hadde vært en meget hard mann og følgelig dårlig likt. Da han lærte evangeliet å kjenne, ble hans liv og hjem forvandlet. Dette var et sterkt vitnesbyrd i landsbyen. Folk ble nysgjerrige og søkte til kirke.

Shagga

Fire ungdommer i landsbyen Shagga hadde blitt med i en bibelstudiegruppe under ledelse av en kristen lærer. Gruppen vokste langsomt til 12 medlemmer. Den holdt seg på denne størrelse et år. En dag brakte en av ungdommen sin mor til gudstjenesten. Hun oppførte seg som de besatte, slik de beskrives i Bibelen, i en slags transetilstand ledsaget av skrik og kav. Det ble bedt for henne og hun falt til ro. Hendelsen gjorde et dypt inntrykk i bygda. Hennes mann, som var en ledende person i bygda, begynte å gå i kirken. På kort tid vokste gruppen fra 12 til over 100. (I løpet av de neste 10 år vokste den til over 1000).

Shiashi

En gruppe på tyve menn inviterte meg til Shiashi en dag og ba om kirke og kirkegård. Årsaken til deres invitasjon var en hendelse som hadde funnet sted ved misjonsklinikken julekvelden et halv år tidligere. Sykepleierne hadde kalt meg til klinikken i all hast fordi en ung kvinne var i fare på grunn av komplikasjoner i forbindelse med en fødsel. Spørsmålet til meg var om vi kunne få tak i misjonsflyet (Missionary Aviation Fellowship) og få henne til sykehus. Utenfor klinikken lå minst ett hundre muslimer utstrakt i bønn. Den unge kvinne var datter av en stor landeier. Vi fikk tak i misjonsflyet. Kvinnen nådde sykehus i tide og hennes liv ble berget. Antagelig fordi det var julekveld, ble jeg opptatt med andre ting og glemte å be landeieren om betaling for flyet. Det som så skjedde var betagende. Det at jeg ikke hadde krevd den rike mann for penger, gjorde et sterkt inntrykk på folket i landeierens område. Hva kunne motivet for misjonens tjeneste være om det ikke var for å tjene penger? De inviterte en av mine medarbeidere til bygda og fikk høre om Kristi kjærlighet for første gang. Episoden var det frø som i sin tid brakte frem en meget levedyktig plante.

Analysere vi de tre eksemplene finner vi a) at bibelstudiet var helt vesentlig. Det at Bibelen var på folkets eget språk forsterket opplevelsen. b) I alle gruppene var evangeliet blitt spredd gjennom *lekfolk*, i første rekke blant de kristnes slektninger. c) *Høvdingens* omvendelse var viktig, men i seg selv ikke nok til å overbevise folk. Høvdingens forvandlede liv var det sterkeste vitnesbyrd. d) Betydningen av såkalte *kraftige gjerninger* og kjærlighetsgjerninger kom klart til uttrykk. Disse funn ble bekreftet i andre menigheter.

For å motivere og utvide forståelsen, ble funnene drøftet med evangelistene og menighetens ledere. Deretter utviklet vi en plan for å spre evangeliet. Ved første øyekast kunne det se ut som vi bare hadde de tre evangelistene og en gruppe kristne lærere til rådighet. Det vi oppdaget, var at nøkkelen til spredning av evangeliet lå i *opplæring og motivasjon* av eldsterådene og menighetene i vid forstand. Evangelistenes oppgave ble primært dåps- og konfirmantopplæring, samt bidra med støtte for eldsterådene. Evangelistene var relativt dårlig utdannet og vi ble derfor enige om at vi skulle sette av en dag i uken til bibelstudium, gjennomgang av kateketisk materiale til bruk i dåps- og konfirmasjonsklassene, samt tekstgjennomgåelse med sikte på kommende søndags preken.

Planen gikk videre ut på å engasjere et begrenset antall av menighetenes eldste i *et besøksprogram*. I løpet av en måned skulle de avlegge en slektning et besøk og tilby hjelp til å lese Bibelen på deres eget språk. Dersom slektningen viste interesse, skulle en av evangelistene gå med eldsten på besøk. Eldsten ville da introdusere evangelisten. Han ville så bli kjent og kunne eventuelt avtale nye besøk.

“Folkeslag”

Med begrepet “folkeslag” tenker ikke Mc Gavran på det politiske begrep “nasjon”, men på den etniske, kulturelle og sosiale mosaikk en kan finne i en by, et geografisk område eller i en nasjon. Et folkeslag blir å forstå som en gruppe eller en seksjon av et samfunn der medlemmene har noen felles trekk. De er bevisst sin identitet som et “vi” til forskjell fra “de andre.”¹²⁶ Kirkens stagnasjon i et område kan i noen tilfeller forklare med de sosiale grenser. Mennesker ønsket kanskje ikke å slutte seg til en kirke fordi de da må bryte med egen etnisk og sosial identitet. Mc Gavran understreker at metodikken ikke må lede til nye former for stammereligion og i verste fall rasisme. I stedet må det kristne brorskap bestrebe seg på å nedbygge barrierene og søke å forsone tidligere motsetninger: “Kristent brorskap er et re-

¹²⁶ Mc Gavran 1970:198.

sultat av Den Hellige Ånds gjerning i de kristnes liv – ikke en forutsetning for dåp”.¹²⁷

En nærmere analyse viste at a) i noen menigheter hadde veksten stanset når hele *landsbyen* var blitt med. Det vil si at landsbyen utgjorde en naturlig enhet, og at en måtte overskride grenser for å nå neste landsby. b) De *etniske gruppene* Mao, Kwama og Bertha levde dels i egne områder og dels innimellom den mye større gruppe Oromo. Det var imidlertid liten og ingen kontakt mellom menighetene og disse gruppene. c) Det bodde ca. 50 000 *muslimer* i området. Av dem hadde noen familier og enkeltpersoner søkt til evangeliske menigheter og blitt døpt. d) Etterhvert som jeg ble mer kjent i oromosamfunnet, ble jeg oppmerksom på at det var delt i forskjellige klasser, nærmest *kaster*. De laveste kastene, som arbeidet med jern og skinn, hadde status like over slavene.¹²⁸

Vi så at høvdinger var sentrale personer og drøftet om det var høvdinger som kunne være interessert. Vi hadde hatt kontakt med noen høvdinger som var interessert i at vi startet leseskoler i deres landsbyer. Leseskolene ble derfor brukt strategisk.

Vi fikk engasjert en ungdom med leseferdighet og åpnet en liten lese-skole for Mao barn. Gruppen bodde nær menigheten i Shagga. Denne menigheten ble pålagt et særlig forbønnsansvar for gruppen.

Overfor muslimene la vi stor vekt på holdningsskapende arbeid, å møte dem med respekt og vennlighet. De muslimer som ble kristne, kom oftest som resultat av 'kraftige gjerninger', eller, som de selv sa, på grunn av det gode fellesskap i de kristne menighetene.¹²⁹

For å nå 'lavkastene' ble det utviklet et skoleprosjekt.

Dybdeforståelse

Det at et menneske går fra en tro til en annen er en dyptgripende og meget personlig prosess. Er det mulig å forstå og finne noen av de menneskelige årsaker til denne endringen? En bedre forståelse ville nærmest få avgjørende betydning for strategien. Som følge av denne vurderingen, gjennomførte jeg en serie *kvalitative intervjuer*. Gjennom dem ble jeg oppmerksom på en rekke interessante forhold.

¹²⁷ Mc Gavran 1970:213.

¹²⁸ Bartels 1983:182.

¹²⁹ Jfr. Opsal/Bakke 1994; Saal 1991.

Bibeloversettelse: Bibelen ble oversatt til Oromo allerede i 1898. Den la grunnen til en stedefen tolkningstradisjon. Ingen enkeltfaktor har hatt så dyptgripende innflytelse på oromofolkets kristne troserfaring.

Tolkningen av Kristus: Det andre punktet viser at de la vesentlig vekt på å forkynne Kristus som sterkere enn alle onde makter. Intervju med ektefellen til den omtalte kvinnen i Shagga menighet illustrerer saken:

Det er et under at jeg sluttet meg til Mekane Yesus kirken. Jeg var en forfølger. En gang da min eldste sønn var syk ble jeg så engstelig at jeg ba evangelisten om å be for ham. Etter det ble min sønn bedre. Men så ble kona mi syk på sinnet. Hun kastet brennende vedskier rundt i rommet og ropte om hjelp til å bli fri fra Satan. Jeg gjorde alt jeg kunne. Jeg ga en sau til den ortodokse presten. Jeg ofret på gammelt oromovis. Til slutt måtte jeg hente inn evangelisten igjen. Vi tok kona mi med til kirken. Der ba presten for henne. Hun skrek som en gal. Men gjennom bønningen ble hun helbredet. Vi hadde aldri vært vitne til noe slikt før. Kan du tenke deg – møte en slik mektig Gud. Jeg var lykkelig. Da folket på gårdene her så Guds makt, begynte de å komme til kirke. Han helbreder og frelser. Jeg tror maktspørsmålet er det viktigste.¹³⁰

Sosiologiske undersøkelser bekreftet at opplevelsen av å ha blitt helbredet ved bønn var den viktigste årsak til at folk skiftet tro, dernest opplevelsen av å bli satt fri fra onde ånder.¹³¹ Disse tall må tolkes på bakgrunn av folkets sykdomsforståelse. De mente at sykdom skyldes onde åndsmakter. Gjennom bønn påkalte de så Kristus, som så drev sykdommen ut.

Det kristne ekteskap: Eksemplet fra Kobbere, med høvdingen som ble forvandlet i møte med evangeliet, illustrerer hvor sterkt vitnesbyrdet fra det kristne hjem var. Dybdeintervjuet med hans ektefelle er illustrerende:

Før han ble kristen var han en meget vanskelig mann. Når han kom sent hjem og maten var kald, kastet han den etter meg. Mang en gang hadde jeg bare lyst til å rømme hjem igjen til min egen familie. Da han tok imot evangeliet ble han en helt annen. Nå er han tålmodig og kjærlig. Jeg har ikke lengtet hjem en eneste gang.

Bildet var ikke rosenrødt. Samtaler med prestekolleger i Mekane Yesus kirken avdekket at ekteskapskonflikter var et av de største problemene de møtte i sin tjeneste. På den annen side bekreftet de at ekteskapsrådgiving og styrking av det kristne ekteskap kanskje var det viktigste bidrag de kun-

¹³⁰ For en bredere fremstilling av dette og lignende intervjuer, se Eide 2000.

¹³¹ Nydal 1973. Unpubl.

ne komme med for å styrke vitnesbyrdet om Kristi forvandlende makt i menneskers liv.

Kvinnearbeid: Gjennom sjelesørgeriske samtaler med kvinner ble jeg oppmerksom på kvinnenens verden. Jeg tok derfor opp aktuelle tema i forkynnelse og undervisning, blant annet 1 Mos 1,27 om at Guds bilde er utformet som kvinne og mann. En liten replikkveksling fra et kvinnekurs er illustrerende:

En kvinne tok ordet og siterte 1 Mos 2,18: "Det er ikke godt for mannen å være alene. Jeg vil gi ham en hjelper som er hans like." Hjelper må bety, sier hun, at kvinnen skulle være mannens tjener. Oversettelsene til etiopiske språk kunne legge opp til en slik forståelse. Jeg svarte at ordet 'hjelper' i denne sammenheng gikk på likhet og partnerskap. Det var ikke under noen omstendighet tenkt på tjenerskap. Hun svarte: "Ved å si noe slikt avslører du at du ikke begriper noe av vår livssituasjon. Kommer vi hjem fra kurs med slike ideer i hodet blir det garantert bråk." Kvinnen som sa dette satt med et barn ved brystet. Jeg spurte henne om det var gutt eller pike. Hun svarte at det var en gutt. "Da," sa jeg, "må du love meg å lære gutten noe av det jeg sier. Og om han lærer sin sønn det samme, så vil forholdene endre seg over tid." "Å," svarte hun. "Tenker du i generasjoner. Ja, da er det kanskje håp."

Misjonen og kirkens strategi har i hovedsak vært innrettet mot den mannlige del av befolkningen. Dersom mannen tok imot evangeliet gikk gjerne hele familien over til kristen tro. Det har også vært mennene som har fått undervisning på bibelskoler og presteskoler. Det man langt på vei har oversett, er at kvinner er sentrale tradisjonsformidlere. Ettersom de oppdrar barna, blir de formidlere av vesentlige sider ved verdensbilde, religion, tro og overtro. Først når kvinnene får et så omfattende kjennskap til kristen tro at dette dominerer deres tradisjonsformidling, vil troen nå dypere lag i menneskesinnet og grunnen være lagt for frigjøring fra frykten for ånder, magi og skjulte verdier som holder dem bundet.

Innsikter vedrørende forkynnelse, ekteskapsrådgiving og kvinne-arbeid ble tatt opp i medarbeiderfellesskapet. Det førte til bibelstudium omkring tolkninger av Kristus med særlig tanke på deres livsopplevelse. Vi ble videre enige om at jeg skulle besøke et par eldsteråd i uken med bibelstudium, samtaler om aktuelle tema i deres kristne liv, så som ekteskaps-spørsmål, sykdomsforståelse, magi, og gjennomgang av hvilket ansvar de hadde som ledere i menigheten. Vi ble enige om at vi skulle søke midler til å bygge opp et eget kvinnearbeid.

Misjonærens rolle i en nasjonal kirke

I en kort skisse kan misjonens metodikk virke oversiktlig og enkel. Slik var det ikke i mitt eget tilfelle og slik er det aldri. Jeg fikk uvurderlig hjelp av min etiopiske overordnede. Andre misjonærens erfaringer var vesentlige. Det ble gjort mange feil, og tiden var ikke uten konflikter og motgang. Veksten kom som et resultat av en lang rekke faktorer, hvor ikke minst misjonens forkynnende og diakonale innsats sto i sentrum. Og – jeg må også innrømme at jeg selv falt i aktivitetsgrøften jeg nå advarer mot.

Mitt eksempel utspilte seg innen rammen av en selvstendig, nasjonal kirke. Kirken hadde sitt eget lederskap, sin teologi og sine tradisjoner. Jeg måtte forholde meg til denne større rammen for arbeidet, være lojal mot kirkens ordninger og utvikle misjonens metodikk i nært samarbeid med kirken. Samtidig bekreftet kirken at når den kalte en misjonær, innebar det en forventning om at vedkommende representerte misjonærens dynamiske egenart og opptrådte som pådriver og inspirator.

Eksemplet er bare ett av mange muligheter. Noen har erfaring fra medisinsk arbeid, andre fra norsk skole. Noen har arbeidet som agronomer, andre i økonomisk-administrativt arbeid. Og noen er ikke i definerte stillinger, men gjør nødvendige og verdifulle innsatser i flere forskjellige sammenhenger.

Mc Gavran har utviklet sitt metodiske grep på grunnlag av evangelikal teologi og ved hjelp av sosialantropologisk innsikt. Innsikten ga forståelse for hvordan en kunne få kontakt med mennesker slik at de fikk høre det kristne vitnesbyrd om den korsfestede og oppstandne. Men kirkevekst er som sagt et komplekst fenomen. Den kan studeres fra mange synsvinkler. For eksempel spiller politiske, sosiale og kulturelle faktorer en meget vesentlig rolle.¹³² Dessuten er verdispørsmål, holdning og ikke minst diakonal handling av største viktighet.

Den seriøst arbeidende misjonsvitenskap må stadig stille spørsmål til innhold, form og metode. Nye grep må være i dialog med apostlenes metodikk og ikke minst en evangelisk teologi. Meningsdimensjonen handler om å virkeliggjøre misjonens grunnleggende visjon: å bringe Kristus til folkene. Det sjelesørgeriske fokus må hvile i evangeliet og ikke i resultatene. Forholdet mellom faktorene må aldri mistes av syne. Det innrømmes at det betyr noe å se resultater av sitt strev, men i arbeidet med å skape tro på Jesus som frelser, er arbeideren helt overgitt Den Hellige Ånd. Troens mysterium er det bare Han som rår over. Brorson har gitt den evangeliske grunnstruktur et uovertruffet poetisk uttrykk i salmeverset:

¹³² Jfr. Eide 2000.

*Gikk alle konger frem på rad
I all sin makt og velde.
De maktet ei det minste blad
å sette på en nelde.¹³³*

¹³³ Norsk Salmebok 1985, Nr 283.

7 Innsats i livets tjeneste

Livet er sårbart. Lidelsen er virkelig og utfordrer troen. Derfor er liv, lidelse og tro et tema gjennom hele Bibelen.¹³⁴ Det kristne menneske lever sitt liv i spenningen mellom lidelse og håp. Troen forteller meg at Jesus, som kom i menneskelig skikkelse og bar vår smerte inntil det ytterste, er Guds svar på den troendes rop. Vi må derfor spørre: Hva forteller hans liv, holdninger og handlinger hans etterfølgere om hvordan lidelsen skal møtes, utfordres og forløses? Hvordan kan den troende gi et troverdig uttrykk for sin tro? Stilt på en annen måte er spørsmålet hvordan *evangeliet* ser ut i møte med konkret menneskelig lidelse. Ett av de svar kristne har gitt, har tatt form av innsats i misjonens diakonale tjeneste. Visjonen har vært å gjenopprette liv som er skadet og gi håp der liv er tapt.

I den fattige del av verden er møtet med det nedbrutte liv en overveldende opplevelse. Et karakteristisk felles trekk ved slik livssmerte er fraværet av forventning til morgendagen. Fremtiden synes lukket. Et sentralt aspekt ved misjonens forkynnende og diakonale gjerning handler derfor om å formidle håp. Det lille ordet håp bærer i seg løfter om at livet har nye muligheter. Håpet åpner fremtiden på nytt. En sang fra Latin-Amerika uttrykker noe av saken:¹³⁵

¹³⁴ Den teologiske grunnlagsproblematikken finnes behandlet i bøker som Hall, D.J., *God & Human Suffering : an Exercise in the Theology of the Cross*. Minneapolis 1986; Lewis, C.S., *The Problem of Pain*. London 1972; Eide, Ø.M. "Guds taushet ; Korsets teologi fra den krenkedes perspektiv", *TSj* 20 (2000) 1/2, s 35-46. Av grunnleggende innføringer i diakoni nevnes Oftestad, A.B., *En bok om kirkens diakoni*. Oslo 1980; Nielsen, H.K., *Han elskede først : Om den bibelske begrunnelsen for diakoni*. Aarhus 1994; Nordstokke, K., *Verdensvid tjeneste : en innføring i internasjonal diakoni*. Oslo 1994. Hva arbeid med menneskerettigheter angår, kan nevnes Bergem, K.V., G.M.K. Karlsen, & B. Slydal (red.) *Menneskerettigheter : en innføring*, Oslo 1999; Tergel, A., *Human Rights in Cultural and Religious Traditions*. Uppsala 1998; Eide, Ø.M., "Political dynamics in the Wake of Missionary Efforts within the Realm of Human Rights : the Case of Ethiopia". *SMT* 98 (2001) 473-485.

¹³⁵ Norsk katolsk bisperåd (utg.)1990:316-317. (Bønnen noe forkortet).

Kristus er vårt håp.
Han er nær sin kirke.
Han er nær den som lider.
Han er med oss.
Fordi han trådte inn i verden og i vårt liv,
Fordi han brøt taushetens og lidelsens mur,
Fordi han livet igjennom spredte lys og kjærlighet,
Fordi han smeltet våre harde hjerter,
Derfor eier vi i dag et håp.
Holder vi i dag ut vår kamp,
Vandrer vi med tro og tillit
Fremtiden i møte.

I møte med fattigdom, sult og sykdom, vil spørsmål reise seg i all sin radikalitet: Hvordan kan en misjonær i møte med all denne lidelse tro på Gud som god, kjærlig og allmektig? Hva har hun eller han å si? Hvordan kan de representere Ham? Dette kapitlet gir noen svar. Det gir nærbilder av hvordan Kristusetterfølgelse gis konkrete uttrykk i møte med menneskelig lidelse. Går vi tettere inn på bildene, vil vi se at handlingene er bærer av grunnleggende verdier, hvor respekten for det enkelte menneskes verd er sentralt. Kapitlet ser også på misjonens innsats ut fra et menneskerettighetsperspektiv. Videre vil vi se nærmere på langtidsvirkningen av den diakonale handling.

For den enkelte misjonær har innsats i livets tjeneste til alle tider gitt dyp eksistensiell mening. Det har handlet om troskap mot Kristus og følsomhet overfor de aller svakeste. Evnen til å erkjenne et menneskes verdighet hviler i evnen til å vise medfølelse.

7.1 Å gjenopprette et menneskes verdighet

Innsats i livets tjeneste handler om å formidle verdier uttrykt i respekt for det enkelte menneskes integritet og menneskeverd. Det igjen fører til handling som har til hensikt å fremme barmhjertighet, rettferdighet og samfunnsdeltakelse.¹³⁶ Det handler om å kjempe for å sikre mennesker et økonomisk livsgrunnlag, mat og drikke, utdanning, helse, retten til å organisere seg og i yrings- og religionsfrihet. Den diakonale gjerning formidlet i kjærlighet og medlidelse er et konkret og sterkt uttrykk for respekt for det sårbare menneskes verdighet.

¹³⁶ "Programprofilokument bistand og diakoni", NMS/LS 12.04.2002.Upubl.

Den diakoniforståelse som har vært bærende i misjonens sammenheng har hatt sin forankring i den annen trosartikkel. Diakoni har vært forstått som Kristusetterfølgelse og dermed også som misjonsoppdrag.¹³⁷ Det følgende eksemplet illustrerer hvordan Kristusetterfølgelse kan komme til uttrykk:

Der hvor Den blå nil slynger seg gjennom Etiopia på vei mot Sudan og Egypt, ligger en liten landsby. Der opplevde jeg engang en situasjon som illustrerer den dype mening med *inkarnasjonen*, og *Kristi medlidelse*. I en bambushytte lå en ung og alvorlig syk kvinne. Ved siden av henne lå et nyfødt guttebarn. De lå på et okseskinn på jordgolvet. Mannen satt på huk ved siden av henne. Ved utgangen brant et bål. Ellers var det ingen ting i hytta. Scenen var som et afrikansk maleri av julefortellingen. Jeg var sammen med Johannes, en norsk diakon som arbeidet i området. Han var tilkalt på grunn av hennes sykdom. For å rekke frem, hadde vi vandret i fem timer gjennom Afrikas villmark, gjennom gress og elver, hele tiden på vakt mot slanger og ville dyr. Diakonen stelte med henne og berget livet hennes. Folket som bor ved bredden av Den blå nil har gjennomgått ufattelige lidelser, offer som de var for slavehandel og utbytting i alle tenkelige former. Utenom diakonen var det den gang overhodet ingen helsetilbud for dette folket. Diakonen var derfor det eneste håp denne kvinnen hadde.

Diakonens utgangspunkt og mål var troen på Kristus og hans omsorg for mennesker i nød. Det ga ham et fundament og et klart kristent innhold. Han hadde så bokstavelig talt gått til jordens ytterste grenser, til noen av de aller minste og svakeste. Diakonens innsats blir vitnesbyrd og tegn for møtet mellom Guds hjerte og menneskenes hjerter, en levende påminnelse om at engasjement og innsats mot sykdom, mot fattigdom, for rettferdighet, fred og menneskeverd er uttrykk for Guds vilje. Det er en kamp på Guds side. Gud svarer på den lidendes rop ved å inspirere oss til medlidelse og ansvar i det godes tjeneste. Diakonien blir dermed et uttrykk for Guds kjærlighet slik den kommer til uttrykk og bestemmes av Kristus.¹³⁸

I 1989 besøkte jeg misjonærene i Bangkok, en overveldende by med et hav av mennesker. Der observerte jeg igjen et vakkert uttrykk for Kristusetterfølgelse.

Midt i den myldrende trafikken, mellom skyskrapere og grønnsakboder sto store Budda-figurer i opphøyd distanse fra all menneskelig lidelse. Hvilken underlig opplevelse det var å møte en liten gruppe misjonærer som

¹³⁷ Johansen 1980:20.

¹³⁸ Johansen 1980:18.

med troens frimodighet prøvde å gi uttrykk for sitt vitnesbyrd om Ham som kom og led med den lidende. Diakon Elise viste meg et hus hvor jeg møtte noen kvinner med små barn. Jeg husker en av dem, utstøtt av familien fordi hun hadde skandalisert dem. Uten midler og dypt fortvilet var hun henvist til et liv på gaten. Noen hadde veiledet henne til “Nådehjemmet”, et sted hvor Kristi *medlidelse* hadde fått form og innhold. Her fikk hun hjelp til å ta seg av seg selv og barnet, fikk utdanning og en plattform å stå på. “Nådehjemmet” gir *håp* til 15-20 jenter i året – i Bangkoks vrimmel! “Nådehjemmet” virket så ubetydelig i den kolossale byen med sine mange gudebilder og åndehus – og likevel. Jeg kom til å tenke på ordet *sakrament*, den hellige handling, tegnet.

Et eksempel på diakonal innsats i større omfang fant sted under sultkatastrofen i Etiopia i 1973. Den evangeliske kirken gjorde en fabelaktig innsats for å redde de sultende. I en bok som er skrevet om katastrofen, sier forfatteren J. Shepherd om kirkens innsats:

Denne lille gruppen av etiopere, misjonærer og frivillige, var de første som brakte hjelp til sultofrene. De neste syv måneder ga disse hengivne kirkens representanter mer mat og medisin til de syke og sultende etiopere enn alle internasjonale hjelpeorganisasjoner og giverland til sammen. Som resultat ble katastrofen begrenset til 200,000 døde.¹³⁹

Verdier, holdninger og handlinger

I det området jeg arbeidet, gjorde misjonen en stor innsats med skolearbeid, medisinsk arbeid, kvinnearbeid og et større prosjekt for å skaffe byen rent vann. Men det som åpnet øynene mine for de dype verdispørsmål i alle våre aktiviteter, var en liten episode:

En fattig mann kom en dag og spurte om jeg ville begrave hans lille datter, som var død om natten. Jeg forrettet begravelsen med kirkens rituale. Etterpå satt jeg med de sørgende. I ettertid ble jeg fortalt at min opptreden hadde gjort et sterkt inntrykk i byen. Jeg måtte forundret spørre om årsaken til det. Forklaringen illustrerer det kristne menneskesyn i kontrast til holdninger i miljøet. Piken hadde vært fattig og bevegelseshemmet, og dertil “bare” en pike. Begravelse av et barn med en slik bakgrunn ville normalt foregått i all stillhet. Omgivelsene ville fryktet at foreldrene var under forbannelse siden de fikk et så sykt barn. De ville derfor forholdt seg avventende til hele situasjonen. En evangelisk begravelse, med gudstjeneste, preken om oppstandelsen, salmer og bønner, hadde vist noe radi-

¹³⁹ Shepherd 1975:21.

kalt nytt. Under gudstjenesten hadde jeg bedt gråtekonene roe seg og i stedet lytte til hva Guds ord sa til trøst og håp. Og etterpå hadde jeg sørget sammen med foreldrene. Hva kunne det komme av at en liten, fattig og syk pike ble vist en slik ære, undret de seg?

Følgende eksempel illustrerer en mer aktiv holdning i spørsmålet om verdier. En av mine ansatte kom på kontoret og fortalte meg at han ville gifte seg med kone nr. to. Samtalen forløp omtrent som følger:

Hva så med den første kona?

Hun blir i huset.

Og dette tror du går å kombinere med arbeid i kirken?

Ja, men prest. Jeg har jo ingen sønn? Hvem skal bære mitt navn?

I det tradisjonelle etiopiske samfunnet var en kvinnes verd langt på vei knyttet til hennes evne til å føde barn. Dersom det ikke kom barn i et ekteskap, var det sannsynlig at mannen giftet seg med en kone nr. to. Den første kona ble isolert eller måtte reise tilbake til sine foreldre. Et ekteskap uten barn rammet mannens ære. Forklaringen var tilsynelatende enkel i dette samfunnet. Mannen er å ligne med en såmann og kvinnen med jorden. Mannen sår sin sæd. På samme måte som jorden gir sæden næring, gir kvinnen næring og et barn vokser frem. Barnet er mannens barn og en fortsettelse av hans liv og ånd. På grunn av manglende innsikt i forplantningsprosessen, får kvinnen alltid ansvaret i tilfelle ufruktbarhet. I tillegg kommer den utbredte praksis med brudepris. De forsterker i mange tilfeller mannens forestillinger om et eierforhold til kvinnen. Konsekvensene av en slik tankegang blir at en "ufruktbar" kvinne er som et ufruktbart stykke jord. Selv om bildet ikke yter full rettferdighet overfor etiopernes holdning til kvinner, så er det illustrerende.

På dette punktet er det av verdi igjen å reflektere over forholdet mellom kulturel relativisme som metode og kulturel relativisme som moralsk stillingstagen. Som moralsk standpunkt vil kulturel relativisme medføre at en vurderer alle handlinger som like i moralsk forstand. Respekt må med andre ord ikke forveksles med aksept eller overtakelse.¹⁴⁰

Stilt overfor en situasjon av dette slaget måtte jeg derfor spørre om det var etisk holdbart å prøve å påvirke arbeiderens tankegang. Dersom jeg kom til at det ikke var rett, måtte jeg vite på hvilket grunnlag jeg mente det. De som er raskest ute med kritikk av misjonen, vil muligens svare at en skal la folkene selv avgjøre hvilke verdier som skal gjelde. Andre ville svare at en skal søke en endring fordi det rammer den svake parts mennes-

¹⁴⁰ Engebrigtsen/Thorbjørnrud 1995:26.

keverd og menneskerett. Et slikt svar kunne forankres i internasjonale konvensjoner. Min vurdering bygget på det prinsipielle grunnlag for menneskets verdighet slik det er utformet i 1 Mos 1,27: - at mennesket er skapt i Guds bilde – til kvinne og mann. Uansett kjønn, rase, familiebakgrunn, fysiske og mentale ressurser, evne til arbeid eller evne til å få barn, er mennesket unikt verdifullt. Videre måtte jeg være meg bevisst verdispørsmål knyttet til kristen ekteskapsforståelse. Ekteskapets hensikt er det totale fellesskap ektefellene imellom. Det understrekes i motsetning til et syn som hevder at barnet er ekteskapets hensikt og mening. Jesus avviser at barnløshet er gyldig skillsmissegrunn. Den kristne tanke førte til kulturkollisjon. Kollisjonspunktet den gang gikk på folkets kulturelle og ideologiske fundament. Spørsmål som gikk på slektens fortsettelse både på det fysiske og metafysiske plan, kom opp. Forholdet mellom de levende og de døde var der som en understrøm i samtalen. Hva var rett handling i et konkret møte med en slik situasjon?

Helse- og skolevirksomhet

Verdspørsmål preger enhver handling. Basert i en vitenskapelig forståelse ville vi i vesten ha kunnskap om hva sykdom skyldes, og vi kan behandle med moderne legemidler. Disse goder vil vi umiddelbart ønske skulle rekke frem til syke i Afrika. Men i Etiopia, slik jeg lærte folket å kjenne, tenker de annerledes. Der var det en utbredt forestilling at sykdom var forårsaket av ånder eller sort magi. Åndene kunne være irriterte fordi de ikke hadde mottatt de foreskrevne ofringer eller fordi noen hadde brutt klanens lover. Det var da om å gjøre å finne ut hvem som hadde forårsaket sykdommen, hvilke type makt som var anvendt og hvilken motmakt som måtte til for å avlede det onde slik at helsen kunne gjenvinnes. Moderne medisin forteller indirekte at gamle forestillinger er avlegs. Det er i seg selv kulturpåvirkning. Dersom anvendelse av moderne medisin går sammen med undervisning om sykdommens årsaker og medisins virkning, er en i gang med et sekulariseringsprogram. Ingen i vesten stiller spørsmål ved dette fordi virkningene er så positive.

Skolevirksomhet har vært et av misjonens flaggskip. Men skolegang endrer samfunnet på grunnleggende vis. Kjernepunktet er at skolen fører inn et nytt verdensbilde og nye verdier. I et tradisjonelt samfunn for eksempel, er en sønns respekt for sin far et bærende moralsk prinsipp. En sønn ville lære av sin far hva som er rett og galt, samfunnets orden og respekten for de døde. Han ville gifte seg med den som faren bestemte, drive jordbruk på tradisjonelt vis og ta seg av sine foreldre når de ble gamle. Skolen ville føre til radikale endringer på tingenes vante orden. Den ville føre til at gutten, i

stedet for å være gjetergutt, ville gå på skole. Ved å lære å lese ville han besitte en kunnskap faren ikke hadde. Kanskje han lærer litt biologi og litt hygiene. Ved det har han begynt å endre oppfatning av sykdommers årsaker og behandling. Etter hvert ville han kle seg annerledes og kanskje også tro annerledes. Han vil selv avgjøre hvem han skal gifte seg med og når. Poenget er et skolen fører inn et helt nytt tros- og verdssystem og fører til radikal endring i det tradisjonelle samfunnet. Slike prosesser er konflikt-skapende, både på familienivå og på samfunnsnivå.

7.2 Å verne om menneskers verdighet

Etiopia illustrerer flere problemstillinger i forholdet mellom kirke og samfunn. I dette kapitlet vil vi se på fire. 1) Den politiske effekt over tid av misjonenes innsats for menneskelig verdighet. 2) Den lutherske kirkes rolle i kampen for menneskerettigheter. 3) Skal misjonærer tale eller tie når de er vitne til grove overgrep mot menneskerettighetene? 4) En skisse av debatten omkring forholdet mellom misjon og rettferdighet.¹⁴¹

¹⁴¹ Et viktig eksempel på misjonens innsats for menneskerettighetene finner vi i kampen mot slaveriet i Kamerun. Franske styresmakter hadde latt være å gripe inn mot lamidoene, som holdt slaveriet oppe med jernhånd. Folk kunne bli slaver på grunn av gjeld, barn av slaver ble født som slaver eller folk kunne bli tatt på gaten. Slaveriet hadde et betydelig omfang og det gikk spesielt utover kvinner som ble holdt i store harem. Misjonene tok opp slaveriet som sak i 1941, og i 1945 ble saken tatt opp med den franske høykommisæren for Kamerun. Det førte til en forbigående bedring. I 1950-årene rømte stadig flere slaver fra sine eiere og tok tilflukt på misjonsstasjonen i Ngaundere. Følgen ble at tilsynsmann Halfdan Endresen gjorde kampen mot slaveriet til en hovedsak for misjonen lokalt. Kampen ble støttet fra NMS sentralt. En rekke initiativ ble tatt overfor franske kolonimyndigheter. Eksempelvis kan nevnes at tillitsmannen i 1954 tok opp 61 slavesaker og 27 saker vedrørende mishandling. I 1955 sendte Endresen en fylldig rapport om forholdene til den franske statsministers spesialutsending til Afrika. En del av materialet kom med i spesialutsendingens rapport, og saken fikk store oppslag i fransk presse. Men det hele endte uten noen aksjon, verken fra Frankrike eller FN. Frigjøringen i 1960 førte i første omgang til en styrking av slaveriet fordi man nå trodde at tradisjonelle rettigheter skulle gjelde uavkortet. Men ettersom regjeringen besto av stort sett kristne med en kristen statsminister, som var mot slaveriet, ble det godtatt at misjonen i Ngoundere kunne fungere som et fristed for slavene. De tradisjonelle herskeres makt ble etter hvert redusert, og da det ble skifte av lamido i 1961 rømte 70 kvinner fra haremene. Striden om slaveriet kom etter hvert inn for FN, hvor blant annet en omfattende rapport fra Endresen ble lagt frem. Det førte i sin tur til et oppgjør med lamidoveldet lokalt i Kamerun. Kampen mot slaveriet ble ført til ende

Langtidseffekten av misjon og kirkes innsats

Misjonens innflytelse på den politiske arena i Etiopia er interessant. Den kaster lys over to viktige prosesser som til vanlig ikke kommer like klart til uttrykk i debatten om misjonens rolle i forhold til kolonimaktene andre steder i Afrika. På den ene siden styrker misjonens innsats statsmaktens interesser. På den andre siden svekker misjons arbeid statsmaktens interesser.

Misjonene fikk arbeidstillatelse på grunn av deres rolle i keiserens moderniseringspolitikk. Samtidig bidro misjonene, spesielt ved sitt skolearbeid, til å styrke undertrykte etniske gruppers identitet og verdighet. Over tid ble det skapt en politisk understrøm som svekket sentralmakten og bidro til å endre samfunnsstrukturene i landet.

Etiopia av i dag ble skapt mot slutten av det nittende århundre, da det gamle keiserriket ekspanderte og la under seg store etniske grupper i sør og vest. For å holde sammen og kontrollere riket, ble en føydal struktur etablert. Landområder ble tildelt offiserer fra keiserens egen etniske gruppe, amharene. Landeieren fikk et eierforhold til bøndene, som igjen ble utbyttet på det groveste, uten noen form for rettsbeskyttelse. Den vanlige bonde opplevde dag for dag effektene av undertrykkelse og ydmykelse. Livet var en kamp for simpelthen å overleve.¹⁴²

Av politiske årsaker var keiser Haile Sellassie (1930-1974) nødt til å sentralisere og modernisere landet. Det gjorde han ved å profesjonalisere hæren og bygge opp et sentralt statsbyråkrati. Dermed flyttet han sin maktbase fra en lojal landadel til en utdannet elite. Prosessen forutsatte en europeisk form for utdanning. De eneste grupper som kunne bidra i noen grad, var misjonene og senere de nasjonale evangeliske kirker. Som eksempel på den lutherske kirkes innsats kan nevnes at kirken i 1974 hadde 1,672 lese-skoler med 151,000 elever, på grunnskoler med seks klassetrinn 25,000 elever og på videregående nivå 1,100 elever.

Vurdert i et politisk perspektiv, får innsatsen innen undervisning betydelige dimensjoner all den tid disse elevene kom fra etnisk undertrykte grupper. Følgen var at det etter hvert utviklet seg en utdannet elite blant disse gruppene. Under den etiopiske revolusjon fra 1974, hadde flere av de revolusjonære lederne bakgrunn i kirkens skoler.

Keiserrikets ekspansjon ved slutten av det nittende århundre førte til et sammenbrudd av de etniske gruppers tradisjonelle politiske og religiøse

i 1965. Misjonene fulgte opp arbeidet for eldre, som tidligere hadde vært slaver. Lode 1992:33-36.

¹⁴² Braukämper 1980:435; Clapham 1995:56-63.

institusjoner. Følgen var at de evangeliske misjonene møtte disse gruppene i et ideologisk vakuum. Med sine holdninger til likeverd og utdanning, bidro misjonene til å gjenreise folkets tro på seg selv. Kirkens organisasjon ble en viktig arena for øvelse i demokrati. Dermed fremsto tenkning, holdning og handling i de evangeliske kirkene som en motstrøm i forhold til det maktpolitiske sentrum.

Misjonens omfattende innsats innen helse- og skolearbeid ble tolket som et uttrykk for kjærlighet, en opplevelse som kom til å få dyptgripende innflytelse på holdningene til misjonen. De første menighetene besto av personer som av forskjellige grunner var marginaliserte i sitt eget samfunn. Misjonærene møtte dem med den respekt og ærbødighet de tilkom som mennesker. Holdningene fra den første tiden ble videreført i den fremvoksende kirke og kom til å endre menneskesynet hos store grupper i landet. Det er også av interesse å observere at den diakonale kjærlighetstanken og det kristne menneskesynet ble videreført og utviklet i det jeg vil karakterisere som en stedegen etiopisk evangelisk teologi. Disse prosessene er avgjørende for å forstå den ekstraordinært store kirkeveksten i Etiopia.

Langtidseffekten av misjonens holdningsskapende arbeid i ord og gjerning kom til å få betydelig innflytelse på den politiske utvikling i landet. En ser samtidig hvordan et teologisk program med et alternativt verdisyn kunne komme i alvorlig konflikt både med det gamle føydale samfunnet og med den totalitære stat som utviklet seg i kjølvannet av revolusjonen. Det førte til omfattende forfølgelse av de evangeliske kirkene.

Den afrikanske kirke løfter arven

Den viktigste langtidseffekten av misjonenes innsats er de nasjonale kirkerne. Disse kirkenes forhold til rettferdighet og menneskeverd er derfor av stor interesse. Den etiopisk evangeliske kirke Mekane Yesus ble i 1970-årene berømt på grunn av et brev til de samarbeidende misjoner. I brevet ble forholdet mellom forkynnelse, utviklingshjelp og rettferdighet satt på dagsordenen. Følgende sitat er representativt:

Folket roper ikke etter brød alene; de trenger og krever frihet, verdighet, rettferdighet og rett til å delta i politiske prosesser. Deres dype ønske er en integrert menneskelig utvikling.¹⁴³

Brevet kritiserer misjoner og giverorganisasjoner for den manglende balanse mellom forkynnelse og utvikling. Evangeliet ble ikke forstått som godt nytt for hele mennesket. Frelsen ble gitt en smal og individualistisk forstå-

¹⁴³ Eide 2000:69-70.

else, som på grunnleggende vis er fremmed for afrikaneres forståelse. Kirken anklager misjonene fordi de brukte skole- og helseinnsats som midler for å nå det større mål, frelse. De urettferdige strukturene i samfunnet, som holdt folk nede i elendigheten, ble aldri berørt. Kirken spør så om misjonene har bidratt til uretten ved simpelthen å overse den, eller tie om det de så:

Har kirken dermed blitt et middel til å undertrykke folket? Har kirken vært så ivrig etter å frelse sjeler at de fysiske og politiske behov ble oversett? Har dette ført til indoktrinering og passiv lydighet som det ideelle for kristne? Var det dette som gjorde at kolonimaktene fikk utfolde seg uten opposisjon?¹⁴⁴

Kirken stiller de samme spørsmål til kristne organisasjoner som i hovedsak befatter seg med utviklingshjelp. Har forkynnelsen blitt en bisak? Mon ikke denne form for bistand er like skadelig for den afrikanske kirke som tidligere tiders prioriteringer?

Disse strømninger kom så til å influere kirkens holdning til revolusjonen i Etiopia. I 1975, ett år etter revolusjonen, publiserte kirken et nytt brev. I det ser vi at kirken presenterer seg som et eksempel for staten. Det springende punkt i brevet er at det utvider forståelsen av kirkens ansvar fra bare å befatte seg med forkynnelse og utvikling til også å inkludere den profetiske dimensjon, uttrykt i følgende setning: "Kirken streber etter rettferdighet, respekt for menneskerettighetene og rettssikkerhet..."

Ett år senere gjorde kirken sitt anliggende enda tydeligere og understreker at mangel på engasjement i landets politiske liv er intet mindre enn en fornektelse av skapelsen og inkarnasjonen. Kirkens uttalelser er på linje med den økede bevissthet på menneskerettighetsspørsmål i internasjonale kirkelige fora. Samtidig representerer det en kritikk av måten det lutherske prinsipp om det åndelige og verdslige regimente har vært forstått og anvendt i misjonsselskapene. Tanken er at dersom liv og samfunn deles i to områder, vil rettferdighet og menneskerettigheter falle utenfor evangeliets område og bli sekularisert. Holdes liv og samfunn sammen i en helhet, vil vi se at all menneskelig erfaring er knyttet til evangeliet. Det kirken sier er at evangeliet inneholder flere dimensjoner, både en tradisjonell forståelse av frelsen, omsorg for legemet, verdier og sosial rettferdighet.

Kirkens bevissthet og engasjement er, all kritikk til tross, et betydelig komplement til misjonens arbeid over tid. I kirken møter vi i dag store befolkningsgrupper med et bevisst verdigrunnlag og en aktiv forståelse av hva menneskerettigheter er og hva rettferdighet handler om.

¹⁴⁴ EECMY 1972.

Skal en misjonær tale eller tie om overgrep?

Som vi så ovenfor, kritiserte kirken misjonene for å tie om kolonimaktens overgrep mot den afrikanske befolkning.¹⁴⁵ Den etiopiske revolusjon skapte imidlertid en situasjon hvor disse problemstillingene ble satt på spissen. Tro mot sitt eget synspunkt, sto kirkens generalsekretær opp og talte om overgrepene. Myndighetenes svar var å henrette ham! Deretter ble nærmere 3000 evangeliske kirkebygg stengt i tidsrommet 1981-91. Det innebar at sakramentforvaltningen ble kriminalisert. Kristen ungdom og et stort antall kirkelige arbeidere ble fengslet og torturert. Samtidig ble kirkens diakonale arbeid tillatt. Klinikker og skoler fungerte, men det var forbud mot å undervise kristendom. Det førte til at misjonene underholdt et skolesystem som ble brukt til å undervise marxistisk ideologi.

Med bakgrunn i det norske samfunnet med dets ytringsfrihet og humanistiske tradisjon for fred og menneskerettigheter, er det en til dels stor påkjenning å arbeide i samfunn med helt andre strukturer og tradisjoner. Det kan til tider føre misjonæren opp i betydelige samvittighetskonflikter. Hva gjør misjonærer når de blir vitne til omfattende brudd på grunnleggende menneskerettigheter? Et første steg vil være å drøfte saken med repre-

¹⁴⁵ I følge NMS' misjonærinstruks skulle ikke misjonærer blande seg inn i et lands politikk. I 1949 ble instruksens forhold til apartheidpolitikken drøftet på misjonærkonferansen. Her ble det blant annet bestemt at *"hvis Bibelen misbrukes til å underbygge tiltak... som står i strid med et kristens livs- og samfunnssyn, så har en kirke ikke bare rett, men også plikt til å protestere."* Vedtaket ble fulgt opp og støttet av NMS' Landsstyre. Prinsipielt var det ingen tvil om hvor misjonærene stod med hensyn til apartheidpolitikken, men de var forsiktige med offentlig kritikk av den sørafrikanske regjering kunne få negative følger for misjonsarbeidet. Statens mistanker om at misjonsarbeidet og etter hvert kirkenes arbeid undergravet deres politikk førte til at staten overtok skolearbeidet. På NMS' generalforsamling i 1960 ble det uttalt en skarp protest mot apartheidpolitikken. Blant annet heter det: *"Har vi i over 100 år arbeidet for kjærlighetens evangelium i Sør-Afrika, ville vi svikte både dette evangelium og hele vår misjonsinnsats blant afrikanerne om vi nå ikke tok avstand fra en rasepolitikk som fører til vold og urettferdighet ... Vi vil stå sammen med våre fargede brødre i kampen for menneskeverd og rett."* Med Den norske lutherske zulusynode, som ble organisert i 1954, sto misjonærene friere. Kirkens fremtid avhang ikke lenger av misjonærene. I en uttalelse fra 1959 er det et annet aspekt som kommer inn, nemlig at misjonen kan protestere, og om nødvendig gå, men bantukirken må fortsatt leve og kjempe sin kamp. Norsk Misjonstidendes redaktør kommenterte dette punkt i en leder, hvor han sier: *"Taushet kan bli farlig ... et evangelium som kommer i motsetnings- eller likegyldighetsforhold til Guds lov, det evangelium blir i sin konsekvens et forkortet evangelium ... Da kan og skal ikke Guds lov neglisjeres overfor noen instans, uansett politisk rangstige eller plassering."* Andersen 1992:324-330.

sentanter for kirken og for misjonen. Men hva kan så eksempelvis misjonen gjøre? Flere mulige alternativ foreligger:

Misjonen tolker overgrepene mot menneskerettighetene som så grove at deres samvittighet forbyr dem å tie. Vel vitende om at å tale offentlig vil bli sett på som politisk innblanding i en stats indre anliggende, vil en risikere utvisning fremfor å bli beskyldt for å tie.

Misjonen velger å tie og utnytter de muligheter som ble gitt, uten å provosere myndighetene med informasjon i vestlige media. Det betyr at man vurderer den diakonale innsats som viktigst på lang sikt. Ved å stå på i det stille, håper man at myndighetene vil myke opp sine holdninger over tid.

Det som skjedde i Etiopia var at misjonene samarbeidet med Det lutherske verdensforbund. Ved å la Det lutherske verdensforbund koordinere hvilken informasjon som ble sendt til nyhetsmedia, ble ikke den enkelte misjon holdt ansvarlig og frykten for at en misjonsorganisasjon ble utvist, ble redusert.

Misjon og menneskerettigheter er, som vi ser, et komplisert område. Tradisjonelt har misjonens bidrag vært rettet inn mot det enkelte menneske i diakonal innsats. I dagens Norge, med det intense engasjement for menneskerettigheter, glemmer vi lett at misjonen i så måte var på banen hundre år før de fleste andre. Og langtidseffekten kan ikke overvurderes. Vi har illustrert den ved en studie av Etiopia. Lignende studier foreligger fra andre land og viser at misjonens innsats førte til radikale politiske endringer. I siste instans var denne innsatsen en av forutsetningene for de afrikanske staters frihetskrieger, for kolonimaktens fall, for apartheidregimet fall i Sør-Afrika og for revolusjonen i Etiopia.

Det øves imidlertid et stadig press mot misjonen fra mediehold om å tale tydeligere. En slik utfordring må tas opp, og vi må spørre hvordan vi i dag kan bidra til å tale de fattiges sak og påvirke urettferdige strukturer. Men det forblir et meget vanskelig etisk dilemma hvordan vi skal gripe an konkrete politiske situasjoner. For eksempel må det avveies nøye hvordan vi best skal gripe an situasjonen i en rekke muslimske land, hvor det rettes et betydelig sosialt og juridisk press mot de kristne. Kina er et annet eksempel på at misjonen prøver å gi støtte til kirken uten å tale altfor høyt. De vestlige kirkers holdninger og samarbeid med kirkene i Øst-Europa illustrerer hvor komplisert det er. Kanskje er kontakt og kirkelige nettverk og stillferdig diakonalt arbeid det beste i en fase. Og dersom misjonen samarbeider med en kirke i land hvor brudd på menneskerettighetene tydeligvis finner sted, må vi spørre hva vi ønsker å oppnå ved å tale ut? Dette spørsmålet ble satt på spissen i Etiopia i 1981. Mon ikke den svenske misjonsstrategen Manfred Lundgren ga oss en ledetråd da han sa: "Målet med å

tale må ikke være behovet for å døyve vår egen samvittighet, men å hjelpe kirken..”¹⁴⁶

Evangelisering og sosial rettferdighet

Et gjennomgående trekk ved den protestantiske misjons teologi har vært dens konsentrasjon om frelsen. Frelsesspørsmålet var det mest sentrale anliggende for misjonene.¹⁴⁷ Selv om innsatsen innen skole og helse uten tvil har vært meget omfattende, har det vist seg vanskelig å komme til rette med forholdet mellom forkynnelse og diakoni på det teoretiske nivå. Enda mer problematisk har forholdet vært til politiske strukturer og spørsmål som gikk på rettferdighet. Det ville hverken bli forstått eller akseptert om misjonen eller kirken hadde utfordret eller kritisert politiske avgjørelser i et land. I ettertid har misjonen måttet tåle betydelig kritikk på grunn av sin unnfalldenhet i forhold til statsmakten, ikke minst kolonimaktene.

De unge kirkers skarpe kritikk av vestens organisasjoner har delvis sammenheng med teologiske og politiske strømninger på 1970-tallet. Kampen for økonomisk rettferdighet, politisk frihet og kulturell fornyelse ble da sett på som elementer i misjonens arbeid. Utviklingen førte til større oppmerksomhet omkring spørsmål som sosial rettferdighet og menneskerettigheter.¹⁴⁸

I Lausannebevegelsen, hvor de fleste protestantiske misjonene vil føle seg hjemme, har det vært en betydelig debatt omkring forholdet mellom evangelisering og sosial rettferdighet. Et forsøk har vært å skjelne mellom to forskjellige mandater.¹⁴⁹ For eksempel sies det Lausannepaktens §5: “evangelism and socio-political involvement are both part of our Christian duty.”¹⁵⁰ Spenningen synes imidlertid ikke å ha blitt overvunnet før på World Evangelical Fellowships konsultasjon i Wheaton in 1983, hvor temaet var “The Church in Response to Human Need”. I erklæringen fra møtet ser en for første gang en internasjonal evangelisk konferanse hvor spenningen synes løst:

Ondskap er ikke noe en bare finner i menneskets hjerte, men også i sosiale strukturer... Kirkens misjon inkluderer både forkynnelsen av evangeliet

¹⁴⁶ Eide 1996:262.

¹⁴⁷ Bosch 1991:393.

¹⁴⁸ Bosch 1991:396.

¹⁴⁹ Bosch 1991:403.

¹⁵⁰ Bediako 1989:52-68.

og dets praktiske demonstrasjon. Vi må derfor evangelisere, svare på konkret menneskelig nød, og være pådrivere for sosial forandring.¹⁵¹

En lignende utvikling synes å ha funnet sted i den økumeniske bevegelse og i den Romersk Katolske Kirke siden midten av 1990-årene. Det er derfor mulig å si at i dag prøver både de evangeliske og de økumenisk orienterte kirkene å gripe mer av ondskapens dybder i verden, samtidig som de i stadig sterkere grad forstår hvor vanskelig det er å fremme Guds rike, enten det gjelder den enkeltes fornyelse ved Guds Ånd eller det handler om å utfordre samfunnsstrukturene.¹⁵²

I sitt profildokument av april 2002 sammenfatter NMS noe av dette i følgende visjon:

NMS har sammen med sine samarbeidspartnere et dobbelt oppdrag. Det er gjennom ord og gjerninger å formidle Guds nåde og kjærlighet i Jesus Kristus. Diakonale handlinger som betingelsesløst retter seg mot mennesker uansett nasjonalitet, kjønn, politisk oppfatning eller religiøs tro er en del av dette oppdraget.¹⁵³

7.3 Å være en bærer av håp

I kirkens budskap er håpsdimensjonen et kjernepunkt. Grunnen er at håpet hviler på tillit til Gud som skaper av alt liv. Betrakter vi Jesus i dette perspektivet, vil vi se at hele hans liv og gjerning handlet om å gjenreise livet slik det var tenkt fra Skaperens hånd, og ved det åpne fremtid og evighet for det enkelte menneske. Enten han helbredet syke, tilgav syndere eller ga veimerker for et verdig liv, handlet det om å gjenopprette det brutte livsmot og skape tro på morgendagen. Og han gikk selv frivillig inn i alt som bryter livet ned: smerte, skam, urettferdighet, gudsforlatthet og død. Vitnesbyrdet om hans oppstandelse er i siste runde et vitnesbyrd om at det ikke finnes noe som ikke kan gjenopprettes. I det ligger håpet om at alt ondt kan overvinnes, at ikke sykdommen, skylden og døden har det siste ord. Det gjør ham til *Håpets Person* fremfor noen.

Vår verden er i dag en truet verden. Derfor er en av kirkens sentrale oppgaver å være *håpets bærer*. I lys av troens forventning om at Kristus

¹⁵¹ The Weaton Statement 1983, §26, sitert etter Bosch 1991:407; Bediako 1989:60f.

¹⁵² Bosch 1991:408.

¹⁵³ "Programprofilokument bistand og diakoni", NMS/LS 12.04.2002. Upubl.

lever og skal komme igjen, har kirkens arbeidere en helt spesiell oppgave som bærere av håp. Derfor handler kirkelig arbeid grunnleggende om å legge til rette for at både enkeltmennesker og menighetsfelleskap kan oppleve håp eller skjønne at deres tro langt på vei er uttrykk for tro på fremtiden.

Guds medarbeideres fremste oppgave er å omforme Guds løfter inn i livets grensesituasjoner, hvor fremtiden er alvorlig truet, for eksempel som vi så glimtvis i de to foregående kapitler. I møte med disse situasjonene blir oppgaven for et Kristi sendebud satt på spissen, med sitt fremste mål å legge til rette for at fremtiden igjen åpner seg. Ofte er håp simpelthen det eneste en misjonær kan formidle. Det er derfor viktig at misjonæren vet noe om håpets vesen. Håpets fiender er i første rekke fortvilelsen og apatien. Håpets medarbeidere er tillit og tålmodighet. I særlig grad må vi være oppmerksomme på polariteten mellom fortvilelse og tillit. Mens fortvilelsen handler om et forvitret håp, er tillit en forutsetning for håp. I motsetning til fortvilelsen, som kan forstås som en opplevelse hvor fremtiden synes lukket, fremstår tillit som en opplevelse hvor fremtiden synes åpen.

Håp fremstår som et kjerneord på bakgrunn av en menneskehet som på mange vis kjennetegnes med ordet fortvilelse. Om dette sier Henri Nouwen noen verdifulle ord:

Jeg har et stadig voksende ønske om å gå inn i denne verden og tale et ord om håp... Våre helt menneskelige lengsler, enten de gjelder trangen til intimitet, til kunnskap, til rettferdighet, til selvoppofrelse, til et liv hinsides døden - all slik lengsel skyter sine første grønne skudd fra håpets såkorn... Håpet venter at noe nytt skal komme. Håpet ser fremover mot det som ennå ikke er. Håpet godtar og våger det som ennå ikke er kjent... Men i stedet for å forankre håpet i menneskets egne iboende evner, kan vi forankre det i et håp som strekker seg ut over oss selv til en makt hinsides oss. Dette er det håp som spirer frem av møtet med Kristus.¹⁵⁴

De ordbildene vi er fortrolige med og bruker, er helt avgjørende for hvordan vi forstår en sak. Mot et bakteppe av vår tids omfattende menneskelige lidelse og fremtidsangst, vil misjonens gjerning, med sitt tyngdepunkt på medlidelse, kjærlighet og håp, være mer aktuell enn noen gang før i kirkens historie.

¹⁵⁴ Nouwen 1996:28-32.

8 Et konfliktløsende fellesskap

Det knytter seg forventninger til kollega- og menighetsfellesskap. Derfor kan temaet konflikt komme overraskende i denne sammenheng.¹⁵⁵ Kan det være aktuelt blant misjonærer? Svaret er ja. NMS' personalstudie viser riktig nok at ca. 90% av de spurte oppga samarbeidsforholdene som gode, og gode kolleger som en av de viktigste grunner til arbeidsglede. Undersøkelsen viser likevel at 25% av dem som ser tilbake på tjenesten, minnes vanskelige samarbeidsforhold.¹⁵⁶ Erfaring bekrefter at sår som følge av konflikt, er et av de vanlige tema i sjelesorgsamtaler. Derfor er konflikt et aktuelt tema i en bok som denne. Konflikt og konflikthåndtering er et

¹⁵⁵ Det finnes en omfattende litteratur relatert til konflikter, enten det dreier seg om individnivå, eksempelvis i psykiatri og familierapi, på gruppe- og organisasjonsnivå, eller på politisk nivå. Her nevnes noen titler med relevans til temaet "konflikt i kirken." Konflikter i urkirken er beskrevet i nytestamentlig faglitteratur, eksempelvis Witherington, B., *Conflict & Community in Corinth*. Grand Rapids 1995. I mer systematisk teologisk litteratur finner en temaet behandlet i Ven, J. Van der, *Ecclesiology in Context*. Grand Rapids 1993. Miroslav Volf har i sin bok *Exclusion and Embrace*. Nashville 1996, utviklet en meget reflektert teologi omkring identitet, annerledeshet og forsoning; jfr. Eide, Ø., "Konflikt oppstår når det menneskelige krenkes", *TSj* 20 (2000)3, s 74-86. Hva misjonærer angår, vil en finne kapitler i O'Donnell K. (ed), *Missionary Care. Counting the Cost of World Evangelization*. Pasadena 1992. Ønsker en å studere konflikt ut fra et gruppe- eller organisasjonsteoretisk perspektiv vil bøker som Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New York 1975; Schein, E., *Organisasjonspsykologi*. Oslo 1982, være av verdi. En rekke monografier tar opp temaet, så som Skjevesland, O., *Morgendagens menighet : ledelse og livsform*. Gjøvik 1998; Lindø, P., *Målrettet arbeid : planlegging og problemløsning i kristelig arbeid*. Oslo 1987; Stålsett G. & O.A. Kvamme (red.), *Personalkonflikt i kirken*. Oslo 1998, Torkelsen, T., *Når mennesker krenkes : helsefarlige konflikter i kirken*. Otta 1998; Høydal, P.F., "Syk eller sunn - er diagnoser en løsning i konfliktarbeide?" *TSj* 19 (1999)2, s 69-74; Torkelsen, T., "Forståelse og håndtering av personalkonflikt i kirken - et forsøk på faglig differensiering". *TSj* 19 (1999)2, s 75-86. Med hensyn til konfliktmønstre og konfliktløsning i et kulturperspektiv henvises til Augsburg, D.W., *Conflict Mediation Across Cultures*. Louisville 1992; Lederach, P., *The Journey Toward Reconciliation*. Scottdale 1999.

¹⁵⁶ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:41, 43.

komplekst felt. Her vil vi bare antyde noen linjer. Den første handler om hva som skal til for å bygge en god samarbeidskultur. Derneft vil jeg vise at måten vi tenker omkring konflikt er avgjørende for dens løsning. Det tredje punktet tar opp saksvarende behandling av konflikter.

Lokalmenigheten, nasjonale medarbeidere og nasjonale venner vil ha en viktig plass i de fleste misjonærers sosiale liv.¹⁵⁷ Misjonærers åndelige basis ligger i menigheten. De må derfor søke en stadig dypere identifikasjon med dem de er sendt for å tjene. Samtidig vil misjonærfellesskapet være viktig på grunn av de funksjoner det ivaretar.¹⁵⁸ Dette kapitlet vier misjonærkollegiet mest oppmerksomhet, men det som sies kan langt på vei anvendes i forhold menighetsfellesskapet.

8.1 Hvordan forebygge konflikt?

Hvorfor er misjonærfellesskapet så viktig?

De fellesskap vi tilhører, dekker viktige funksjoner, eksempelvis behovet for å høre til. Et menneskes "primærgruppe" er familien. De enkelte familiemedlemmer vil alltid representere viktige relasjoner i den enkeltes liv. I tillegg utvikles vennegrupper. Det er mennesker vi føler oss trygge på. Sammen med grupper av kolleger på arbeidsplassen og for øvrig et kjent nærmiljø, er det alt sammen med på å ivareta våre behov for vennskap, støtte og kjærlighet.

Ved utreise forlater misjonærer de grupper de fungerte i (evt. bortsett fra kjernefamilien) og som til da har dekket en rekke grunnleggende menneskelige behov. Livssituasjonen er fra første stund krevende. Det betyr at de med ett står i en stresspreget situasjon uten de vanlige støttegrupper omkring seg. Den første gruppe som etableres består i de aller fleste tilfeller av kolleger. Eftersom denne gruppen i lang tid er den eneste, og senere den gruppe som står den enkelte misjonær nærmest, fyller den en sentral funksjon som støttegruppe. Et sitat fra NMS' personalstudie setter ord på noe vesentlig når det sies: "Det er mye sårt og vondt som testes ut i misjonærfellesskapet."¹⁵⁹ Setningen gir uttrykk for at kollegiet har en meget sentral funksjon som container for frustrasjon. Dersom kollegiet fungerer

¹⁵⁷ Personalstudien avdekker at misjonærene ikke er spesielt godt integrert i den lokale kirke, Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:42, 44.

¹⁵⁸ Schein 1982:181-183.

¹⁵⁹ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:15.

godt, med stor grad av akseptasjon, støtte og samarbeid, fungerer misjonæren godt. Dersom det på den annen side er mye spenning i kollegiet, mister det sin funksjon som container samtidig som spenningen tapper den enkelte for ressurser. Studier av grupper viser at en god gruppeatmosfære skapes ved en forstående og aksepterende holdning. En gruppe som viser stor forståelse og toleranse, har pr. definisjon en god gruppeatmosfære.¹⁶⁰ Videre ser vi at åpenhet er et viktig delaspekt ved den byggende prosess. Det er avgjørende at den enkelte er villig til å teste ut det såre og vonde og så oppleve å bli akseptert på tross av dette. Å bli akseptert bryter nemlig den basale følelsen av å være avvist, uakseptabel og ikke elsket. En god gruppe vil akseptere det enkelte medlem uavhengig av nederlag, kvalifikasjoner og følelsen av å være mislykket.¹⁶¹

I 1972 fikk jeg anledning til å samtale med psykiater Frank Lake ved sjelesorgsenteret i Nottingham, England- Lake forklarte målsettingen for retreatkursene for misjonærer med følgende ord: "I teach them to love each other!" På mitt spørsmål om hvordan han gjorde det, svarte han: "By sharing our troubles with each other."

Intet er mer nedbrytende enn følelsen av å være utenfor fellesskapet. Et sitat fra personalstudien illustrerer dette punkt: "Jeg var i personlig krise, men fikk ingen omsorg".¹⁶² En aksepterende gruppeholdning skaper følelsen av tilhørighet. Få ting er mer oppbyggende enn følelsen av å høre til.

Et eksempel fra NMS' historie kan på sin måte illustrere saken. Hver gang kvinners tjeneste ble utredet har saken vært definert som problem. I 1986 skjedde imidlertid en interessant endring. Da fikk en gruppe i oppdrag å vurdere kvinners tjeneste som ressurs!

Da NMS i 1879 sendte ut den første enslige kvinnelige misjonær, var det noe helt nytt, i pakt med at utdannelsestilbudene i Norge også ble åpnet for kvinner. Et nytt kvinnesyn vokste frem. Men de enslige kvinnelige misjonærer fikk en lang vei å gå før de ble likestilt med de mannlige misjonærer med hensyn til plikter og rettigheter. Etter dem fulgte de gifte kvinnelige misjonærer. Også de krevde språklæring, stemmerett m.m. Uansett hvor de satte inn sin arbeidsinnsats, i hjemmet eller i menigheten, vokste det frem en forståelse av at de var en del av misjonærflokken, med plikter og rettigheter som de andre misjonærene. Kampen som måtte til skyldes langt på vei at det ble fokusert på problemene. Under utarbeidelse av innstillingen "Misjonærekteparets tjenesteforhold" i 1986 ble komiteen pålagt som utgangspunkt for arbeidet å ta spesielt hensyn til den ressurs de gifte

¹⁶⁰ Yalom 1975:46-47.

¹⁶¹ Allport 1966:27.

¹⁶² Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:14.

kvinnelige misjonærer representerer. Når fokus ble endret, ble det lettere å finne nye modeller eller ordninger som et misjonæretepar kunne arbeide ut fra.¹⁶³

Det handler om å støtte vår kollegas selvfølelse

Grupper er helt avgjørende for utvikling, bekreftelse og ivaretagelse av vår selvfølelse. Begrepet selvfølelse står som sentralbegrep i ethvert spørsmål om personlighet.¹⁶⁴ Selvfølelsen refererer til individets oppfattelse av hvem hun og han er. Denne oppfattelse er nøye knyttet til den enkeltes tidligere erfaring av sosiale relasjoner. Det vil si at individet vurderer seg selv slik det tror seg vurdert og verdsatt. Jo mer en gruppe betyr for et menneske, jo mer avhengig vil det være av gruppens evaluering. I mangel på det tradisjonelle nærmiljø, blir misjonærkollegiet det viktigste middel til å bekrefte misjonærens begrep av hvem de er, hvilken status de har, hvor høyt de verdsettes, og dermed hvor sterk deres selvfølelse blir. Det forteller hvor viktig det er å se sine kolleger, interessere seg for deres arbeid og gi positive og anerkjennende kommentarer.

Misjonærer er utlevert til hverandre både i arbeid og fritid. Det er vanskelig å skjule seg. Den enkeltes karaktertrekk og særegenheter blir tydelige. Et godt samarbeid er derfor avhengig vilje til å verne hverandre. Det betyr i praksis at en avstår fra å omtale andres svake punkter. Imidlertid er det ofte det motsatte som finner sted. Følgen kan bli at den enkelte søker å beskytte seg. En tenker gjerne: "Hva sier de om meg når ikke jeg er tilstede?" Det følger utrygghet av slikt og gruppesamhørigheten og atmosfæren blir negativ. Forutsetningene for en god gruppe blir dermed ødelagt.

I små og til dels isolerte miljø blir hun og han lett opptatt av kollegene. Ved å leve så nær innpå hverandre over lang tid, vil de langt på vei bli kjent og utlevert til de andre. Når en er kjent, er en sårbar. Snakk og sladder skaper utrygghet. Det bygger opp fantasier om hva andre sier når en ikke selv er tilstede. Følgen er at en skjuler seg og oppnår derved det motsatte av det som var ønskelig. Problemet oppstår blant annet ved at den enkelte forestiller seg at bare han eller hun har vansker å stri med. Når de oppdager at de ikke er alene om å ha problemer, virker det som en stor lettelse. Er de i tillegg villige til å dele vansker og nederlag og så oppleve at de likevel blir akseptert, har dette en sterk og positiv virkning i fellesskapet.

¹⁶³ "Misjonæreteparets tjenesteforhold", NMS/LS 20.09.1986. Upubl.

¹⁶⁴ Yalom 1975:56.

Når akseptasjon og støtte blir borte

I en konflikt er viktige funksjoner i kollegiet helt eller delvis brutt sammen. Atmosfæren i gruppen er negativ og den enkelte tappes for krefter. Den enkeltes behov for vennskap, støtte og omsorg søkes dekket hos meningsfeller, noe som skaper fraksjoner og intensiverer konflikten. Mangel på trygghet er et karakteristisk trekk i en slik situasjon. Den skyldes gjensidig angrep på hverandres selvfølelse. Det kan eksempelvis skje ved at misjonnærer snakker om hverandres svakheter eller ved at de på forskjellig vis krenker hverandres område. De gjør det motsatte av det som skaper den gode gruppe. Derved inntreer en situasjon hvor den enkelte har behov for å beskytte seg. En rekke teknikker kan da komme til anvendelse, såsom aggresjon, projeksjon, manipulering osv. Reaksjonsmønsteret er individuelt og tjener det formål å beskytte selvfølelsen. I konfliktsituasjoner bidrar disse strategiene imidlertid til å forsterke konflikten. En person som føler seg truet i en situasjon, vil neppe tenke konstruktivt. Det blir derfor en eventuell tredjeparts første oppgave å bidra til større trygghet, bl.a. ved å stoppe de gjensidige angrep på hverandres selvfølelse.

Om å se, å forstå, å verdsette, å forandre

Jeg understreket at det gode fellesskap bygges når vi styrker de andres selvfølelse. Grunnleggende handler det om å se. Alle har behov for å bli sett og verdsatt.¹⁶⁵ Det er knapt noe som er verre enn å bli oversett. En kollega føler seg sett og verdsatt når hun eller han blir forstått. Det neste er å se mulighetene i min situasjon. Det kan i første runde bety å forsone seg med det jeg ikke kan gjøre noe med, godta det jeg ikke kan forandre. Samtidig er det viktig å se mulighetene i det jeg kan forandre. Kan jeg ikke forandre de ytre forhold, kan jeg muligens forandre de indre, det vil si måten jeg tenker og tolker det jeg opplevde og opplever. Hva er da den minste forandring jeg kan gjøre? Hva kan jeg forandre i mine relasjoner til kollegene? Kanskje jeg kan legge vinn på å se dem. Mon følgende lille beretning handler om dette:

I sin tid fikk jeg i oppdrag å sette en ny kvinnearbeider inn i arbeidet. Jeg visste lite om denne type arbeid og mente hun fikk prøve seg frem. Etterhvert fikk hun startet fire små kvinneforeninger. Det var mye strev med arbeidet og tilsynelatende små resultater å vise til. Min overraskelse var derfor stor - og til alvorlig ettertanke - da en fremtredende person i byen engang kommenterte hennes innsats: "Kvinnene over hele området har

¹⁶⁵ Isachsen/Høydal 2001:155-168.

fått en ny stolthet og et nytt verd ved at så stor oppmerksomhet vies dem.”
Jeg hadde ikke sett dette. Tenk om jeg hadde.

8.2 Hvordan tenke omkring konflikt?

Spenninger og konflikter hører livet til. De er uttrykk for prosesser i mellommenneskelige relasjoner. Spenninger og konflikter er tilstede overalt hvor liv utvikler og utfolder seg. Derfor har ethvert menneske erfaring med et rikt konfliktmateriale, både fra familie og arbeid. Kjennetegnet ved et godt fellesskap er ikke at det er konfliktløst, men at det er konfliktløsende.¹⁶⁶ Hvordan vi tenker omkring konflikt, blir dermed viktig. Det er en glidende overgang mellom spenning og konflikt. Vi kan gjerne si at spenninger ikke går så dypt og er lettere å håndtere. Spenning i form av meningsbrytning kan eksempelvis åpne for nye løsninger og virke fornyende i et fellesskap. Konflikter går dypere og kjennetegnes ved at de lammende og kan bli destruktive både for personene som er involvert og for det fellesskap de representerer.¹⁶⁷

I møte med konflikter har alle utviklet avvergemekanismer, som for eksempel unnvikelse eller kamp, underordning eller forsvar. Våre reaksjonsmønstre forteller mye om oss selv og vårt syn på konflikt. Ønsker vi at konfliktstoffet skal frem? Inviterer vi til åpenhet omkring vanskelige og ømtålige spørsmål? Vurderer vi uenighet utelukkende som noe negativt, eller ser vi på det som en mulighet for nye løsninger? I den sammenheng kan det være av verdi å se nærmere på våre indre forestillinger omkring konflikt.

Per Frick Høydal og Terje Torkelsen drøfter forståelse og håndtering av personalkonflikter i to leseverdige artikler i Tidsskrift for sjelesorg.¹⁶⁸ Høydal drøfter betegnelsene lineær og sirkulær tenkning for å illustrere sitt poeng. Torkelsen utdyper dette med innsikt i hva han kaller symmetriske og asymmetriske konflikter.

¹⁶⁶ Gjerp i Stålsett/Kvamme 1998:64.

¹⁶⁷ Skjevesland 1998:134f.

¹⁶⁸ Høydal 1999:69-74; Torkelsen 1999:75-85.

Lineær og sirkulær tenkning

Lineær tenkning nærmer seg konflikt utfra tanken om årsak og virkning. Dette er sykdomsmodellen, hvor tanken er at når spenning oppstår eller et fellesskap begynner å fungere dårlig, er det fordi det er en bestemt årsak eller en bestemt person som er så personlig plaget at det går ut over andre. Derfor må denne bort eller behandles. Den sirkulære forståelse handler om at vi hele tiden beveger oss i forhold til hverandre, opplever og tolker hverandre. Konflikter oppstår. De løses eller låses gjennom forskjellige former for kommunikasjon.

Lineær tenkning kan være av verdi i forhold til noen av arbeidets ytre rammebetingelser. Problemer kan forebygges når en i tide er oppmerksom på følgene av visse trekk i en situasjon. I en konfliktsituasjon kan forståelse av konfliktens årsak bidra til å få tatt opp og bearbeidet enkelte punkter. Men årsakssammenhengen kan være sammensatt og flertydig. Det kan da være greit å vite at forandring av enkelte elementer kan være av stor verdi. For mye oppmerksomhet om årsaken kan i verste fall føre inn mer konfliktstoff fordi en er uenig i hvorfor konflikten har oppstått. La oss likevel peke på noen muligheter som er særlig aktuelle i misjonssammenheng:

Er konflikten knyttet til *målforståelse*? De bevisste og ubevisste forventningene vi har til oss selv og for vår tjeneste, har sterk innflytelse på vår motivasjon. De mål vi setter oss blir nærmest å oppfatte som trosstandpunkter. En klar bestemmelse av hvilke mål vi har, er det første skritt mot å leve et målrettet liv. "Det som er nødvendig er å få en bred nok beskrivelse av den samlede målsetting for de som er engasjert, slik at en kan se på hvilke punkter målene samsvarer."¹⁶⁹

Er konflikten knyttet til mangelen på *ressurser*? Ressursene er alltid begrensede. Derfor oppstår det lett konflikt mellom mål og muligheter. Det krever valg og prioriteringer, noe som ikke alltid er like lett. Våre liv utfolder seg i relasjoner til en rekke personer og institusjoner. Disse har målsettinger som ikke uten videre er sammenfallende med våre. Dermed oppstår meningsforskjeller. Vilje og evne til aktivt og konstruktivt arbeid kreves for å finne løsninger og felles mål. Det fører ofte til resultater som er bedre enn om vi sto alene med valg og avgjørelser. Og nettopp denne mulighet til å finne en fellesnevner som er bedre enn eget synspunkt, gjør arbeidet med meninger, mål og personlige valg både utfordrende og spennende. Misjonærer har vanligvis ikke ressurser nok i personell og midler til å løse de oppgaver de har ansvar for. Stilt overfor nød er det vanskelig å sette grenser for egen innsats. En kan oppleve at en selv sliter seg helt ut og mener at

¹⁶⁹ Lindø 1987:49

de andre i det minste kunne gjort noe mer. En vedvarende følelse av utilstrekkelighet eller av å bli sviktet av andre kan oppstå og føre til betydelig spenning i et lite miljø. Misjonærer vil være sterkt identifisert med sin arbeidssituasjon. Fordi de arbeider med viktige forhold i livet, vil sterke følelser være involvert.

Er konflikten knyttet til *strukturer og ansvarsforhold*? NMS' personalstudie av 1998 indikerer at uavklarte ansvarsforhold er en av de vesentligste kilder til frustrasjon i arbeidet.¹⁷⁰ Konflikter på grunn av forhold som går på makt, posisjon og ansvar er grunnleggende. Disse forholdene søkes regulert ved organisasjon, regelverk og avtaler. Misjonærer arbeider innenfor flere strukturer. Forholdet til misjonen reguleres av grunnregler, instruksjoner og håndbøker. Forholdet til den nasjonale kirke reguleres av samarbeidsavtaler og arbeidsinstruksjoner. I utgangspunktet har en å gjøre med arbeidstakerforhold til to instanser. Når regelverket er ufullstendig kan frustrasjon og uenighet oppstå omkring den enkeltes plikter og rettigheter, kompetanse og mandat. Følgen er at vi står i fare for å trække i hverandres bed.

Den sirkulære tenkning tar utgangspunkt i at det enkelte menneske alltid er involvert i et sosialt samspill: barnet påvirker mor, som påvirker far, som påvirker barnet. Spenninger og konflikter starter i relasjoner i en sosial gruppekontekst og ikke ut fra indre patologi. De er uttrykk for en persons opplevde realitet. Når en tredje person kommer inn for å hjelpe, er det viktig ikke å være den som skal finne feilen, eventuelt personen som forårsaker problemet, og så se til at denne blir fjernet eller permittert. Høydal understreker at første bud er å lytte til fortellingen, det vil si den subjektivt opplevde realitet. Ved det lytter en samtidig til løsningsforsøkene. Hjelpen blir å hjelpe til å se alternative løsninger, skape alternative fortellinger. De som har problemet, har også løsningen. De har også ansvar for problemet og for løsningen. Derfor må konflikten løses på lavest mulig nivå. Det har vanligvis ikke noe for seg å skyve den oppover i systemet. Målet for konfliktløsningen blir følgelig "å få de som kjenner seg avmektige, til selv å bli autoriteter og ansvarlige for seg selv."¹⁷¹ For å sette poenget på spissen betyr dette at i stedet for å skyld på systemet, på misjonen, på kirken, må den enkelte selv ta ansvar og spørre: hva kan jeg gjøre med situasjonen her og nå?

Måten et fellesskap møter konflikter på, er avgjørende for hvordan et team fungerer. Derfor er det bedre med et konfliktløsende fellesskap enn et konfliktfritt fellesskap.

¹⁷⁰ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:43.

¹⁷¹ Høydal 1999:74.

Symmetriske og asymmetriske konflikter

Torkelsen gjør oppmerksom på at de nevnte løsningsstrategier fungerer best i det han kaller symmetriske konflikter, det vil si i relasjoner hvor partene er noenlunde jevnbyrdige med hensyn til makt. Det er da bedre sjanse for at partene kan forholde seg åpent til hverandres virkelighetstolkning og makte en viss grad av selvkritikk.

Der maktforholdene er i stor ubalanse, det vil si at den ene part har stor grad av dominans over den andre, har vi et asymmetrisk maktforhold. Dominansen kan skyldes posisjon, rolle eller personlighet. I sum kan disse forholdene skape en ubalanse hvor en av partene med nødvendighet blir underlegen. I slike konflikter vil kommunikasjon og dialog være vanskeligere og tredje part må gå inn med sterkere virkemidler.

Relasjoner mennesker imellom er kulturelt betinget. Likeledes er organisasjonsprinsipper og måten makt utøves på avhengig av kulturelle faktorer. Det kan gjøre kommunikasjonsforholdene vanskeligere i den relasjon som for de fleste misjonærer er den viktigste, nemlig til instanser i den nasjonale kirke.¹⁷²

8.3 Hvordan handle i konflikt?

Med tanke på konflikter i kirkelig sammenheng både på misjonsfeltet og i norsk kirkelig sammenheng, kan det være av verdi å stanse ved konflikt og konflikthåndtering som er skildret i Apostlenes gjerninger og i Paulus' brev.

En personalsak

Det nye testamente bruker sterke uttrykk for å uttrykke dybden i det kristne fellesskap. Det er et Åndens fellesskap som binder de kristne og Kristus sammen til ett legeme. "For om ett lem lider, lider alle de andre med. Om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg. Dere er Kristi legeme, og hver enkelt hans lemmer" (1 Kor 12,26-27).

¹⁷² Augsburg 1992 gir en meget leseverdig innføring i kulturelle aspekter ved konflikt og konflikthåndtering.

Kampen for å bygge og verne om fellesskapet er et gjennomgangstema i Paulus' brev. Vi kan lære mye ved å se hvordan han holder fast på visjonen midt i hverdagens mange vansker. Menigheten i Korint hadde eksempelvis mange ting å stri med. Mot denne bakgrunn er det derfor påfallende at Paulus adresserer korinterne med ordene: "dere hellige." Denne hilsen avdekker Paulus' grunnleggende holdning. Derfor sier han: "Jeg takker alltid Gud for dere, for den nåde han har gitt dere i Kristus Jesus" (1 Kor 1,4). Paulus er takknemlig og positiv, alle problemer og konflikter til tross.

Som uerfaren misjonær ble jeg selv trukket inn i konflikt med en etiopisk kollega. Jeg hadde hatt store forventninger til samarbeid med ham, men av forskjellige grunner utviklet det seg en vond spenning mellom oss. Prosten søkte å løse opp i floken, men lyktes ikke. Det endte med at synodens ledelse flyttet min kollega til et annet prestegjeld. For meg var opplevelsen smertefull. Ikke minst var det vanskelig å forklare situasjonen overfor menighetene. Mens dette pågikk leste jeg en dag i Apostlenes gjerninger at det en gang ble en så "skarp strid" mellom selveste Paulus og Barnabas at de måtte skille lag (Apg 15,36-40). Stridens kjerne var ingen ringere enn Johannes Markus, evangeliets forfatter. Der og da ble teksten til stor trøst for meg.

Det jeg ønsker å illustrere med å fortelle om episoden, er hvordan erfaring hjalp meg til å se nye sider ved de første kristnes liv, og derved se at misjonærer i dag ikke er noen annensortering, selv om ting blir vanskelige i blant. Ser vi med skjerpet blikk på tjenestens hverdagside, vil vi legge merke til at misjonæren Paulus ikke idylliserer, men gir et høyst realistisk bilde av tjenestens vilkår.¹⁷³

Interne problemer

Korinterbrevene forteller om en rekke vanskelige forhold internt i menigheten: partier, alkoholmisbruk, rettsaker, seksuelle misforhold, strid om de åndelige gaver osv. Dette til tross synes de likevel å være enige om de sentrale spørsmål og at de synes å ha felles mål. Ser vi på problemene i Korint ut fra en mer "teknisk" forståelse, med andre ord hvilke funksjon og karakter konfliktene har, ser vi her eksempler på det vi kaller "konflikt innenfor en felles basis". Konflikten dreier seg da om midler for å nå disse mål. Ressursrike mennesker hadde kommet i et konkurranseforhold til hverandre. Forskjeller var blitt problemer. Ved hjelp av bildet av legemet og lem-

¹⁷³ Fougner 1995:5-11.

mene prøver Paulus å endre tankegangen fra problemorientering til ressursorientering.

Det er forskjellige nådegaver, men Ånden er den samme. Det er forskjellige tjenester, men Herren er den samme. Det er forskjellig slags virksomhet, men Gud er den samme.... Men nå har Gud føyd sammen legemet og gitt mer ære til det som mangler ære, for at det ikke skal bli splittelse i legemet, men alle lemmene ha samme omsorg for hverandre (1 Kor 12,4 & 24).

Hans formaninger, til tross for at de gis med apostolisk autoritet, synes likevel ikke å være nok til å løse problemene. Vi kan spørre oss selv om bruken av autoritet, eller makt, bidro til å forsterke konflikten. Til slutt synes han å ha valgt en annen strategi ved å sende den mildere Titus til Korint. Hans mildhet synes å ha skapt forutsetninger for en løsning (2 Kor 7, 5-16).

En prinsippsak

I brevet til galaterne tar Paulus opp spørsmål av prinsipielt vidtrekkende karakter. Han anklager dem for å ha "gått over til et annet evangelium" (Gal 1,6). Alvoret understrekes ytterligere når han skriver: "For hvis en kan vinne rettferdighet ved loven, da døde jo Kristus til ingen nytte" (Gal 2,21).

Det dreide seg om uenighet om de fundamentale mål. Det indikerer konflikt av alvorligste karakter. Konflikten intensiveres ytterligere på grunn av Paulus' nære relasjoner og store engasjement. Konferer uttrykket. "Jeg ber dere, brødre..." (Gal 4,12). "Mine barn..." (Gal 4,19). Sakens alvor gjør at den løftes opp til kirkens overste organ, apostelmøtet. Der utspant det seg en skarp debatt, så skarp at Paulus må tale Peter "like opp i ansiktet" (Gal 2,11). Saken viser oss en alvorlig konflikt i urkirken, men den viser også vilje til å ta saken opp, drøfte den og ta en avgjørelse. Avgjørelsen nedtegnes slik at det ikke skal råde tvil om resultatet.

Konflikter av teologisk art er erfaringsmessig vanskelige å håndtere. Engasjementet er dypt og sterkt. Det skal derfor visdom og tålmodighet til for å bygge bro og forsone i slike forhold. Men greier en ikke å enes, må en akseptere at en sak sendes til overordnet organ. Avgjørelsen der må en så forholde seg saklig til.

Eksemplene viser fire forskjellige løsningsstrategier: atskillelse (Paulus og Barnabas), autoritet (Paulus og korinterne), kompromiss (Titus og korinterne) og konsensus (apostelmøtet).¹⁷⁴

Veien mot forsoning

Fredsmegleren Paul Lederach gir i boken *The Journey Toward Reconciliation* en spennende analyse av prosessen som ledet frem til kompromiss på apostelmøtet. Han finner her en rekke veimerker som må være til stede i enhver forsoningsprosess.

1. Å erkjenne og definere problemet: Det første han merker seg er at apostlene åpent erkjenner at det foreligger et problem. Det innebærer at de bringer problemet til overflaten og ikke lar det ligge som en skjult understrøm i menigheten. Når det motsatte ofte skjer, at vi vet om forskjeller og uenighet uten å erkjenne det åpent, skyldes det frykt for den smerte og skade det kan bringe med seg i forholdet til den andre.

Dernest merker han seg at apostlene definerer eller kartlegger hva uenigheten dreier seg om. En felles forståelse av konflikten mellom de stridende parter er nærmest en forutsetning for å komme videre. Denne fasen betegnes ofte som ”agenda-bygging”. Det kan være et tidkrevende arbeid.

2. Skap et egnet forum for samtale: Vi kan videre legge merke til at apostlene gjorde en riktig vurdering av alvoret i konflikten. Det åpnet for en saksvarende prosess hvor både forhandlingssted og involverte parter ble avgjort. Det er viktig at veien mot forsoning forstås som en prosess. Prosessen er like avgjørende, kanskje mer avgjørende, enn selve løsningen. Dersom partene er trygge på prosessen vil det skape trygghet omkring løsningen.
3. La de forskjellige synspunkt være representert: Apostelmøtet samlet representanter med vidt forskjellig pastoral erfaring. Peter og Jakob med mest erfaring fra arbeidet blant jøder i Jerusalem og Paulus og Barnabas med bred erfaring fra arbeidet blant ikkejøder i Lilleasia. Tenker vi samtalen som prosess, ser vi at de forskjellige erfaringer og synspunkter er til stede. I fagterminologi betegnes det som “det inkluderende handlingsprinsipp”.
4. Dokumenter forskjellene: La forskjellige synspunkter få komme til orde. I fagterminologien kalles det å “dokumentere forskjell” og inne-

¹⁷⁴ Ven 1993:279-94; Kvalbein 1995; Skjevesland 1998:128-58.

bærer både å tale og å lytte. Å tale klart og lytte aktivt er meget krevende når ens identitet er truet og følelsene er engasjert. Det er antagelig her Paulus taler Peter "like opp i ansiktet" (Gal 2,11). I Apg sies det noe om "en heftig diskusjon" (Apg 15,7). Men så ser vi at Peter tar ordet og "hele menigheten blir stille" (Apg 15,12). Å dokumentere forskjeller forutsetter at det skapes rom for både å tale og å lytte. Først da kan Guds røst høres.

5. Bruk de gaver som er til stede i fellesskapet: Referatet fra apostelmøtet forteller videre at flere personer tok ordet og bidro til forståelse, støtte og løsning av saken.
6. Vedtak og gjennomføring: Vedtaket har form av et kompromiss. Det er verd å merke seg. Med det sier de noe om at de innser at Gud har gitt dem et nytt syn på saken. De må derfor endre på deler av tradisjonen. Samtidig holder de fast på andre sider. Vi får ikke vite om alle var enige. Om det var et mindretall som var uenige, så ser de likevel ut til at de tok vare på fellesskapet.

Skjevesland uttrykker det treffende: "Kirke- og menighetsledelse er kunst, men ingen kunst på måfå. Tvert om, å håndtere menighetskonflikter er en åndelig kunst som utvikles og understøttes ved hjelp av studium, menneskeinnsett og livserfaring."¹⁷⁵

¹⁷⁵ Skjevesland 1998:156.

9 Misjonen og misjonærbarna

I misjonsarbeidet finnes et dilemma som det synes nærmest umulig å finne tilfredsstillende løsninger på, nemlig spenningen mellom det ansvar en har som foreldre og det ansvar en påtar seg som misjonær.¹⁷⁶ Sjelesørgerisk erfaring bekrefter smerten. Mange barn sliter med ettervirkning av deres misjonærbarnhet og mange foreldre strever med skyld og nederlag i forhold til barna. Foreliggende kapittel vil skissere trekk ved debattene internt i misjonen fra dens første tid. Videre vil jeg vise til nyere internasjonal debatt og forskning omkring emnet.

Tanken er at forståelse kan bidra til forsoning med det som var og føre til bedre løsninger i det som kommer.

I misjonens historie har saken vært drøftet på prinsipielt grunnlag og en rekke forskjellige praktiske løsninger har vært utprøvd. I 1988 fikk vi en offentlig debatt omkring misjonærbarna. Den viste med all tydelighet at tidligere løsninger ikke har fungert godt for alle. Etter 1988 har det funnet

¹⁷⁶ Det foreligger etter hvert en omfattende litteratur relatert til misjonærbarna. Det viktigste bidrag er gitt av D. Pollock, D. og R. Van Reken, i boken *Third Culture Kids : the Experience of Growing Up Among Worlds*. London 2001. Faglig sett representerte den internasjonale konferanse om misjonærbarn i Manila 1984 et gjennombrudd. Dokumentene er publisert i Tetzl, B.A. & Mortenson, P., *Compendium of the International Conference on Missionary Kids : New Directions in Missions : Implications for MKs*. Brattleboro 1986. Konferansen ble fulgt opp i Quito, Ecuador, jfr. Ercherd, P. & A. Aarathoon (eds.) *Compendium of the International Conference on Missionary Kids* 1989. Det kulturhistoriske stoff i denne artikkel bygger på Borgenvik, J., "Atskillelse foreldre/barn i misjonærsituasjon", *TSj* 9 (1989)3, s 29-47. Samme nummer av *TSj* inneholder to viktige artikler av Siri Rynning: "Barn og atskillelse" *TSj* 9 (1989)3, s 7-15; "Å være misjonærbarn – møte med to erfaringer" *TSj* 9 (1989)3, 23-28. I O'Donnell, K.S. and O'Donell, M.L., *Helping Missionaries Grow : Readings in Mental Health and Missions*. Pasadena 1988 (s 219-307), finnes en omfattende behandling av problemstillinger relatert til misjonærbarn; jfr Foyle 1987:52-67; Johansson B., *Barn av 2 världar : En bok om missionärsbarn*. Stockholm 1993. Hele *SMT* 74 (1986)4 vies problemstillinger omkring misjonærbarn. Berit Dahl har levert et personlig og sterkt beretning om sin opplevelse av internatlivet som barn på Madagaskar: *Bortsendt : om barn mellom kulturer*. Oslo. Jfr. Holen, J., *En skole til nytte eller besvær? søkelys på debatten om den norske skole i utlandet*. Oslo 1995.

sted en radikal omlegging både i tenkning og praktisk tilrettelegging av barnas situasjon

For misjonens ressursforvaltning og strategi er det neppe noen enkeltfaktor som har hatt større innflytelse enn misjonærbarna. For eksempel vet vi at mange misjonsstudentpar søker plassering til misjonsfelt utfra de forhold som tilbys barna. Vi vet også at hensynet til barna og ikke minst deres skolegang fører til at mange misjonærer avslutter sin tjeneste ute.

Ute på feltene tas det hensyn til familiesituasjonen ved plassering. Det fører til at de mest erfarne misjonærene ofte er å finne i sentrale områder i nærheten av den norske skolen og de nye misjonærene i utkantene og i nybrottsarbeid. Ved at misjonene har tatt opp arbeid på så mange felt, må det gis tilsvarende mange skoletilbud med alt hva det innebærer av ressursbruk av personell, administrasjon og økonomi.

Dette til tross må en spørre om misjonærbarna har fått den oppmerksomhet de fortjener. Langt på vei var løsningene som til enhver tid ble funnet på vårt omtalte dilemma, et spill på det samfunn og de ressurser de hadde til forskjellige tider. Den innsikt vi har i dag om barn og de ressurser vi råder over, gjør det lett å sette seg til doms over tidligere tider. Det ville være å gjøre de gamle urett. Enhver tid må vurderes ut fra sine egne premisser. For å forstå noe mer av tenkningen i tidligere tider, innleder jeg med en kulturhistorisk skisse. Dernest vil jeg skissere noen faglige perspektiv med særlig vekt på det som i dag betegnes som *interkulturelle* barn (Third Culture Kids eller Trans Culture Kids, TCK, som de kalles i engelskspråklig litteratur). Avslutningsvis vil jeg skissere noen av vår tids løsninger på spørsmålene relatert til misjonærbarn. For øvrig gjelder at kapitlene om kultur møte og om hjemkomst er relevant også i denne sammenheng.

9.1 Kulturhistoriske perspektiv

Misjonærbarnas fremtid og skolegang var på dagsorden fra første stund. Allerede i 1867 skrev misjonsbiskop Schreuder til Landsstyret: "På misjonsmarken er mange foreldre i et dilemma, at de ikke forsvarlig kan befatte seg med misjonsvirksomheten uten på familiens bekostning."¹⁷⁷ Han råder Landsstyret fra å overta foreldreansvaret og se til at foreldrene får være sine egne barns foreldre.

¹⁷⁷ Borgenvik 1989:29f.

I Schreuders skriv til Landsstyret møter vi et stykke ekte luthersk kall-setikk, som fremholder Guds kall i ordningene for menneskets liv. I denne situasjon ser Schreuder et etisk dilemma mellom to motsatte etiske fordringer. Han anvender ordet “sideordning” om foreldre kall og misjonærkall.

I svaret takker Landsstyret Schreuder for hans omsorg for barna og de sier seg langt på vei enige i de prinsipp han legger til grunn. De fant frem til forskjellige praktiske ordninger for undervisning av barna, men disse var neppe tilstrekkelige og allerede i 1870-årene forlater tre familier Sør-Afrika for barnas skyld.

Når vi leser debatten fra den gang, slår det oss hvor god innsikt de hadde om barns behov og utvikling. De foreslo løsninger de trodde var gode; guvernanter, omgangsskoler og internatskoler. Da de erfarte at løsningene ikke var gode nok, søkte de etter bedre ordninger. Debattene var til dels meget skarpe. F.eks. ser vi at der Schreuder talte om et “dilemma”, taler Min-saas på Madagaskar i 1879 om en “pligtcollision”.¹⁷⁸

Solbakken

I 1887 besluttet NMS å opprette barnehjemmet Solbakken i Stavanger med tanke på misjonærenes barn som skulle være igjen i Norge uten sine foreldre. Vedtaket om å flytte skolen til Norge ble gjort av hensyn til barna. Madagaskar hadde så mye sykdom og så stor barnedødelighet at risikoen var for stor ved å ha dem der. Men vedtaket var omdiskutert. Blant annet understreket misjonsprest Rosaas risikomomentene ved en slik ordning, både påkjenningen for foreldre og faren for at barna ville bli fremmedgjort fra foreldre og misjon.

Beslutningen om å opprette skole i Norge ble likevel fattet. Det som her er viktig å merke seg er at det på den tid ikke var uvanlig å sende barn fra seg. Samfunnsforholdene var annerledes. Men det viste seg etterhvert at det var store problemer forbundet med denne løsningen. Det oppstod igjen debatt om Solbakken var det beste alternativet. Misjonærene selv, og det er et viktig poeng, “fant større betryggelse i å ha sine barn på Solbakken enn anbrakt utover landet.”

Mange fant andre løsninger, som f.eks. at mødre ble hjemme med barna. Det var en særlig aktuell løsning ved århundreskiftet. I denne tiden var offertanken sterkt inne i debatten.

¹⁷⁸ Borgenvik 1989:33.

Landsstyret på sin side skrev bl.a. om saken: “at de ville gjøre hva som sto i sin makt for å skaffe barna de mest betryggende vilkår.”¹⁷⁹

Ressursspørsmålet

I ettertid kan en spørre om Landsstyret gjorde alt som sto i deres makt. Især er det grunn til å spørre om de satte inn ressurser på to områder hvor de kunne gjort mer, nemlig på økonomi og bemanning. Her støter vi nemlig på et spørsmål som alltid har vært vanskelig i misjonen. Pengene er gavepenger, og man ønsker at de skal rekke langt for å nå ut med evangeliet og lindre nød. Derfor blir det en skarp prioritering og overhengende fare for at ressursene som settes inn på misjonærfamiliene, og ikke minst på barna, blir for liten.

I sin bok *Bortsendt* skriver Berit Dahl at det så sent som i 1950-årene var bare to kvinner som hadde døgnansvar for 20 barn på internatet på Madagaskar.¹⁸⁰

Ledelsen i misjonen har alltid vært seg bevisst hvor viktig misjonærbarna var for misjonærens tjeneste. Frem til midt på 60-tallet holdt de derfor fast på at en misjonsstudent ikke skulle gifte seg før endt studium. Dette var en moderering av et tidligere standpunkt, som gikk på at de ikke skulle gifte seg før etter endt språkstudium. En så for seg at barna ikke ville komme før misjonærene var ankommet misjonsmarken, og at en følgelig kunne regne med en lang tjenestetid ute før barna kom i gymnasalder. I dag er det ingen regler på dette området.

Hva ressurser angår, skjedde en radikal forbedring i 60-årene. Da kom staten inn med støtte til misjonærbarnas lærere. Når vi derfor snakker om ressurser, er det eneste mål vi har å sammenligne med, de forhold som bys barn i Norge i dag, og de ordninger det legges opp til for misjonærbarn i dag. Løsningene i dag gjenspeiler vår tids tenkning og ressurser. Og i dag er det ganske andre løsninger.

Et poeng i denne korte historiske skissen er å vise at misjonærene og datidens Landsstyre var seg bevisst problemene. Historien viser at mange modeller ble utprøvd. De fant frem til løsninger de antok var de beste utfra måten de tenkte på og de ressurser de hadde. Vi ser også mange eksempler på at misjonærkallet ikke var noe massivt og uimotsigelig. Det er en rekke eksempler på at foreldrene valgte å bli hjemme på grunn av barna. Bildet fra tidligere tider er derfor nyansert.

¹⁷⁹ Borgenvik 1989:39.

¹⁸⁰ Dahl 1990:40.

9.2 Faglige perspektiv

Hvorfor har ikke misjonærbarnas situasjon og erfaringer vært tatt opp før, kan en spørre. Til det er å si at det har vært en kontinuerlig debatt om disse spørsmål på mange plan. Internasjonalt befinner vi oss i den aktuelle debatt innenfor en trend av oppmerksomhet og refleksjon. Fra slutten av 70-årene har de mange spørsmål om misjonærbarna kommet på dagsorden for alvor. Blant annet har det vært avholdt internasjonale konferanser med misjonærbarn som tema. Oppmerksomheten avspeiles i artikler, internasjonale tidsskrift, bøker og konferanser i en rekke land.

De såkalte Third Culture Kids (TCK)

Den mest anvendte definisjonen av en TCK er:

A TCK is a person who has spent a significant part of his or her developmental years outside the parent's culture. The TCK builds relationships to all of the cultures, while not having full ownership in any. Altogether elements from each culture are assimilated into the TCK's life experience, the sense of belonging is in relationship to others of similar background.¹⁸¹

Til tross for svært ulike bakgrunner, ser det ut til at barn som faller inn under definisjonen har svært mye til felles. Begrepet "third culture" må ikke forveksles med "third world". John og Ruth Useem, som gjennomførte de første studier av amerikanere i India i 1950-årene, oppdaget at uansett bakgrunn og oppgaver i India, enten foreldrene hørte til de militære, forretningsstanden eller misjonen, hadde barna påfallende mange likhetstrekk.¹⁸² Poenget var at familiene hadde utviklet en relativt lik livsstil, som var forskjellig fra både sine hjemmekultur og vertslandets kultur. Hjemlandets kultur ble karakterisert som den første kultur. Vertslandets kultur ble så den andre, mens "kulturen mellom kulturene" ble *den tredje kultur*.¹⁸³ Det er her verd å understreke at de barna dette gjelder, ikke bare lærer om en annen kultur, men vokser opp i og erfarer en tverrkulturell situasjon. Et annet karakteristisk trekk ved deres livserfaring er den høye grad av mobilitet. I

¹⁸¹ Pollock 1999:19.

¹⁸² Austin 1986:167-172. Uttrykket TCK har i senere tid oftere blitt tolket som "Trans Culture Kids". Jfr. Foyle 1987:52-67.

¹⁸³ Pollock 1999:20

tillegg kommer to trekk som angår identitetsutviklingen. Det ene er at de opplever seg annerledes enn barn i vertskulturen, og det andre er at de lærer å se seg selv som del av et større formål, enten det er et regjeringsanliggende, et multinasjonalt forretningsforetak eller verdens evangelisering.¹⁸⁴

Definisjonen poengterer at barnet må ha oppholdt seg i vertslandet i en signifikant periode av sitt liv. Det vil si at alder, og involvering i vertslandets kultur spiller en rolle. For eksempel er det forskjell på å ha bodd i et annet land i alderen fra ett år til fire, i forhold til fra elleve til femten års alderen. Det viktige er at personen har mottatt impulser fra vertskulturen over tid mens identitet, relasjoner og verdensbilde formes.¹⁸⁵

Barn og flytting

Den innsikt vi har i dag om separasjon og sorgreaksjoner er forholdsvis ny. Det var faktisk så sent som i 1960-årene John Bowlby la frem sine banebrytende undersøkelser om barn og sorg.¹⁸⁶ Og først utover i 70-årene begynte denne kunnskapen å sige inn i lærebøkene. Større forståelse av belastningene med mye flytting har gjort at vi i dag vet mye mer enn for bare en generasjon siden. I to faglige artikler i Tidsskrift for Sjelesorg, bygger barnepsykiater Siri Rynning på disse “nyere” innsikter. Siri Rynning konkluderer på følgende vis:

I altfor mange år har barnas problemer vært bagatellisert, oversett, misforstått eller benektet. Mange skadevirkninger har vært skjult, og barn har ofte vært lojale og beskyttet de voksne. Mange har dessuten vært tause og manglet ord på sine erfaringer. Mange har forsømt seg overfor misjonærbarna. Dette gjelder misjonsorganisasjonene, men dessverre også fagfolk som har vært passive når det gjelder å si fra om misjonærbarnas lidelser.¹⁸⁷

Videre, etter å ha gått igjennom hvilke virkninger mange oppbrudd og miljøskifter kan ha på barn, konkluderer hun med:

I gunstige tilfeller kan miljøskifter føre til at barna blir fleksible med god tilpassingsevne. For de fleste barn vil imidlertid mange svære og opprivende omplantninger være ugunstige. ... Dersom barnet får mulighet til å ta vare på begge kulturer på en god måte uten å bli rotløse, forvirret og savne

¹⁸⁴ Pollock 1999:23.

¹⁸⁵ Pollock 1999:27.

¹⁸⁶ Bowlby 1969; Erikson 1968.

¹⁸⁷ Rynning 1989:14.

tilhørighet, innebærer det en rikdom for mennesket. Spenningen mellom kulturene blir konstruktiv og mange misjonærbarn preges nettopp av toleranse og åpenhet overfor andre kulturer.¹⁸⁸

Hun peker altså på risikoen, men også på mulighetene, dersom forholdene legges til rette.

Ut fra en almen betraktning av barns utvikling understreker Siri Rynning hvordan fundamentet for grunnleggende trygghet og evne til å mestre atskillelse bygges opp de første 3-4 leveårene. Først i 6-8 års alderen synes barnet å være i stand til å uttrykke følelser direkte, om det gis rom for det, og videre forstå at ikke de selv er årsak til begivenheter omkring dem. I 9-12 års alderen er de atskillig bedre i stand til å skjønne med fornuften og se sammenhenger i tilværelsen.

Barnets utviklingstrinn, reaksjonsmønster på tapsopplevelser og de tilpassingsmekanismer de bruker når følelsene blir for smertefulle, er nødvendig bakgrunnskunnskap om vi skal drøfte misjonærbarnopplevelser. Det er viktig å understreke at de grunnleggende forutsetningene for atskillelse er lagt i familien før de når skolealder. Tidligere erfaringer i livet, særlig når det gjelder separasjonstraumer, er avgjørende. I debatten har det vært en tendens til å legge all skyld for vansker senere i livet på internatsituasjonen og atskillelsen i 7-14 års alderen.

Reaksjonene og den enkeltes evne til å takle langvarig atskillelse er med andre ord avhengig av den alder og det utviklingstrinn de er på. Det avhenger videre av intellektuelle evner, modenhet, følsomhet, temperament, selvbilde og fysisk og psykisk styrke. Barnet trenger å føle seg trygg på at foreldrene er glade i og aksepterer det, også når det reiser på internat. En del av dette, og som en måte å forebygge en skadelig opplevelse på, er å gi barnet en skikkelig forklaring og mening med atskillelsen.

Hva erstatningsmiljøet angår, vil vi særlig understreke personalets romslighet til å ta imot barnas følelsesreaksjoner og evne til å tåle deres smerte og raseri.¹⁸⁹

Barn og kulturskifte

Også med tanke på de mange og store miljøskifter fra en kultur til en annen, viser det seg at barn gjennomgående har stor tilpassingsevne, forutsatt at de er trygge på seg selv og har en trygg base i hjemmemiljøet. Flytting er på samme vis som ved atskillelse avhengig av barnets alders- og moden-

¹⁸⁸ Rynning 1989:27.

¹⁸⁹ Pollock vier et av kapitlene i sin bok til "Unresolved grief", Pollock 1999:165-182

hetstrinn. Det lille barnet vil være helt avhengig av de nære forholdene i familien. For større barn vil måten avgjørelsen om flytting blir tatt, være av betydning. Realistisk informasjon og åpenhet på følelser og spørsmål vil alle være med å lette miljøskiftet.

For de fleste misjonærbarn synes likevel overgangen fra misjonslandet til hjemlandet å være den vanskeligste siden ved misjonærbarntilværelsen. Gruppepress og verdikonflikter av mange slag gjør seg her gjeldende, og det er lett å få følelsen av at en er en fremmed fugl i et norsk miljø. De andre kjenner ikke eller forstår ikke bakgrunn og erfaringer.

Til slutt i sine artikler, slår Siri Rynning an en optimistisk tone når hun sier at om forutsetningene er tilstede og barnet får mulighet til å ta vare på begge kulturer på en god måte, innebærer det en rikdom. Mange misjonærbarn er nettopp preget av toleranse og åpenhet overfor andre kulturer. Og kanskje kan følgende sitat fra et privat brev stå som et uttrykk for hvordan den flerkulturelle bakgrunn ble en rik og god opplevelse:

En rekke barn bærer ikke på vonde minner, og føler ikke barndommen traumatisk. Flere, også de som har vonde minner, vil fremholde som positivt fellesskapet og kameratskapet. Vi var en stor søskenflokk. Det skapte livsvarig vennskap ... Selv har jeg opplevd min to-kulturelle arv som ressurs og en rikdom.

Forskning

Det foreligger ingen eksakte forskningsresultater om karakteristiske trekk og tilpasningsevne hos norske misjonærbarn. Undersøkelsen som ble foretatt av Skjortnes, Haus og Hestnes tar opp enkelte spørsmål relatert til barn.¹⁹⁰

Det som foreligger av forskning på misjonærbarn er gjort i USA. I en oversiktsartikkel om TCK oppsummerer Larry W. Sharp forskningssituasjonen i 1988.¹⁹¹ Sharp gir følgende konklusjon:

It is becoming increasingly apparent that the missionary child as part of the third culture has a unique potential in his generation. The latest research... serves to debunk many of the common myths about MKs and show that the MKs are not disadvantaged.

Med referanse til en rekke studier imøtegår Sharp forestillinger som skaper inntrykk av at misjonærbarn har større personlighetsproblemer, er mer

¹⁹⁰ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:46, 64, 70.

¹⁹¹ Sharp 1988:219-228.

opprørske og har lavere selvfølelse enn andre barn i det amerikanske samfunn. Sharps artikkel følges opp av to personlighetsstudier som i konklusjon underbygger Sharp.¹⁹²

Det siste tiår er det i særlig grad David C. Pollock som har arbeidet med og publisert materiale omkring TCK. Pollocks forskning har fokusert på flere av de sider Siri Rynning peker på, både positive egenskaper og trekk som følge av negative erfaringer. Oppsummerende kan vi si at Pollocks arbeider utdyper og nyanserer flere av Sharps konklusjoner. I et kapittel kalt "benefits and challenges" skisserer Pollock flere spennende, til dels spenningsfylte perspektiv.

Misjonærbarn som vokser opp i en annen kultur enn foreldrenes, lærer seg å se og tolke verden fra flere perspektiv, ikke minst ut fra vertslandets perspektiv. For eksempel lærer de seg å skjelne mellom nordmenns oppgaveorienterte atferd til forskjell fra afrikanernes mer relasjonsorienterte tilnærming. På den ene side kan et utvidet verdensbilde, evnen til å se en sak fra flere sider, være positiv. På den annen side registrerer forskerne at de mange perspektiv kan være forvirrende eller konfliktfylte. På den ene side lærer misjonærbarnet å verdsette og forstå mange ting i vertslandets kultur. På den annen side kan det gå på bekostning av innsikt i egen kultur. De føler seg ikke helt hjemme i Norge. Noen uttrykker det så sterkt at de er en slags skjulte innvandrere.¹⁹³

Gjennomgående synes det som om misjonærbarn som har oppholdt seg lenge på internat, får et "forsinket" ungdomsopprør, og når det kommer, kan det ta en relativt aggressiv form. Dette kan skyldes uforløst sorg over de mange tapsopplevelser flyttingen har medført.¹⁹⁴

Møte med misjonærbarn i alle aldre viser at vi ikke står overfor en homogen gruppe. Det finnes et utall av variabler. Dertil kommer et element som ofte blir oversett, men som likevel er vesentlig, nemlig forskjellene i måten foreldre har forberedt og taklet de mange flyttingene og situasjonene. Fordi barn er forskjellige, kan vi finne vidt forskjellige opplevelser innen samme søskenflokk. Dette til tross, er det likevel grunnlag for å hevde at det også finnes en rekke felles trekk hos interkulturelle barn.

9.3 Aktuelle perspektiv

¹⁹² Taylor 1988; Wickstrom/Fleck 1988.

¹⁹³ Pollock 1999:79-105.

¹⁹⁴ Pollock 1999:156-67.

Debatten i 1988

Høsten 1987 inviterte en gruppe eldre misjonærbarn NMS til dialog omkring misjonærbarnas erfaringer. Deres anliggende ble formulert i et brev fra en av initiativtakerne.

Det jeg vet er at de fleste av oss bærer sin bær alene, og at vi ikke engang snakker med hverandre om hva vi har opplevd og hva det har gjort oss. ... Vi har ingen mottagere for vår smerte. Jeg tror at det å få vårt tabuområde fram i lyset, og få bli møtt med anerkjennelse, akseptering og forståelse, ville være like legende for oss som for de andre grupper. Ikke minst tror jeg det ville ha betydning om denne hånd ble rakt oss fra NMS.

Det ble planlagt et eget seminar og jeg var med i tilretteleggingen. Målsettingen for seminaret var: å gi voksne misjonærbarn en opplevelse av å bli møtt av NMS, å gjøre synlig det som rent faktisk har skjedd, å gi begreper til det som har manglet ord. Under forberedelsene til seminaret erfarte vi en motstand i enkelte kretser mot å røre ved disse vonde ting: "Tenk på alle de gode erfaringer." Formuleringene vitner om angst for smerten og skylden og forklarer et stykke på vei barnas vansker med å "finne mottagere for sin smerte".

Selv om mange bar på såre minner, gikk det også klart fram at mange opplevde sin barndom som god. En av deltagerne formulerte seg slik: "selv om det var mange ting som burde vært ordnet annerledes, ville jeg ikke byttet min barndom der ute med noe annet."

Den debatten vi fikk i kjølvannet av seminaret, var nødvendig. Det som kom frem, var vondt for foreldre og tidligere internatpersonale. Misjonen er et tett livssyns- og arbeidsfellesskap, nærmest å ligne med en storfamilie. Å få høre at barna hadde hatt det til dels meget vanskelig, var derfor en meget nær og vond opplevelse for de ansvarlige.

Den skarpeste debatten oppsto mellom misjonærbarna selv. De stilte alle opp med erfaringens autoritet, og følgelig fikk vi i noen grad en debatt om hvilken variant av opplevelse er den rette. Poenget er at alle versjoner er subjektivt rette. For opplevelse er ekte, og hvert enkelt individ har sin egen opplevelse av barndommen i et land fjernt fra Norge.

På det nevnte seminaret i 1988 var det flere av de voksne "misjonærbarn" som fortalte fra reiser tilbake til Madagaskar i voksen alder. Møte med sin barndoms land hadde gjort sterkt inntrykk på dem alle. Det mest interessante trekk var det de berettet om at reisen hadde gitt dem kontakt med "glemte" biter av dem selv, stemninger, lukt, lyd, følelser. Det gjenoppdaget Madagaskar som en viktig side ved seg selv. Dette illustrerer Pollocks poeng: "elements from each culture are assimilated into the TCK's life

experience”, at misjonærbarn er bærer av en egenart som ikke alle er tilstrekkelig oppmerksom på.¹⁹⁵

Nytenkning

Pollock avslutter sin bok om misjonærbarna med syv kapitler under overskriften “Maximizing the Benefits”.¹⁹⁶ Det han ønsker er å ta tak i det som erfaringsmessig er vanskelig og møte det på en mer profesjonell måte enn tidligere. Dessuten ønsker han å bygge videre på og utvikle det som erfaringsmessig er positivt ved misjonærbarnas erfaring. Blant Pollocks mange anliggender er det fra et sjelesørgerisk perspektiv grunn til å understreke at den gode utviklingen begynner i relasjonen foreldrene imellom og mellom foreldre og barn. Videre må sorgarbeidet tas på alvor, og hjemkomst til Norge må både forberedes og følges opp. Et eget kapittel er viet arbeidet med å gi et godt skoletilbud i vertslandet. På dette punkt har misjonene gjort en stor innsats de siste årene.¹⁹⁷

Den mest anvendte modell er å ha egne norske skoler. Misjonen bygger ut en skole og ofte et internat i tilknytning til skolen. Løsningen sikrer en faglig god undervisning og letter overgangen til skoler i Norge. Miljø og oppdragelse blir på misjonens premisser. Driftskostnadene blir lave pga. statsstøtten. Innvendingene som reises er isolasjonen fra vertslandets kultur, internatliv og separasjon fra foreldre, samt at rekruttering og oppfølging av personell er krevende.

Ved at *undervisningen foregår hjemme*, opprettholdes kontakten med foreldrene, noe som anses som særlig viktig når barna er i småskolealder. Innvendingene går på at foreldre og barn opplever det stressende når mor skal opptre også i rollen som lærer. Et annet aspekt er behovet for sosiale

¹⁹⁵ Austin 1986:168.

¹⁹⁶ Pollock 1999:185-288.

¹⁹⁷ I Norge er skoleplikt og skoleordning fastlagt i “Lov om grunnskolen” av 13. juni 1969 m/tillegg av 1975. Men loven gjelder ikke utenfor Norges grenser. Det betyr at misjonsorganisasjonene ikke har noen juridisk plikt til å etablere skoler i utlandet og heller ingen juridisk rett til å pålegge sine misjonærer å benytte ett spesielt skoletilbud. Foreldre kan ikke bruke grunnskoleloven for å kreve at misjonsorganisasjonen etablerer skoletilbud - eller støtter deres skoleønsker økonomisk. Privat-skoleloven er en lov om økonomisk tilskudd til undervisning av norske barn i utlandet. Undervisningstilbud for misjonærbarn er derfor ikke et spørsmål om jus, men om personalpolitikk.

stimuli og samvær med andre norske barn. Dersom kommunikasjonen mellom foreldre og barn er dårlig, vil et slikt barn være utsatt.

Det fine med å anvende *vertslandets skoler* er de gode muligheter for kontakt med vertslandets folk og kultur og med lokalsamfunnets dagligliv. Barna blir flinke i landets språk og får bo hjemme. Innvendingene går mest på at overgangen til norsk skole blir vanskeliggjort. Faren for fremmedgjøring i forhold til norsk kultur øker. Barnet blir lett en minoritet i skolen og disiplinen i enkelte av disse skoler er svært fremmed for norske pedagogiske idealer.

Internasjonale skoler er vanligvis av høy faglig standard og gir god bakgrunn for studier i Europa og USA. Barna lærer godt flere språk og blir ofte internasjonale i sin orientering. Innvendingene er at barna kan få til dels store språkproblemer i starten. Skolesystemets referanseramme er gjerne USA, England eller Frankrike. Barna blir isolert både fra vertslandets og norsk kultur. Dessuten er disse skolene oftest meget kostbare.

Flere modeller kan kombineres dersom både eleven, foreldrene, skolen og misjonsorganisasjonen viser nødvendig fleksibilitet. For tiden pågår det en rekke forsøk med forskjellige former for kombinasjonsløsning.

Men uansett modell vil en ikke komme utenom det før omtalte dilemma. Å være misjonærbarn, eller for den saks skyld barn av andre ulandsarbeidere, diplomater eller forretningsfolk, vil alltid innebære ulemper av forskjellig slag. Misjonen må derfor erkjenne at misjonærbarna har betalt den største pris for at verden skulle bli evangelisert. Selv om jeg har pekt på de gode sider og mulighetene, står vi igjen med det samme dilemma som Schreuder gjorde oppmerksom på for over hundre år siden: "Foreldre kan ikke på forsvarlig vis befatte seg med misjonsvirksomheten uten på familiens bekostning."

10 Når en misjonær kommer hjem

Hjemkomst er en dyp og meget personlig opplevelse.¹⁹⁸ Den vil avhenge av hvor lenge misjonæren har vært borte, forholdet hun og han hadde til landet og menneskene de reiste i fra, og om de kom hjem fra et fattig land eller fra et rikt industriland. Opplevelsen avhenger også av omstendighetene rundt hjemreisen. Reiste de etter endt periode eller måtte de reise hjem på grunn av sykdom?¹⁹⁹ Vender de tilbake til sitt gamle hus og sin gamle jobb, eller til helt nye omgivelser?

Hjemkomst er mer krevende enn de fleste er klar over og forberedt på. Undersøkelser blant misjonærer fra USA viser at over halvparten av de som vendte hjem fra oppdrag av forskjellig art, melder om et betydelig "kultursjokk andre veien." Faktisk mente de fleste som ble spurt, at hjemkomst var mer krevende enn utreise. En av årsakene synes å være at ved utreise var de forberedt på at tilpasning ville ta tid. Ved hjemreise kom

¹⁹⁸ De siste tiår har hjemkomst fått stadig større oppmerksomhet i faglitteraturen. Eksempelvis nevnes Foyle, M.F., *Honourably Wounded*. London 1987, som har viet et kapittel til "Re-entry stress"; jfr. kapitler i Austin, C.N., *Cross-Cultural Re-entry*. Abilene 1986; O'Donnell K.S., *Missionary Care*. Pasadena 1992. Storti, C., *The Art of Coming Home*, Yarmouth 1997, gir den mest omfattende behandling av de aktuelle spørsmål. Sammen med Pollock, D.C. & R. Van Reken, *Third Culture Kids*, Yarmouth 1998, gir Storti ikke minst et godt innblikk i ungdoms opplevelse av hjemkomst. Av særlig interesse er Torleif Ruuds doktorgradsarbeid *Distress and mental health during cross-cultural adjustment*. Oslo 1999. Ruuds arbeid bygger på materiale fra norske misjons- og bistandsorganisasjoner. Hva utbrenning angår vises til Brosché, F., *Utbrent for Guds skyld?*, Oslo 1989; Maslach, C. *Utbränd : En bok om omsorgens pris*. Värnamo 1988. For den som vil gå dypere inn i den faglige side ved utbrenning anbefales Schaufeli, W.B., C. Maslach & T. Marek (eds.) *Professional burnout : Recent developments in theory and research*. Washington D.C. 1993; Grosch, W.N. & D.C. Olsen, *When helping starts to hurt : A new look at burnout among psychotherapists*. London 1994; Grosch, W.N. & D.C. Olsen, "Clergy burnout : an integrative approach", *Journal of Clinical Psychology*, 56 (2000) 619-32.

¹⁹⁹ Skjortnes/Haus/Hestnes viser at så mye som 30% av alle misjonærer har måttet avbryte perioden før avtalt tid. Den viktigste årsaken til dette er sykdom i familien (38%), Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:53.

tilpasningen som en overraskelse.²⁰⁰ NMS' personalundersøkelse av 1998 peker på et annet forhold av vesentlig betydning: "Misjonærene føler seg ofte ikke sett."²⁰¹

Hjemmeoppholdet, spesielt etter første periode på misjonsfeltet, er antagelig det viktigste tidsavsnitt i en misjonærs liv. Det skyldes flere forhold som jeg vil kommentere i dette og neste kapittel.²⁰²

Sjelesørgeren som møter en misjonær på hjemmeopphold, må være seg bevisst at det tar tid å sortere ut og sette navn på de forskjellige faktorer som gjør seg gjeldende. Om vi ser for oss bildet av storbagasjen, kan vi forestille oss en prosess der vi pakker opp lag for lag tønna.

Storbagasjen er et sentralt begrep i en misjonærs liv. Ved utreise legges mye omtanke i pakkingen. Alt som kan bidra til å gjøre livet lettere ute, tas med. Håndbøkene inneholder lange lister med gode tips. Ved hjemreise pakkes storbagasjen på nytt. De saker som kan brukes i Norge pakkes ned - om enn nedslitt. Det gis god plass til suvenirer og gaver. Bagasjekvotene er gjerne fylt hjem igjen også. Det finnes en mental storbagasje. Misjonene er svært behjelpelige med denne ved utreise. Misjonæren rustes med visjoner og forventninger, teologi og kulturkunnskap, psykologi og språk. Men - også ved hjemreise pakkes en mental storbagasje. Hva består den av? Mange gleder, rike minner, vennskap og takknemlighet, men også utmattelse, nederlag og uløste konflikter. Tønnene med den åndelige og følelsesmessige storbagasje er fylt til trengsel - også ved hjemreise. Mange misjonærer trenger hjelp til å pakke opp denne bagasjen og sortere den. Men hvem hjelper dem? Får de ikke hjelp, er tønnene minst halvfulle idet ny pakkesjau står for døren. Hva da?

Misjonsorganisasjonene har ikke vært tilstrekkelig oppmerksomme på hvor krevende det er for mange å vende hjem og har følgelig ikke møtt misjonæren med den nødvendige støtte. Store ressurser settes inn for å forberede en misjonær på sin gjerning. Lite gjøres for å hjelpe misjonæren til å bearbeide og integrere erfaringer utenfra. Et av problemene i kjølvannet av dette er at dersom en ikke får gjennomarbeidet emosjonelt sterke og til dels negative erfaringer, kan disse være nok til å hindre ny utreise. NMS' personalundersøkelse fra 1998 oppsummerer forholdet med følgende ord: "Ting bør bearbeides ute, for slik det er nå sitter for mange igjen med for mange ne-

²⁰⁰ Storti 1997:2, 14; Foyle 1987:130-151.

²⁰¹ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:22.

²⁰² Storti 1997:53-54.

derlag.”²⁰³ La meg i det følgende peke på noen områder som har vært lite påaktet, men som er verd å være oppmerksom på

10.1 Avskjed og hjemkomst

Oppbrudd

Ved hjemreise er det berettiget å snakke om en sorgreaksjon. Ved avslutningen av en periode er det mange farvel. Det er farvel med menighet, kolleger og venner. For mange representerer dette avskjed med en intenst meningsfylt livsopplevelse med land og folk. Det sier seg selv at alle disse farvel representerer en emosjonell påkjenning. Som en islandsk venn en gang sa til meg i en avskjedsstund: “Noe av det rikeste i denne type arbeid er alle gode vennskap som knyttes på tvers av nasjoner. Men det tøffeste er alle de farvel vi må ta.”

Nettopp i en tid hvor en har lite å gå på, kommer arbeid med avvikling, pakking, reising og alt strevet med å komme i orden i sine nye omgivelser. Hjemkomstsituasjonen er fylt av emosjonelt meget krevende opplevelser.

Dette tatt i betraktning, er det ikke å undres over om en misjonær kan være i en åndelig og mental underskuddssituasjon på slutten av en periode og like etter hjemkomst. Det kan arte seg i form av ulyst til bibellesing og bønn. Enda mer fortvilende kan det oppleves at troens mer emosjonelle sider fungerer dårlig.

Den som møter misjonæren i sjelesorg i denne tiden, må være i stand til å vurdere situasjonen på bakgrunn av en mulig emosjonell tretthetstilstand. Sjelesørgeren må vite hvorfor misjonærer kan ha det slik. Tid og fysisk oppbygging kan være de beste hjelpere for å få det åndelige liv i balanse igjen.

Avskjed med kolleger

Vi understreket at misjonærkollegiet er viktig ikke minst pga. dets funksjon som erstatningsmiljø. Vi så videre på at det er en rekke forhold i og omkring arbeidssituasjonen som kan forårsake uenighet og utvikle seg til konflikt. NMS' personalundersøkelse fra 1998 peker på problemer i misjonær-

²⁰³ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:22.

fellesskapet som en viktig årsak til at misjonærer søker hjelp etter hjemkomst.²⁰⁴

Et misjonærkollegium består av en liten gruppe mennesker som er plassert sammen. En velger ikke sine kolleger. Hver enkelt bringer seg selv til gruppen med sine behov, sin atferd og sine egne konflikter. Hvor det er misjonsstasjoner, finnes følgelig små grupper som hver for seg utgjør et sosialt mikrokosmos. Den enkelte kommer i intens interaksjon med sine kolleger.

Misjonærer er, på grunn av isolasjon fra familie og venner for øvrig, svært avhengig av en kreativ og god atmosfære. Er kollegiet konfliktfylt, kan det lett virke destruktivt.

Når en misjonær kommer hjem, bringer han med seg disse uløste spenningene i forhold til kolleger. Blir de ikke løst, oppgjort og forsonet, vil de møte ham igjen ved utreise eller i lang tid prege hans opplevelse av tjenesten ute.

Hjemkomst

I et lite veiledningshefte utgitt av Canadian International Development Agency anvendes begrepet "re-entry stress" for å beskrive situasjonen.²⁰⁵ Her sies det at det for noen ikke synes å være så mange problemer forbundet med hjemkomst, "men at de fleste synes å oppleve hjemkomst atskillig mer krevende enn forventet." Poenget er at all forandring i et menneskes livssituasjon virker stressende. Generelt kan det sies at å komme fra et utland til Norge er en svær overgang. Ved hjemkomst er en mindre forberedt. Stressforskning har vist at det uventede ved forandring er mye vanskeligere å hankses med enn forventede forandringer. En tenker her på hva som skjer med ens identitet i møte med et u-lands fattigdom, andre kulturers verdier og holdninger osv. Over tid inkorporeres noe av dette nye i ens personlighet og ens identitet forandres. Det kan derfor med en viss rett sies at misjonæren er en annen ved hjemkomst enn ved utreise.

Craig Storti, som har skrevet meget innsiktsfullt om hjemkomstopplevelsen, peker på en rekke variabler som påvirker opplevelsen: så som om hjemkomst er planlagt over tid eller kommer brått, hvorvidt det er første gang misjonæren kommer hjem, eller om han har opplevd det før, lengden av oppholdet i utlandet, graden av involvering i det andre landets kultur og den omsorg som vises ved hjemkomst.²⁰⁶

²⁰⁴ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:23.

²⁰⁵ Théoret...[et al.] 1979.

²⁰⁶ Storti 1997:70.

Møte med venner

Når en misjonær kommer hjem, søker han eller hun å oppta kontakten med gamle venner. Så kan de oppleve at venner i mellomtiden har forandret seg og utviklet nye vennskap, en prosess misjonæren har vært utenfor. Samtidig har misjonæren selv forandret seg. Venner oppleves annerledes enn tenkt og forventet. Misjonæren kan oppleve at han ikke blir forstått og greier ikke å kommunisere sterke følelser som knytter seg til oppholdet ute. Det krever derfor initiativ for å bygge opp igjen relasjonene. Om venner mangler initiativ, er det viktig at misjonæren tar det. Men dette representerer et problem fordi misjonæren har så lite overskudd den første tiden.

Ektefelle

Misjonærpar er underlagt de samme livslover for ekteskap og samliv som alle andre. To individer møtes. Her utspiller de seg selv med sin atferd, emosjoner, spenninger og verdier. Ekteskapet kan bli den rikeste av opplevelser - og den mest destruktive. I vår tid er ekteskapet av mange grunner under press. Tiden presser også misjonærer.

Et misjonærektepar har ressurser i felles livssyn og livsoppgave. Men det er neppe tilstrekkelig til å dekke over spenninger og vansker ektefellene imellom. En reiser ikke fra seg selv om en reiser til et annet land. Konflikter, av hvilken art de enn er, må alltid møtes med det alvor de fortjener. Får en ikke løst spenningsforhold før utreise, er det en betydelig fare for at konfliktene forverres ute. Det skyldes de fysiske og psykiske belastninger som arbeidssituasjonen krever. En har følgelig mindre å møte en ekteskapskonflikt med ute. Det finnes heller ikke mange muligheter til å snakke igjennom tingene med en tredje person. I tillegg er det forhold som er spesielle for misjonærektepar. Vi vil ganske kort peke på et par potensielle spenningsforhold.

Kallet

Noen ganger har bare en av ektefellene en entydig kallsopplevelse. I de fleste tilfeller er dette mannen. Den kvinnelige part har gjerne akseptert en situasjon som foreligger. Hun går med andre ord inn i en kallssituasjon. Dersom første periode er vanskelig, kan det bygges opp spenninger mellom ektefellene omkring kallsspørsmålet. Den ene part føler seg samvittighetsforpliktet til å reise ut. Den annen part har kanskje ikke disse følelsene og er mer opptatt av konkrete vansker i situasjonen.

Er det spenning mellom ektefellene, kan lett kallsspørsmålet bli vanskelig å håndtere. Det skyldes ikke minst kallets karakter av åndelig størrelse. En våger ikke å være til hinder. En føler seg forpliktet til å akseptere situasjonen og være lojal. Spenningen graves ned, men er ikke derved borte i forholdet mellom de to.

Arbeidet

Den gifte kvinnelige parts arbeidssituasjon er viktig. Kravet om definerte stillinger har de senere årene blitt stadig mer påtrengende uten at kirke og misjon enda har funnet den endelige løsning på spørsmålet. Verdimessige forandringer i vårt samfunn virker inn på kvinners opplevelse av mening i sin livs- og arbeidssituasjon ute. Dersom hun ikke opplever sin situasjon meningsfylt i første periode, vil det lett bli et problem å skulle reise ut til sin andre periode. Ikke at hun ikke ønsker å reise ut. Det vanlige er at hun både aksepterer og ønsker å være lojal mot tjenesten. Problemet ligger med andre ord sjelden innenfor viljens kontroll. Det arter seg mer som en indre motstand mot tre nye år i isolasjon. Tas ikke spørsmålet på alvor, vil vi igjen risikere at spenningen fortreges og kommer senere til uttrykk i form av symptomer eller spenning ektefellene imellom. Det bør derfor legges til rette for at den gifte kvinnelige misjonær får oppgaver som gjør hverdagen meningsfull.

10.2 Er det hjemreise eller utreise for barna?

Misjonærbarnas situasjon ble behandlet i kapittel 9. I denne sammenheng vil jeg ta opp noen forhold knyttet til flytting og hjemkomst. Jeg følger i hovedsak Craig Stortis bok. Han understreker at flytting av barn fra en kultur til en annen er meget krevende uansett alder. De krever derfor særlig mye oppmerksomhet og omsorg fra foreldre i disse overgangsfasene.²⁰⁷ For barna er *hjemkomst* i egentlig forstand *utreise*. For dem kan *hjemme* være det som for foreldre er *ute*. Erfaringene er langt på vei avhengig av barnets alder. I det følgende vil jeg derfor skille mellom de yngre barna og tenåringene.

²⁰⁷ Storti 1997:116-38, 169-81.

De yngre barna

Barnets opplevelse er at hele den verden de var fortrolige med og trygge i med ett er forandret. De har forlatt gode venner og muligens også en arbeider i huset, som var en viktig voksenperson i barnets liv.

Symptomene på vanskelige endringsprosesser er utrygghet, gråtetokter, aggresjon, spiseproblemer og mer regressiv atferd. Foreldrene vil tåle bedre å ta imot slike reaksjoner dersom de vet årsaken.

Det er derfor viktig at foreldre legger stor vekt på å skape trygghet. Det kan handle om å gjenskape så langt som mulig barnets verden, eksempelvis ved å ta med leker og småting som er viktige. Hjemme kan en så ordne til rommet så likt det gamle som mulig.

Dersom en har bilder av "hjemme", både hus og personer, er det fint å vise disse før en reiser. Det forventede ved forandring er lettere å takle enn det uventede. Poenget er å bygge opp realistiske forventninger.

I flommen av krav som møter misjonærfamilien ved hjemkomst, vil vi understreke hvor viktig det er at barna får første prioritet. Det er ikke alltid så lett når vi vet at foreldre av flere grunner er trette ved hjemkomst. Investering i tid, oppmerksomhet og omsorg for barna i disse fasene er likevel en investering i psykisk helse, trivsel og lojalitet overfor det valg foreldre gjorde da de reiste ut.

Tenåringene

Tenåringene er den gruppen som har størst vansker med overgangene. Denne aldersgruppen er i utgangspunktet sårbar. Det vanskeligste for dem er følelsen av ikke å høre til "hjemme".²⁰⁸ For tenåringer er det helt avgjørende å bli akseptert i gruppen av jevnaldrende. Aksept i gruppen er sentral for opplevelsen av å akseptere seg selv. Aksept er igjen avgjørende for en sunn følelsesmessig utvikling. Akseptasjon for en tenåring betyr langt på vei konformitet i klær, samtaleformer og samtaletema.

En annen side er at skolemiljøet ute bidro til nære venneforhold. Omgangsformer i gjengmiljøet hjemme er annerledes og oppleves til dels skremmende.

Den transkulturelle tenåring har ofte et annet verdisett enn det som er vanlig hjemme. De har gjerne gode og varme følelser for afrikanere eller asiater. De reagerer gjerne på materialismen, seksualiseringen og alkoholbruken. Identifisering kan føre til at vesentlige sider ved deres egen bakgrunn benektes.

²⁰⁸ Storti 1997:119.

For tenåringer gjelder det samme som for alle andre at dersom endringene er forventede er de lettere å takle. Jo mer forberedt en ungdom er på det norske miljøets bølgelengder, jo bedre.

Pollock gjør oppmerksom på at barn og ungdommer som har flyttet mye, bærer i seg mye uforløst sorg. Sorgopplevelsen er mer kompleks enn det som er vanlig når en mister en av sine kjære. Her er det snakk om å miste et helt miljø, inkludert alle sine venner. Det nye miljøet forstår ikke og er knapt nok interessert i den indre verden dette barnet eller ungdommen bærer med seg. Omgivelsene tror at det må være godt å være i Norge og forstår ikke at det kanskje var mye bedre å være i Afrika. Ungdommen blir ensom med sin sorg. Uforløst sorg finner derfor sine egne veier i form av depresjon eller utagerende sinne, ofte rettet mot foreldrene.²⁰⁹

Mange misjonærbarn opplever en troskrise i møte med det norske miljøet. Misjonærbarnet hører til i en familie og en gruppe som har latt sine liv styre utfra tro. Barnets opplevelser av indre smerte, av å være forlatt, av tapsreaksjoner, av fremmedhet, stiller spørsmål ved troen og ved Gud.

Når nylig hjemkomne misjonærbarn samles, for eksempel på leir, og får noen dager på å snakke om opplevelsene under god veiledning, viser de seg mye bedre rustet til å møte det norske miljøet. Slike sammenkomster er derfor blitt mer og mer vanlig de siste årene, og med svært positiv respons.

10.3 Omsorgens pris

Mange takler misjonærlivets utfordringer godt, uten å føle seg nevneverdig stresset eller trette. Men en del er trette. De er trette av pakking og reising, strevet med å komme i orden og alle utgiftene. Bak seg har de gjerne flere års opphold i til dels varmt og usunt klima. Det har gjerne blitt lite mosjon og ikke sjelden har de vært gjennom en tropesykdom. Enhver som har innsikt i misjonærens arbeidssituasjon vil synes disse reaksjonene er både naturlige og rimelige. Derfor har misjonærene rett på en lang ferie ved hjemkomst.

Da Skjortnes, Haus og Hestnes gjennomførte den store personalundersøkelsen i NMS, intervjuet de personer som arbeider med terapi, sjelesorg og veiledning overfor misjonærer, om deres erfaringer. Det ble påpekt at de ofte møtte "depresjon, utslitthet, dårlig funksjonsevne og en opplevelse av å være mislykket som misjonær."²¹⁰ Svarene gjenspeiler erfaringene fra

²⁰⁹ Pollock 1999:165f.

²¹⁰ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:23.

sjelesorg. Det foreligger ikke presise data over hvor mange dette gjelder. Men erfaringene finnes. Det kan derfor være på sin plass å drøfte ett aspekt ved disse erfaringene. Og da tar jeg opp en type tretthet som i særlig grad synes å ramme mennesker som står i hjelpersituasjon overfor andre mennesker. Fredrik Brosché hevder at tretthet, utmattelse og utbrenthet hos de ansatte og frivillige medarbeidere er kirkens og menighetenes største problem.²¹¹ Populært kan det kalles en form for hjelperstress som henger sammen med at den som skal hjelpe andre mennesker, tar seg helt ut i dette arbeidet. Selv om det ikke foreligger systematiske undersøkelser av misjonærer og utbrenning, vil den erfarne sjelesørger ha møtt symptomene hos en rekke av dem. Deres arbeids og livssituasjon synes å legge mer til rette for utmattelse enn de fleste andre yrker.

En kan eksempelvis tenke på husmor på en internatskole. Hun gir og gir av sin omsorg og sine følelser, uten at det synes å strekke til og uten at hun alltid får den fortjente oppmerksomhet for sin innsats. En kan og tenke på en sykepleier på en tropeklinikk. Hun jobber og jobber med små ressurser og en uendelighet av krav. Likevel lykkes hun ikke i å hjelpe alle. Eller en kan eksemplifisere det med en misjonsprest i Østen. Han kan ta ut alle krefter uten å se så store resultater. En kan også tenke på situasjoner i hjemmearbeidet med predikanten som står på inntil han en dag får et svimmelhetsanfall på prekestolen.

Et typisk symptom er at det skjer forandringer i arbeiderens motivasjon. Utbrenning brukes som begrep for å beskrive en situasjon, hvor det som før ble oppfattet som "et kall", går over til å bli simpelthen en jobb!²¹² I tillegg kan komme kroppslige symptomer, og det åndelige liv kan virke dødt og en har liten glede av forkynnelse og bibelstudium.

Årsakene til utbrenthet synes å ligge i en kombinasjon av arbeidssituasjonen og i den enkeltes personlighet. Hva arbeidet angår, preges det vanligvis av intens mellommenneskelig kontakt. Det karakteristiske ved mennesker som brenner ut, er at de i stor grad bruker seg selv som instrument i sitt arbeid. Dermed tappes de gradvis for personlige ressurser. Energien går hele tiden ut og lite tilføres. Miljøer som er preget av konflikt, liten handlefrihet, lite respons på arbeidsinnsats og dårlig organisering, vil også være utsatt. Den som stadig må ha bekreftelse fra andre for å bygge opp selvtillit, er utsatt. Jo tryggere et menneske er på seg selv, jo sterkere rustet står det til å møte skuffelser og lite feedback. Dernest er *resultatorienterte personer med høye mål og store forventninger til seg selv utsatt*. Blir det for

²¹¹ Brosché 1989:7.

²¹² Cherniss 1980:16.

stor avstand mellom visjon og virkelighet, mellom forutsetninger på den ene side og idealer på den andre, kan en lett få følelsen av å lide nederlag.²¹³ Det tredje en kan nevne er at *idealisme og medmenneskelig engasjement* går igjen hos den som blir utbrent. Med andre ord synes det som at den som brenner, kan bli utbrent.

Hvordan kan vi komme til rette med utbrenning? Begrepet utbrenning kan virke negativt og signaliserer at situasjonen nærmest er håpløs. Om vi i stedet hadde brukt uttrykket "utladet", ville det vært lettere å peke på mulighetene for opplading. Det er nemlig mulig å gjøre noe med den beskrevne følelsen av utmattelse. Andre misjonærer har opplevd dette før. De har kommet på offensiven igjen.

Ta ansvar for deg selv - også! Den som føler seg utbrent, har i de fleste tilfeller større kontroll over visse sider av sin arbeids- og livssituasjon enn de selv vil innse. Begynner en å forstå at en i noen grad kan mestre situasjonen, tennes håpet. Mao. er det snakk om å ta ansvar for sine egen situasjon og ikke bare ta ansvar for andres - eller skylde på at andre burde ta ansvar for meg.

Snakk med noen: Sjelesørgerisk erfaring viser imidlertid at det mest alvorlige ved en krise er at den samtidig rammer det åndelige liv. Misjonærer opplever ofte disse tilstander som personlige nederlag, som de igjen prøver å skjule. Følgelig fungerer de tilsynelatende bra utad, men med fortvilelse innad. I en slik tilstand trenger en mer enn noe et menneske som tar seg tid til å lytte og ikke overraskes over det han hører. Om en misjonær føler seg utbrent, rammer det selve nerven i vedkommendes motivasjon, idealer og forventninger til egen innsats.

Konkretiser forventningene: Uklare tanker om hva Gud forventer av meg blandes lett med forestillinger av hva andre forventer eller hva jeg forventer av meg selv. Det er derfor viktig å stanse opp og spørre: Hvem forventer noe og hva forventes? Kommer kravet utenfra, fra misjonærkollegene, nasjonale medarbeidere, misjonsvennene, fra misjonssekretær/kretssekretær eller fra ektefelle og familie? Kommer kravet innenfra og går på forventninger om å være den dyktige evangelist og populære predikant? Eller er forventningspresset bygget opp av en forestilling om Gud som krever mer enn han gir? Om vi ikke lykkes i å imøtekomme disse indre forventningene, rammes vår selvfølelse, noe som i seg selv representerer et stressелеment av stor betydning. Mislykkes vi i forhold til den indre forventningen, utfordres vårt selvbilde med det resultat at vi øker vår arbeidsinnsats og presser oss lenger enn vi har godt av.

²¹³ Brosche 1989:110; Roness 1990.

Forson deg med dine grenser: Gud bruker mennesker i sin tjeneste. Men når det er slik, må vi i neste omgang akseptere at Gud har gitt forskjellig menneskelig utrustning. Det er derfor et poeng at en lærer sine ressurser å kjenne og akseptere at de er begrensede. Det er ikke alltid like lett. Derfor kan den gode ektefelle, kollega eller sjelesørger være av stor verdi i nettopp å vurdere ressursene og hjelpe til akseptere sine grenser, eller for å si det på en annen måte: I stedet for å føre konstant krig mot sine grenser, gjelder det å forson seg med dem.²¹⁴

Fortellingen i fortellingen

Ved sjelesørgerisk og terapeutisk erfaring har man i stadig sterkere grad blitt oppmerksom på at en persons eget livsperspektiv er begrenset og at vedkommende samtidig kan ha vansker med å se andre sider av fortellingen. Det som sees, er på et vis det som er opplyst på livets scene. Det som er utenfor rampelyset, er vanskeligere å få øye på. Men det viser seg at det som ligger i utkanten av min bevissthet, er fylt av potensielle muligheter for lindring, helbredelse, ny læring og selvforståelse.²¹⁵

Når en er sliten, blir en er mer sårbar og mottakelig for det som er vanskelig. Det er i en slik situasjon det kan være godt å la en annen lytte til den dominerende fortelling, men ikke bare det. Den andre kan også være med å lete, lytte og undre seg frem til fortellingen i fortellingen, det ubevisste skattkammer. Alle har sin gode fortelling. Episoder, relasjoner, innsatser som i troens sammenheng sa noe om det å følge etter Kristus. I den store målestokk representerte det en innsats i den største bevegelse i kirken historie – den moderne verdensmisjonen.

²¹⁴ Engedal 1986:89.

²¹⁵ Isachsen/Høydal 2001:15-54.

11 Leiren i pottemakerens hånd

“Som leiren i pottemakerens hånd, slik er dere i min hånd, Israels ætt.” (Jer 18,6)

En misjonærs selvforståelse henter næring fra flere kilder. Kall, innvielse, idealer og forventninger i misjonærens nærmiljø kan nevnes. Å svare ja når Kristus kaller og få kallet bekreftet i en høytidelig innvielse, er en dyptgripende erfaring. Mennesker blir forpliktet på å gi sin tid, sin kraft og seg selv i tjenesten. Kall og innvielse vil derfor på grunnleggende vis prege et menneskes identitet. Videre vil Bibelens idealer om Ordets tjenere og studier av misjonens historie sette sitt preg. Ikke minst søker misjonæren å ta Guds løfter på alvor, i trygg forvissning om at: “Med bøn og Bibel vert allting godt.” Misjonæren definerer dermed sitt selvbylde sterkt i forhold til tro, kall, innvielse og Guds Ord. Og slik må det være.²¹⁶

Misjonærtjenesten gir nye og sterke erfaringer. Disse erfaringene vil på mange måter utfordre de høye idealer og indre forventninger. Det gjør misjonæren sårbar og kan lett skape en følelse av nederlag. Slike følelser trer frem i møte med ord som: “Ja, om jeg gir meg selv til å brennes, men ikke har kjærlighet, da gagnar det meg intet” (1 Kor 13,3), eller “Elsk hverandre inderlig som søsken, sett de andre høyere enn dere selv”. Ordet anklager.

²¹⁶ Jfr. Asheim I., “Erfaring. Bemerkninger til et forsømt teologisk tema, *Med kall fra Gud og kirken* / I. Ellingsen (red.). Oslo 1976, s 9-37; Engedal, L.G., “Guds hjerte og menneskets sjel”, *TSj* 14 (1994) 2/3, s 123-147; Dunn, J.D., *The Theology of Paul the Apostle*. Edinburgh 1998; Mc Grath, A., *Luther's Theology of the Cross*. Grand Rapids 1985; Modalsli, O., *Korsets gåte*. Oslo 1987. Blant mange bøker om bønn nevnes Sjögren, P.-O., *Bønnens väg*, Alvsjö 1985 og Søvik, O., *Bønn - fremfor alt*. Oslo 1995. Forøvrig viser jeg til litteratur vedrørende den åndelige veiledningstradisjon i kirken, eksempelvis Nordlander, A., *Hellighetens gjeonppdagelse*. Oslo 1990; Wikström, O., *Den outgrundliga människan*, Göteborg 1990; Wikström, O., *Mørket som blender*. Oslo 1995; Mc Grath, A., *Roots that Refresh : a Celebration of Reformation Spirituality*. London 1991; Mc Grath, A., *Christian Spirituality*. Oxford 1992 og flere bøker av Nouwen, H.J.M.: *The Living Reminder*. New York 1981; *The Way of the Heart*. Exeter 1996; *The Wounded healer*. New York 1972.

Erfaringene tvinger misjonæren inn i møte med grunnleggende sannheter om seg selv. Som en misjonær treffende har uttrykt forholdet: "Grunnhottet kjem fram i oss her ute." Eller jeg kan sitere fra NMS' personalstudie: "jeg var for sliten til å lese Bibelen på egen hånd."²¹⁷ Misjonsarbeidets sterke erfaringer slår sprekker i leirkaret. Nederlag i forhold til selvforståelse går dypt og vil ramme på det eksistensielle plan.

11.1 Tjenestens teologi

Med erfaringer fra tjenestens hverdagsside, vil vi se med skjerpet blikk på misjonæren Paulus' erfaring. Han gir et høyst realistisk bilde av tjenestens vilkår. Men – og det er det mest interessante i vår sammenheng - han gir samtidig en *tjenestens teologi*, en dyptgripende tolkning av sine erfaringer. Får vi tak i hans tenkning, har vi en innfallsvinkel til sjelesorgens arbeid med misjonærerfaringen.²¹⁸

Paulus' teologiske refleksjon kommer til uttrykk flere steder. Tar vi for eksempel utgangspunkt i møte med den oppståtte Kristus, ser vi noe av det. Opplevelsen var i seg selv ikke tilstrekkelig som forberedelse til tjeneste! Først ble han ført inn i det kristne fellesskap. Deretter dro han til Arabia i tre år for å granske skriftene og reflektere over opplevelsen. Så dro han til Jerusalem for å snakke med Peter og Jakob (Gal 1,17-19). Opplevelsen gav ham med andre ord en erfaring som førte til fornyet studium av skriftene. Erfaringen hjalp ham dermed til å vinne ny og dypere innsikt.²¹⁹

Den indre strid

Paulus viser til en barsk erfaring. Den inneholder en ytterside med sult, tørst, vanære, svakhet, dårlige klær og stadige reiser. I brevet til menigheten i Roma avdekker han sin innerside, misjonærens indre kamp. Når det gjelder Paulus, behøver vi ikke være i tvil om at han levde sitt kristne liv i meditasjon og bønn. Det er muligens grunnen til at han kjenner så sterkt på

²¹⁷ Skjortnes/Haus/Hestnes 1998:15.

²¹⁸ Dunn 1998:461-498.

²¹⁹ Sandnes 1996:59.

spenningen mellom det han er og det han føler han burde være. Viljen til det gode har han, men å gjøre det gode makter han ikke (Rom 7,18).²²⁰

På samme måte som bitter erfaring hjalp Peter til å forstå hvem Jesus var, og hva forsoningen innebar, ser vi hvordan Paulus vitner om sin forløsning i troen på Kristus: "Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus" (Rom 8,1).

Gleden på tross av

Men motgangen på grunn av tjenesten har en åndelig innerside som Paulus ser i sammenheng med Kristi lidelse.²²¹ Scott Hafemann gir en dyptpløyende analyse av motgangens rolle i Paulus' misjonærtjeneste. I det gresk-romerske miljø ble fremgang, helse og velstand sett på som uttrykk for gudenes velsignelse. Også i Det gamle testamente kan vi finne slike trekk. Sykdom ble nærmest sett på som en forbannelse. Det var derfor en fare for at menighetene så på Paulus' vansker med mistro. Mot denne mulige tolkning berømmer han menighetene for å ha tatt så godt imot ham. Lidelse var en del av Jesu tjeneste og derfor også apostelens tjeneste. Paulus' lidelse ble derfor et middel for å synliggjøre den korsfestede. Hans lidelser spiller en viktig rolle i hans misjonærgjerning. Det er denne forståelse som ligger til grunn for metaforene skatten og leirkaret. Sykdom og forfølgelse er uttrykk for *leirkaret*. Paulus er kalt som apostel til å dele Kristi lidelser, slik at *skatten*, livets gave i Kristus, kan gis til menighetene. På samme vis omtaler han "tornen i legemet" som en byrde han gjerne ville bli kvitt, men hans vansker hadde en positiv funksjon som modell for å vise hvordan Guds kraft og nåde går gjennom den troende svakhet og ikke utenom.²²² I fengsel, av alle steder, er han kommet så langt at han kan skrive om problemene som en gave: "Dere fikk den gave ikke bare å tro på Kristus, men også å lide for ham" (Fil 1,29). Kraften uttrykker seg midt i den menneskelige svakhet. I stedet for å miste motet, som vi så lett gjør, sier Paulus det motsatte: "Derfor mister vi *ikke* motet." Og *derfor* kan han

²²⁰ Det er uenighet blant eksegeter om Paulus i Rom 7,7-25 referer til sin situasjon før eller etter at han ble kristen. James D.G. Dunn argumenterer overbevisende for at Paulus her fremstiller den kristnes erfaring fra den indre strid. Han er her på linje med Augustin, Luther og Calvin. Omfattende sjelesørgerisk og terapeutisk erfaring med prester og misjonærer, bekrefter den klassiske forståelse at Rom 7 ikke omfatter noe som ikke passer på kristne.

²²¹ Dunn 1996:482, 484.

²²² Hafemann 2000:165f. Mitt sammendrag refererer seg til innledningskapitlet i Ådna/Kvalbein 2000:8-9.

juble: “Jeg som er den minste av de hellige, har fått den nåde å forkynne for folkeslagene det glade budskap om Kristi ufattelige rikdom” (Ef 3,8).

Allerede og enda ikke

Søker vi et overordnede perspektiv på disse sider ved Paulus’ teologi, finner vi et svar i spenningen mellom det som “allerede” har skjedd ved troen på Kristi død og oppstandelse, og det som “enda ikke” har skjedd med den troende, men skal skje ved hans gjenkomst. Som han sier i Rom 8,23: “...men også vi som har fått Ånden, den første frukt av den kommende høst, vi sukker med oss selv og lengter etter den dag da vårt legeme blir fridd ut, og vi blir Guds barn helt og fullt.” Frelsen er derfor i egentlig forstand noe vi ser frem i mot. Den har sin begynnelse her, samtidig som vi ser frem mot den endelige forløsning. Det er denne spenning som er utformet i luthersk teologi med uttrykkene samtidig rettferdig og synder (*simul iustus et peccator*). Inntil han kommer, er vi alltid rettferdige og syndere.²²³ Nettopp fordi de troende ikke er frie fra synden og døden, kan de bare erfare Kristi oppstandelse gjennom svakhet.

Sjelesørgerisk er det av største betydning at vi får tak i spenningen mellom det “allerede” og det “enda ikke”. Her ligger nøkkelen til Paulus’ sjelesorg. Så selv om Paulus ikke gjør noe forsøk på å love Kristi utsendinger immunitet mot vanskeligheter, sies han det i en form og i en tone, som utelukkende sikter på oppmuntring og trøst.

11.2 Åndelig veiledning

Vi har sett hvordan Jesus gjorde Peter og Paulus til misjonærer, hvordan erfaringen av nederlag, synd og sykdom ble brukt til å forstå hva forsoning, oppstandelse og nye muligheter betyr. Både Peter og Paulus tolket evangeliet mot en dypt personlig bakgrunn. De ble fornyet som mennesker på grunnlag av Kristi verk og personlige nådehilsen. Deres sterke Kristusvitnesbyrd hadde neppe vært mulig uten denne smertefulle erfaring.

Jesu veiledning av Peter og Paulus gir oss modellen for *hjertets teologi*, det sjelesørgeriske arbeid overfor en misjonær på hjemmeopphold, ja også en modell for misjonæren i møte med seg selv. Et vesentlig siktemål må

²²³ Dunn 1996:467.

være forsoning med sine svake sider, sine åndelige begrensninger, med kolleger og ektefelle, og dypest en forsoning med Gud i Jesus Kristus.

Misjonærtjenesten er en helt unik troserfaring. Få mennesker gir så sterkt uttrykk for at de er ledet inn i tjenesten ved Guds Ånd. Og få mennesker har i den grad overgitt sitt liv i Guds hånd i tillit til hans løfter. Derfor er misjonærerfaring det best tenkelige råmaterialet for dybdeforståelse og trosmodning. Det er her kirkens åndelige veiledningstradisjoner kommer inn. Jeg tenker da på den dimensjonen av sjelesorgen som handler om å fordype troen og tilliten til Jesus Kristus.²²⁴

Både Owe Wikstrøm og Alister McGrath, som begge har skrevet innsiktsfullt om kristen spiritualitet, definerer saken med si at den kristne spiritualitet handler om den troendes søken etter en fylt og autentisk kristen eksistens. Mc Grath understreker betydningen av levd kristenliv: "Spirituality concerns the living out of the encounter with Jesus Christ".²²⁵ Wikstrøm minner om at troen har tre grunnleggende elementer: et sett med trosstandpunkter, et sett med verdier og en livsform, virkeliggjørelse av tro og verdier i livet. Den åndelige veiledning legger i særlig grad vekt på det tredje element, livsformen. Og her er den klassiske metafor *veien* velegnet. Ved å stanse opp og samtale om livs- og trohistorien, bidrar veiledningen til å utdype forståelsen av det som har vært, og gjennom det åpnes perspektivet for ny og annerledes erfaring i den biten som ligger foran.²²⁶

Men skal dette materialet foredles, peker den åndelige veiledningstradisjon på visse forutsetninger eller midler. Det handler om å gå en indre vei, å finne et språk for opplevelsene. En av dem som har skrevet mest innsiktsfullt om temaet er Henri J.M. Nouwen. I boken *The Way of the Heart* stiller han innledningsvis et spørsmål som enhver misjonær må stille seg: "Hva fordres av den mann og kvinne som kalles fullt og helt inn i tidens uro og smerte for å tale et ord om håp?"²²⁷ Svaret søker han ved å reflektere over Jesu kamp i ørkenen mot de tre fristelsene som synes å være de vanskeligste i prester og misjonærers liv: fristelsen til å være relevant (gjør steiner til brød), til å være spektakulær (kast deg selv utfor), til å ha makt (jeg gir deg hele verden). Kampen i ensomhet, med seg selv, er derfor den virkelige kamp i livet. Det er i denne kamp den troende har muligheter til å møte Gud. Men Nouwen vet at denne kamp overgår alt vi kan make selv. Derfor

²²⁴ Wikstrøm 1995:23-24. Jfr. Stinissen 1994:3-12.

²²⁵ Mc Grath 1999:2, 9.

²²⁶ Wikstrøm 1995:39-42.

²²⁷ Nouwen 1990:12.

er den egentlige oppgave å holde øynene våre festet på vår frelser. “Only in the context of grace, can we face our sin.”²²⁸

Vignetten som innledet boken, illustrerer hvordan denne “context of grace” kan se ut i rammen av den sjelesørgeriske samtale. Samtalens utgangspunkt var beskrivelsen av erfaringer fra mitt forsøk på å ta tro og kall på alvor. Etter å ha lyttet til min fortelling, min opplevelse av tjenesten og de mange spørsmål jeg reiste i forhold til Guds løfter, tolket Gordon Johnsen mine erfaringer i en bibelsk ramme: “Du må ikke glemme at vi har denne skatten i leirkar.” Med den lille setningen knyttet han sammen min misjonærerfaring og apostelens erfaring. Som psykiater kunne han med letthet ha brukt et annet språk og tolket min erfaring utfra en psykologisk referanseramme. Det gjorde han imidlertid ikke. Isteden refererte han til den bibelske åpenbaring med troen på at Ånden bruker sårbare mennesker som medarbeidere. Setningen bidro til å integrere tro og erfaring i mitt liv.

Går vi imidlertid noe dypere inn i samtalen, vil vi se noe mer av metodikken den gamle vismann brukte. Nøkkelen var ikke minst at han behersket samtalens kunst. Den som søker hjelp er opptatt av om sjelesørgeren er i stand til å akseptere ham - uten reservasjoner?²²⁹ Det handler om noe av det mest sentrale i menneskelivet - den sårbare indre selvfølelsen. Forholdet er nemlig at ydmykelse og nederlag gjennom livet blir internalisert, og blir indre scenarier som konfidenten bærer meg seg til samtalesituasjonen. Derfor vil konfidenten være ytterst følsom og avventende for ikke å bli avvist eller kritisert. Det innebærer at sjelesørgeren må make å formidle til den andre en opplevelse av å være forstått innenfra – og godtar ham på tross av nederlag og de reaksjoner de har skapt. Det innebærer en grunnleggende respekt for den andres erfaringer, egenart, verdighet og subjektive følelsestilstand.

Mine erfaringer fra tjenesten var blandet, både gode og vonde. Gordon Johnsen skapte denne “context of grace”, så mine smertelige erfaringer kunne nås og bringes ut i lyset.²³⁰

Gjennom de forsonende prosesser kan erfaringen bidra til en dypere erkjennelse av frihet, tro, kjærlighet, mening og håp . Slik kan “livet” gjenopprettes og gis fornyet og utdypet innhold. Det innebærer at den sårede gis støtte til å velge sin egen fremtid, å ikke være “tvunget” til å leve i reaksjon på det som ikke lykkes.

Forsoningens prosesser handler med andre ord ikke bare om det sårbare menneskes mulighet til å uttrykke sin nød, men like mye om å få sin

²²⁸ Nouwen 1996:30.

²²⁹ Killingmo 1977:56-59.

²³⁰ Nouwen 1981:23.

verdighet bekreftet. Det skjer når evangeliet viser at det er en sammenheng mellom våre “små lidelseshistorier” og den store historie om Guds lidelse i Kristus. Gjennom det forvandles vår lidelse til å bli del av noe mye større. Evangeliet, denne “context of grace”, forteller om Han som ikke bare lider med oss, men som ved sin kamp gir vår kamp mening, bekreftet vår verdighet, utløser vår handlingskraft og muliggjør en mer ressursorientert selvopfatning.

11.3 Forsoningens tjeneste

I flere sammenhenger har jeg henvist til den katolske pastoralteolog Henri J.M. Nouwens forfatterskap. Han har etter mitt skjønn, bedre enn noen andre, satt ord på hva det vil si å representere Kristus i det enogtyvende århundre.²³¹ I boken *The Wounded Healer* gir han sterkt uttrykk for at den kristnes kall i en verden som hungrer etter åndelig omsorg, er å omforme sin egen livskamp og livssmerter til en helbredelsens kilde.²³²

Ordbildet “the wounded healer” har vokst ut av en forståelse av kirken som et kjærlighetens og medlidelsens samfunn. Kirken, som Kristi legeme, må formidle et vitnesbyrd om den samme kjærlighet og medlidelse som kom til uttrykk i inkarnasjonen, at Gud i Kristus trer inn i verden, ikler seg menneskelig svakhet, oppsøker de marginaliserte, helbreder de syke og soner skylden på korset.

For Peter og Paulus ble frelse og helhet til vitnesbyrd om den forsoning de opplevde i møte med den oppstandne Jesus Kristus. Mange bygger sine liv på den misforståelse at det ikke bør være svik, angst, tvil og forvirring. Men dette kan bare takles konstruktivt når en skjønner at dette er vesentlige sider ved en sann menneskelig identitet.²³³ Misjonærer er som bærer av dette budskap *forsoningens tjenere* i egentlig forstand.

Misjonærers kall og vitnesbyrd springer ut av Kristi forsoning. Erfaringen av forsoningen i eget liv vil, som intet annet, styrke og fornye en misjonær til fornyet innsats i forsoningens tjeneste. Det er som en misjonær en gang skrev etter å ha arbeidet seg igjennom en rekke spørsmål under hjemme-oppholdet:

²³¹ Nouwen 1995:85.

²³² Nouwen 1972:xvi.

²³³ Nouwen 1972:94

Jeg har visst at jeg får være barn ene og alene for Jesu skyld, men at min tjeneste også er helt og fullt av nåde og under nåde, det har jeg ikke visst, iallfall ikke følelsesmessig. Jeg har altså egentlig ikke trodd at Gud kan være glad i meg akkurat slik jeg er. Ubevisst har jeg forsøkt å oppnå hans kjærlighet og velbehag gjennom tjenesten. Resultatet er slit og skyldfølelse. Nå begynner jeg å fatte på en ny og frigjørende måte at Gud, min Far, er glad i meg, akkurat slik jeg er.

Bildet av å pakke opp *storbagasjen* ble brukt for å illustrere den prosess misjonærer går igjennom under hjemmeoppholdet. Det kan bli mange lag av erfaring å pakke opp. Dypest i tønna ligger gjerne det som det hele begynte med, den personlige relasjonen til Jesus Kristus. Men nå er relasjonen dypere, modnet gjennom livets og troens strabaser. Og kanskje nå, om ikke før, forstår misjonæren hva Peter mente med ordene: "Herre, du vet alt; du vet at jeg har deg kjær" (Joh 21,17). Først med disse ordene anså Herren Jesus ham som utlært og kunne overlate til ham det store ord om forsoning.

Bønn for misjonærene

*Himmelske Far, vi ber deg: Velsign alle som har reist ut for å bringe ditt evangelium til andre folkeslag. Lys for dem i deres ensomhet, styrk dem i alle vanskeligheter, gi dem nytt mot når problemene reiser seg. La din Ånd inspirere dem til all god gjerning, og gi dem de rette ord så de frimodig kan forkynne evangeliets hemmelighet. Gi dem kraft og glede fra dag til dag i vissheten om at vi her hjemme er sammen med dem i bønn og arbeid. Fremskynd den dagen da kunnskapen om deg har nådd ut over hele jorden. Ved Jesus Kristus, vår Herre.*²³⁴

²³⁴ "For misjonærene", *Kirkeårets tekster med en liten bønnebok*, Oslo 1983:425.

Bibliografi

ALLEN, ROLAND

1960 *The Ministry of the Spirit : Selected Writings of Roland Allen.* Grand Rapids, Mich.

1962 *Missionary Methods : St. Paul's or Ours.* Grand Rapids, Mich.

1964 *Missionary Principles.* Grand Rapids, Mich.

ALLPORT, GORDON W.

1950 *The Individual and His Religion : a Psychological Interpretation.* New York

ANDERSEN, IVAR

1992 "Sør-Afrika", *I tro og tjeneste : Det Norske Misjonsselskap 1842-1992. Bd. 1* / Torstein Jørgensen (red.). Stavanger, s 315-346.

ASHEIM, IVAR

1976 "Erfaring : bemerkninger til et forsømt teologisk tema", *Med kall fra Gud og kirken* / Ingemann Ellingsen (red.). Oslo, s 9-37

1981 "Erfaringen på dagsorden igjen!", *Tro og erfaring : den kristne tro i møte med erfaring og virkelighet* / Harald Bekken (red.). Oslo (Presteforeningens studiebibliotek ; 18), s 11-13

AUGSBURGER, DAVID W.

1992 *Conflict Mediation Across Cultures : Pathways and Patterns.* Louisville, Ky.

AUSTIN, CLYDE, N.

1986 *Cross-Cultural Re-entry : a Book of Readings.* Abilene, Tex.

BAGGE, METTE

1998 "Utrustning til tjeneste : refleksjoner omkring misjonærutdannelsen i vår tid", *NTM* 52 (1998) 3-19

BAILEY, HELEN L. & HERBERT C. JACKSON

1965 *A Study of Missionary Motivation, Training and Withdrawal (1953-1962).* New York

BARRAT, DAVID B.

2000 "AD 2000: 350 Million Christians in Africa", *International Review of Mission* no. 233 (January 1970) 39-54

BARTELS, LAMBERT

1983 *Oromo Religion : Myths and Rites of the Western Oromo of Ethiopia : an Attempt to Understand*. Berlin (Collectanea Instituti Anthropos ; 8)

BEDIAKO, KWAME

1989 "World Evangelisation, Institutional Evangelicalism and the Future of the Christian World Mission", *Proclaiming Christ in Christ's Way : Studies in Integral Evangelism* / Samuel Vinay & Albrecht Hauser (eds.). Oxford, s 52-68

BERENTSEN, JAN-MARTIN

1981 "Kirkevekst : en orientering og kritisk vurdering", *NTM* 35(1981) 135-155

1990 *Misjon og teologi : trekk fra protestantismens historie fram til vårt århundre*. Oslo

BERENTSEN, JAN-MARTIN & ARNE B. SAMUELSEN

1996 "Norsk misjonsforskning gjennom 50 år", *NTM* 50 (1996) 103-122

BERENTSEN, JAN-MARTIN, TORMOD ENGELSVIKEN & KNUD JØRGENSEN (RED.)

1994 *Missiologi i dag*. Oslo

BERGEM, KNUV V., GUNNAR M. KARLSEN & BEATE SLYDAL (RED.)

1999 *Menneskerettigheter : en innføring*. Oslo

BIRKELI, EMIL & CHRISTIAN TIDEMANN STRAND

1959 *Kallet og veien : Det Norske Misjonsselskaps Misjonsskole 1859-1959*. Stavanger

BIRKELI, FRITJOV

1946 "Misjonskallet", *Misjonens Herre kaller* / Norges Kristelige Student- og Gymnasielag (utg.). Oslo

BORGENVIK, JOHANNES

1989 "Atskillelse foreldre/barn i misjonærsituasjon", *TSj* 9(1989) 3, s 29-47

1994 *Misjonsmetodikk*. 5. omarb. utg. Stavanger

u.d. *Det bibelske grunnlag for misjonærkallet*. Stavanger

BOSCH, DAVID J.

- 1991 *Transforming Mission : Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York
- BOWLBY, J.
1969-80 *Attachment and Loss. Vol. 1-3*. New York
- BRAUKÄMPER, ULRICH
1980 *Geschichte der Hadiya Süd-Äthiopien : von den Anfängen bis zur Revolution 1974*. Wiesbaden
- BROSCHÉ, FREDRICK
1989 *Utbrent for Guds skyld?* Oslo
- BROWN, ARTHUR
1907 *The Foreign Missionary*. New York
- BROWN, RAYMOND
1970 *The Gospel According to John. Vol 1-2*. New York (The Anchor Bible)
- BURGESS, ANDREW S,
1966 "Misjonær bli på din post", *NTM* 20 (1966) 129-143
- BAASLAND, ERNST
1984 "Hvordan drev urkirken misjon?", *NTM* 38 (1984) 91-110
- CHERNISS, CARY
1980 *Staff Burnout : Job Stress in the Human Services*. New York
- CLAPHAM, CHRISTOPHER
1995 "The politics of post-insurgency", *Democracy and Political Change in Sub-Saharan Africa* / J.A. Wiseman (ed.). London, 56-63
- COOK, HAROLD R.
1959 *Missionary Life and Work : a Discussion of Principles and Practices of Missions*. Chicago, Ill.
- CULLMANN, OSCAR
1962 *Christ and Time : the Primitive Christian Conception of Time and History*. Rev. ed. London
1963 *The Christology of the New Testament*. London
- DAHL, BERIT
1990 *Bortsendt : om barn mellom kulturer*. Oslo
- DAHL, ØYVIND
2001 *Møter mellom mennesker : interkulturell kommunikasjon*. Oslo
- DAHL, ØYVIND & KJELL HABERT
1986 *Møte mellom kulturer : tverrkulturell kommunikasjon*. Oslo

DUNN, JAMES D.G.

1998 *The Theology of Paul the Apostle*. Edinburgh

DYE, WAYNE T.

1974 "Stress-Producing Factors in Cultural Adjustment", *Missiology* 2 (1974) 61-77

EECMY

1972 "On the Interrelation Between Proclamation of the Gospel & Human Development", *Revolution and Religion in Ethiopia : the Growth and Persecution of the Mekane Yesus Church 1974-1985 / Øyvind M. Eide*. Oxford 2000, s 263-268

EIDE, ØYVIND M.

1978 "To verdener mot hverandre", *Det gledet meg mest : [Sju misjonærer forteller]*. Oslo, s 21-39

2000 *Revolution and Religion : the Growth and Persecution of the Mekane Yesus Church 1974-1985*. Oxford

2000 "Guds taushet : korsets teologi fra den krenkedes perspektiv", *TSj* 20 (2000) 1/2, s 35-46.

2000 "Konflikt oppstår når det menneskelige krenkes : forsoning finner sted når det menneskelige gjenopprettes", *TSj* 20 (2000) 3, s 74-86.

2001 "Political dynamics in the Wake of Missionary Efforts within the Realm of Human Rights : the Case of Ethiopia", *SMT* 98 (2001) 473-485.

ENGEBRIGTSEN, ADA & BERIT THORBJØRNRUD

1995 "Kulturbegrepet", *Norge som flerkulturelt samfunn : et undervisningsopplegg*. Oslo s 21-28

ENGEDAL, LEIF GUNNAR

1986 "Møte med det fragmentariske og istykkerlevde liv : om sjelesorg i forsoningens tjeneste", *Forsoningen / Bernt T. Oftestad, & Arvid K. Tångberg* (red.). Trondheim

1986 "Menneske i en narcissistisk kultur", *Årsberetning for Modum Bads Nervesanatorium*. Vikersund

1994 "Guds hjerte og menneskets sjel : momenter til analyse av sjelesorgens teologiske og dynamiske egenart", *TSj* 14 (1994) 2/3, s 123-147.

1999 *Ecce Homo : en studie av psykovitenskapelige identitetsteorier med særlig henblikk på identitetserfaringens konstituerende elementer og de metateoretiske forutsetningers funksjon i teoriutformingen*. Oslo (Acta humaniora nr. 64) [Avhandling (dr.phil.) - Universitetet i Oslo, 1999].

- 2001 "Møte med misjonærens livserfaring : en undersøkelse med basis i sjelesørgerisk arbeid", *NTM* 56 (2002) 5-33
- 2002 "Pastoral praksis og teologisk antropologi : burnout-fenomenet som praktisk-teologisk utfordring", *Teologi for kirken : festskrift for dr. theol. Torleiv Austad på 65-årsdagen* / Jan-Olav Henriksen, Gunnar Heiene & Svein Olaf Thorbjørnsen (red.). Oslo, s 77-95

ENGELSVIKEN, TORMOD

- 1994 "Misjon og kultur", *Missiologi i dag* / Jan-Martin Berentsen, Tormod Engelsen & Knud Jørgensen (red.). Oslo, s 225-242

ERCHERD, PAM & ALICE AARATHOON

- 1989 *Compendium of the International Conference on Missionary Kids, Quito, Ecuador, January 4-8, 1987. Vol. 1: Understanding and Nurturing the Missionary family; Vol. 2: Planning for MK Nurture.* Pasadena, Calif.

ERIKSEN, THOMAS HYLLAND

- 1993 *Små steder – store spørsmål : innføring i sosialantropologi.* Oslo

ERIKSON, ERIK H.

- 1969 *Barndommen og samfunnet.* Oslo
- 1982 *Identitet : ungdom og kriser.* København

ESKILT, INGRID

- 1994 "Misjon og misjonærtjeneste", *Missiologi i dag* / Berentsen, Jan-Martin, Tormod Engelsen & Knud Jørgensen (red.). Oslo, s 345-354

FOSTER, RICHARD

- 1998 *Streams of Living Water : Celebrating the Great Traditions of Christian Faith.* San Francisco, Calif.

FOUGNER, EVEN

- 1993 "Sjelesorg i Apostlenes Gjerninger", *TSj* 13 (1993) 3, s 5-11.

FOYLE, MARJORY F.

- 1987 *Honourably Wounded : Stress among Christian workers.* London

FRANZÉN, ALLAN

1986 *Missionärsutbildning i Norden sedd i relation till missionsituation och organisationsidentitet*. Helsingfors [Avhandling (doktorgrad) - Helsinki Univ., 1986].

GEERTZ, CLIFFORD

1993 *The Interpretation of Cultures*. London

GERKIN, CHARLES V.

1984 *The Living Human Document : Re-Visioning Pastoral Counseling in a Hermeneutical Mode*. Nashville, Ten.

GIBBS, EDDIE

1981 *I Believe in Church Growth*. London

GIERTZ, BO

1939 *Kristi kyrka*. Stockholm

GITTIN, ANTHONY J.

1989 *Gifts and Strangers : Meeting the Challenge of Inculturation*. New York

GJERP, DAVID

1998 "En mer forsvarlig personalforvaltning i kirken", *Personalkonflikt i kirken : en konferanserapport / Gunnar Stålsett & Ole Andreas Kvamme* (red.). Oslo s 64-68

GRANE, LEIF

1963 *Confessio Augustana : oversættelse med noter : indførelse i den lutherske reformations hovedtanker*. København

GRIFFITHS, MICHAEL

1985 *I all videste verden : kallet til misjonærtjeneste*. Oslo

1994 *Skal - skal ikke : misjonærtjeneste i møte med dagens utfordringer*. Oslo

GROSCH, WILLIAM N. & DAVID C. OLSEN

1994 *When Helping Starts to Hurt : a New Look at Burnout Among Psychotherapists*. London

2000 "Clergy Burnout : an Integrative Approach", *Journal of Clinical Psychology* 56 (2000) 619-632

HAFEMANN, SCOTT

2000 "The Role of Suffering in the Mission of Paul", *The Mission of the Early Church to Jews and Gentiles / Jostein Ådna & Hans Kvalbein* (eds.). Tübingen. (WUNT ; 127), s 165-184

HALL, DOUGLAS JOHN

1986 *God & Human Suffering : an Exercise in the Theology of the Cross*. Minneapolis, Minn.

HARLEY, DAVID

1995 *Preparing to Serve : Training for Cross-Cultural Mission*. Pasadena, Calif.

HIEBERT, PAUL G.

1985 *Anthropological Insights for Missionaries*. Grand Rapids, Mich.

HEGSTAD, HARALD

1999 *Kirke i forandring : fellesskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke*. Oslo

HOLEN, JORUNN

1995 *En skole til nytte eller besvær? : søkelys på debatten om den norske skole i utlandet*. Oslo [Hovedoppgave i pedagogikk - Universitetet i Oslo, 1995]

HOVLAND, THOR HALVOR

1997 "Yrkesetikk for misjonærer", *NTM* 51 (1997) 95-108

HØYDAL, PER FRICK

1999 "Syk eller sunn : er diagnoser en løsning i konfliktarbeid?", *TSj* 19 (1999) 2, s 69-74

ISACHSEN, KARSTEN & PER FRICK HØYDAL

2001 *I all fortrolighet*. Oslo

JENSEN, GUSTAV

1969 *Den hellige tjeneste : indledning til preste-tjenesten*. [Ny utg. ved Bjarne O. Weider.] Oslo [Oppr. utg. 1888]

JOHANSEN, STEINAR

1980 "Diakoniens teologiske og kirkelige forankring", *En bok om kirkes diakoni* / Alf Oftestad (red.). Oslo. s 15-57

JOHANSSON, BIRGITTA

1993 *Barn av 2 världar : en bok om missionärsbarn*. Stockholm

JØRGENSEN, TOR BERGER

1983 *Glede i grått : misjonær i en japansk småkirke*. Oslo

JØRGENSEN, TORSTEIN (RED.)

1992 *I tro og tjeneste : Det Norske Misjonsselskap 1842-1992. Bd. 1-2*. Stavanger

KANE, HERBERT J.

1973 *Winds of Change in the Christian Mission*. Chicago, Ill.

- 1980 *Life and Work on the Mission Field*. Grand Rapids, Mich.
- KEESING, ROGER M.
1981 *Cultural Anthropology : a Contemporary Perspective*. New York
- KILLINGMO, BJØRN
1999 "Den åpne samtalen", *Tidsskrift for Den norske lægeforening*.
119 (1999) 56-59
- KJÆR NIELSEN, HELGE
1994 *Han elskede os først : om den bibelske begrunnelse for diakoni*.
Aarhus
- KOESTER, ROBERT, J.
1994 *Law & Gospel : Foundation of Lutheran Ministry With Special
Reference to the Church Growth Movement*. Milwaukee, Wis.
- LARSSON, EDVIN
1981 "Erfarenheten i Nya Testamentet : en bibelteologisk skiss", *Tro og
erfaring : den kristne tro i møte med erfaring og virkelighet* / Ha-
rald Bekken (red.). Oslo, s 14-21
- LEDERACH, JOHN PAUL
1999 *The Journey Toward Reconciliation*. Scottdale, Pa.
- LEWIS, CLIVE S.
1957 *The Problem of Pain*. London
- LEWIS, LARRY
1997 *The Misfit : Haunting the Human Unveiling the Devine*. New York
- LINDØE, PREBEN
1978 *Målrettet arbeid : planløsning og problemløsning i kristelig arbeid*.
Oslo
1986 *Mentorprosjektet*. Oslo.
- LIVINGSTONE, GREG
1993 *Planting Churches in Muslim Cities : a Team Approach*. Grand
Rapids, Mich.
- LODE, KÅRE
1992 "Kamerun", *I tro og tjeneste : Det Norske Misjonsselskap 1842-
1992. Bd. 2* /Torstein Jørgensen (red.). Stavanger, s 7-105

MAGERØY, MAGNAR

1973 *Misjonsperspektiv i praksis : aktuell misjonskunnskap for sendemeninghet og misjonær.* Oslo

MASLACH, CHRISTINA

1988 *Utbränd : en bok om omsorgens pris.* Värnamo

MC GAVRAN, DONALD A.

1955 *The Bridges of God : a Study in the Strategy of Missions.* London

1970 *Understanding Church Growth.* Grand Rapids, Mich.

MC GRATH, ALISTER E.

1985 *Luther's Theology of the Cross : Martin Luther's Theological Breakthrough.* London

1991 *Roots that Refresh : a Celebration of Reformation Spirituality.* London

1999 *Christian Spirituality : an Introduction.* Oxford

MACQUARRIE, JOHN

1988 *In Search of Humanity : a Theological and Philosophical Approach.* New York

MELIN, MIA

1986 "Att våga se : om missionärsbarnens situation", *SMT* 74 (1986) 12-21

MIKAELSSON, LISBETH

2000 *Kallets ekko : studier i misjon og selvbiografi.* Bergen [Avhandling (dr.philos.) - Universitetet i Bergen, 2000]

MODALSLI, OLE

1987 *Korsets gåte : om Jesu døds betydning.* Oslo

MOE, OLAF

1944 *Apostelen Paulus : hans liv og gjerning.* Oslo

MOSVOLD, KIRSTI

1981 *Misjonærkallet i misjonsteologisk perspektiv.* Oslo [Hovedoppgave i kristendomskunnskap - Det Teologiske Menighetsfakultet, 1981]

MOYER, KENYON E.

1957 *A Study of Missionary Motivation, Training and Withdrawal (1932-52) : based on questionnaires answered by 915 missionaries who represent 16 North American boards.* New York

MYKLEBUST, OLAV GUTTORM

1976 *Misjonskunnskap : en innføring*. Oslo

NEVIUS, JOHN L.

1958 *The Planting and Development of Missionary Churches*. 4th ed., Philadelphia, Pa.

NICHOL, TODD & KOLDEN, MARC

1990 *Called and ordained : Lutheran Perspectives on the Office of the Ministry*. Minneapolis, Minn.

NORDLANDER, AGNE

1990 *Hellighetens gjenoppgivelse*. Oslo

NORDSTOKKE, KJELL

1994 *Verdensvid tjeneste : en innføring i internasjonal diakoni*. Oslo

NORSK KATOLSK BISPERÅD (UTG.)

1990 *Bønnebok for den katolske kirke*. Oslo

NOUWEN, HENRI J.M.

1972 *The Wounded Healer : ministry in contemporary society*. New York

1981 *The Living Reminder : Service and Prayer in Memory of Jesus Christ*, 2nd ed., New York

1990 *The Way of the Heart*. London

1996 *Håpets såkorn*. Oslo

NYGAARD, HANNA

1926 *En misjonærhustrus erindringer*. Stavanger

OBERG, KALERVO

1960 Culture shock : adjustment to new cultural environments", *Practical Anthropology* 7 (1960) 177-182

ODEN, THOMAS C.

1983 *Pastoral Theology : Essentials of Ministry*. San Francisco, Calif.

O'DONNELL, KELLY S. (ED.)

1992 *Missionary Care : Counting the Cost for World Evangelization*. Pasadena, Calif.

O'DONNELL, KELLY S. & MICHÈLE LEWIS O'DONNELL (EDS.)

1988 *Helping Missionaries Grow : Readings in Mental Health and Missions*. Pasadena, Calif.

OKKENHAUG, BERIT

2002 *Når jeg ser ditt ansikt : innføring i kristen sjelesorg*. Oslo

OFTESTAD, ALF B. (RED.)

1980 *En bok om kirkens diakoni*. Oslo (Teologi i dag)

OLIVIOUS, ANDERS, BIRGITTA OLIVIOUS KIHLEBERG & CERNY ERICSON

1996 *Att möta människor : en grundbok om själavård*. Stockholm

OPSAL, JAN & ARILD BAKKE (RED.)

1994 *Mellom kors og halvmåne : kristne perspektiver på møtet med Islam*. Oslo

POLLOCK, DAVID C. & RUTH VAN REKEN

2001 *Third Culture Kids : the Experience of Growing Up Among Worlds*. London [Tidligere publisert under tittelen: *The Third Culture Kid Experience : Growing Up among Worlds*. Yarmouth, Me. 1999]

PRENTER, REGIN

1962 *Skabelse og genløsning : dogmatik*. 3. utg. København

1967 *Kristen tro*. Stavanger

PRINS, MARINA & BRAAM WILLEMSEE

2002 *Member Care for Missionaries : a Practical Guide for Senders*. Brackenfell, S.A.

PRIOR, IAN

1976 *The Christian at Work Overseas : a Basic Study Guide to assist in preparation*. Teddington

RASMUSSEN, RUNE

2002 "Vår verden anno 2002", *Misjonstidende* 157 (2002) 1, s 20-21

REED, LYMAN E.

1981 *Preparing Missionaries for Intercultural Communication : a Bicultural Approach*, Pasadena, Calif. [Avhandling (D.Miss.) - Fuller Theological Seminary, 1981]

REICHELT, SISSEL

1996 "Mennesker i interaksjon", *Aktiv psykoterapi : perspektiver på psykologisk forståelse og behandling* / Sissel Reichelt & Hanna Haavind (red.). Oslo

- RULLA, LUIGI M., FRANCO IMODA & JOYCE S.R. RIDICK
1988 *Psychological Structure and Vocation : a study of the motivations for entering and leaving the religious life*. Roma
- RUUD, TORLEIF
1999 *Distress and mental health during cross-cultural adjustment*, Oslo [Avhandling (dr.med.) - Universitetet i Oslo, 1999]
- RYNNING, SIRI
1989 "Barn og atskillelse", *TSj* 9 (1989) 3, s 7-15
1989 "Å være misjonærbarn : møte med to erfaringer", *TSj* 9 (1989) 3, s 23-28
- SAAL, WILLIAM J.
1991 *Reaching Muslims for Christ*. Chicago, Ill.
- SANNEH, LAMIN
1989 *Translating the Message : the Missionary Impact on Culture*. New York
- SCHAUFELI, W.B, C. MASLACH & T. MAREK (EDS.)
1993 *Professional Burnout : Recent Developments in Theory and Research*. Washington D.C.
- SCHEIN, EDGAR H.
1982 *Organisasjonspsykolog*. 3. utg. Oslo
- SCHWARTZ, CHRISTIAN A.
1993 *Paradigm Shift in the Church : How natural Church Development can Transform Theological Thinking*. Carol Stream, Ill.
1996 *Naturlig kirkevekst : åtte kvaliteter ved sunne menigheter*. Even-skjær
- SHARP, L.W.
1988 "Toward a Greater Understanding of the Real MK : a Review of Recent Research", *Helping Missionaries Grow : Readings in Mental Health and Missions* / Kelly S. O'Donnell & Michèle O'Donnell (eds.). Pasadena, Calif. s 219-228
- SHEPHERD, JACK
1975 *The Politics of Starvation*. New York
- SJÖGREN, PER-OLOF
1985 *Bönens väg*. Alvsjö

SKAGESTAD, GABRIEL

1930 *Pastorallære : kirken og menigheten, prestens embete og person, sjelesorgen*. Oslo

SKJEVESLAND, OLAV

1976 *Kirken i Det nye testamente : en innføring*. Oslo

1984 *Levende kirke : om nådegaver, tjenester og menighetsbygging*. Oslo

1993 *Huset av levende steiner : en teologi for menighetsoppbygging*. Oslo

1998 *Morgendagens menighet : ledelse og livsform*. Oslo

1999 *Invitasjon til praktisk teologi : en faginnføring*. Oslo

SKJORTNES, MARIANNE, SIGURD HAUS & ASLAUG HESTNES

1998 *Personaladministrative problemstillinger i NMS : oppfølging og livslang læring i en organisasjon i endring*. Stavanger (SIK-rapport ; 1998:1)

SMEMO, JOHANNES

1978 *Kravet og kraften : ordinasjonstaler og andre bidrag til emnet kall og tjeneste* [samlet og utgitt av Tore Kopperud]. Oslo

STEINHOLT, OLA

1981 "Den sanne tjeneste : det ene kall og de mange forventninger", *Den norske kirkes presteforening. Generalforsamling 36 (1980) 1*, Oslo 16.-18. september 1980 / Norwall Hessen (red.). Oslo, s 12-23

STINISSEN, WILFRED

1994 "Åndlig vägledning som utmaning til själavården", *HPT* (1994) 1, s 3-12

STORTI, CRAIG

1997 *The Art of Coming Home*. Yarmouth, Me.

2001 *The Art of Crossing Cultures*. London

STOTT, JOHN R.W.

1961 *The Preacher's Portrait : some New Testament Word Pictures*. London

STÅLSETT, GUNNAR & OLE ANDREAS KVAMME (RED.)

1998 *Personalkonflikt i kirken : en konferanserapport*. Oslo

SUNDÉN, HJALMAR

1971 *Religionen och rollerna : ett psykologisk studium av fromheten*. Stockholm

SUNDKLER, BENGT & CHRISTOPHER STEED

- 2000 *A History of the Church in Africa*. Cambridge (Studia missionalia Upsaliensia ; 74)
- SØRENSEN, TOR JOHAN
1983 *Det fir-foldige menneske : et personlighetsspeil til sjelesørgerisk bruk*. Oslo
- SØVIK, ODDVAR
1995 *Bønn - framfor alt*. Oslo
- TAYLOR, MARGARET H.
1988 "Personality Development in the Children of Missionary Parents", *Helping Missionaries Grow : Readings in Mental Health and Missions* / Kelly S. O'Donnell & Michèle O'Donnell (eds.). Pasadena, Calif. s 229-239
- TAYLOR, RHENA
1978 *Rough Edges : Christians Abroad in Today's World*. Leicester
- TAYLOR, WALLACE
1883 "Missionary Work and it's Effects upon the Worker : Missionary Ill Health", *The Chrysanthemum*, Vol. III (1983) 274-292
- THÉORET, ROGER...[ET AL.]
1979 *Re-entry : a Guide for Returning Home*, Quebec
- TETZEL, BETH A. & PATRICIA MORTENSON
1986 *New Directions in Missions : Implications for MKs : Compendium of the International Conference on Missionary Kids, Manila, Philippines, November, 1984*. West Brattleboro, Vt.
- TERGEL, ALF
1998 *Human Rights in Cultural and Religious Traditions*. Uppsala, (Uppsala studies in faiths and ideologies ; 8)
- TJØRHOM, OLA
1999 *Kirken – troens mor : et økumenisk bidrag til luthersk ekklesiologi*. Oslo (Presteforeningens studiebibliotek ; nr. 43) (Kirkeforum)
- TOLO, ARNE
1999 "Misjon og misjonsinformasjon", *NTM* 53 (1999) 55-62
- TORKELSEN, TERJE
1998 *Når mennesker krenkes : helsefarlige personalkonflikter i kirken*. Oslo
1999 "Forståelse og håndtering av personalkonflikt i kirken : et forsøk på faglig differensiering", *TSj* 19 (1999) 2, s 75-86
- UTNEM, ERLING

- 1964 "Den historiske Jesus og hedningefolkene", *TTK* 35 (1964) 129-152
- VEN, JOHANNES A. VAN DER
1993 *Ecclesiology in Context*. Grand Rapids, Mich.
- VOLF, MIROSLAV
1996 *Exclusion and Embrace : a Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation*. Nashville, Ten.
- VERKUYL, JOHANNES
1978 *Contemporary Missiology : an Introduction*. Grand Rapids, Mich.
- WALLDÉN, BIRGITTA
1986 "Jag vill ha både smultron och mimosa : om själens sprickor och broar mellan kulturer", *SMT* 74 (1986) 1-11
- WARREN, RICK
1999 *Målrettet menighet : vekst uten å gå på akkord med budskap og oppdrag*. Oslo
- WEIDER, BJARNE O.
1968 "Presteidealet hos norske pastoralteologer", *Kirkens arv - kirkens fremtid : festskrift til Biskop Johannes Smemo på 70-årsdagen 31. juli 1968*. Oslo, s 201-218
1969 *Kallet og tjenesten : pastoralteologiske prinsippsspørsmål*. Oslo
- WESENICK, JÜRGEN
1976 *Vitale Kirche in Äthiopien : Distriktsanalyse*. Hermannsburg
- WICKSTROM, DAVID LEE & J. ROLAND FLECK
1988 "Missionary Children : Correlates of Self-esteem and Dependency", *Helping Missionaries Grow : Readings in Mental Health and Missions* / Kelly S. O'Donnell & Michèle O'Donnell (eds.). Pasadena, Calif., s 240-257
- WIKSTRÖM, OWE
1984 "Om Guds ledning : ut religionspsykologisk perspektiv", *TSj* 4 (1984) 2, s 31-37
1990 *Den outgrundliga människan : livsfrågor, psykoterapi och själavård*. Göteborg
1995 *Mørket som blender*. Oslo

WITHERINGTON, BEN

1995 *Conflict and Community in Corinth : a Socio-Rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*. Grand Rapids, Mich.

WULFF, DAVID J.

1991 *Psychology of Religion : Classic and Contemporary Views*. New York

YALOM, IRVIN D.

1975 *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New York

ÅDNA, JOSTEIN & HANS KVALBEIN (EDS.)

2000 *The Mission of the Early Church to Jews and Gentiles*. Tübingen (WUNT ; 127)

ÅHS, THORSTEN

1986 "Att vara missionärsbarn", *SMT* 74 (1986) 40-58

AAS, REINERT L.

1919 *Oplevelser og indtryk fra mit liv paa Madagascars Vestkyst. Bd. 1*. Stavanger

Upublisert materiale

JOHNSON, DAGNY

"Den gamle garde", u.d., NMS arkiv

LIECHTY, RUSSEL & MARJORIE LIECHTY

1986 *Human Resources Management Study : Personell Survey Report*. United Mission to Nepal

NYDAL, OSCAR

1973 *Growth and Decline in the Congregations : ECMY Study on Church Economy*, Survey report Part I, EECMY. NMS arkiv

NMS

1972 "Det Norske misjonsselskaps misjonssyn og misjonsstrategi". NMS arkiv

1981 "Troskap mot kallet : en prinsipperklæring om misjon". NMS arkiv

1985 "Alternative ansettelsesforhold for misjonærers ektefelle", NMS/AU 271/85. NMS arkiv

1985 "Kvinnelige misjonærers tjeneste", NMS/AU 271/85. NMS arkiv

1986 "Misjonærekteparets tjenesteforhold", NMS/LS 20.09. 1986. NMS arkiv

2002 "Programprofildokument bistand og diakoni", NMS/LS 12.04.
2002. NMS arkiv

Forkortelser for tidsskrifter

- HPT* - *Havårsskrift for praktisk teologi*, Oslo
NTM - *Norsk tidsskrift for misjon*, Oslo
SMT - *Svensk missionstidsskrift*, Uppsala
TSj - *Tidsskrift for sjelesorg*, Vikersund
TTK - *Tidsskrift for teologi og kirke*, Oslo
WUNT - *Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament*,
Tübingen

Misjonærtjeneste er visjon og engasjement. Men ingen kan engasjere seg uten også å involvere seg. Det kan oppleves svært meningsfylt, men også krevende. Kvinner, menn og barn som blir bærere av visjonen og engasjementet, er sårbare. De bærer skatten i leirkar.

Mange misjonærer og misjonærbarn har betalt en høy pris for sin tjeneste. Erfaringene har vært kjent i det sjelesørgeriske rom, men lite omtalt i faglitteraturen.

Boken tar opp noen av de mest personlige og aktuelle spørsmål knyttet til det å være misjonær. Den anlegger et *sjelesørgerisk* perspektiv på tema relatert til både de meningsfylte og de slitsomme sider ved tjenesten. Den drøfter spørsmål knyttet til en troverdig misjonæridentitet, Guds ledelse, erfaringer med kultursjokk, evangelisering og diakoni, konflikt og konflikthåndtering, misjonærbarna og hjemkomstsituasjonen.

Boken sikter på å gi en realistisk forberedelse til arbeid i fremmede kulturer, og vil gi hjelp til å tenke gjennom og avslutte tjenesten på en god måte når den tiden kommer.

Øyvind M. Eide er teol.dr. fra Uppsala 1996 på en avhandling om kirkevekst og forfølgelse i Etiopia (*Revolution & Religion in Ethiopia: Growth & Persecution of the Mekane Yesus Church, 1974-85*. Oxford 2000) og godkjent pastoral-klinisk veileder. Han er rektor for Praktisk-teologisk seminar ved Misjonshøgskolen. Han har tidligere vært misjonsprest i Etiopia (1973-1976 og 1980-1982) og leder for Institutt for Sjelesorg, Modum Bad (1991-1994). Han har vært redaktør av *Tidsskrift for sjelesorg* (1991-1998), og hans bok *Pastoral Care in an African Village*, Nairobi 1988, har blitt oversatt til flere afrikanske og asiatiske språk.

MIHS

MISJONSHØGSKOLENS FORLAG

Misjonsveien 34, N-4024 Stavanger

Telefon: +47 51516210; Fax: +47 51516225

E-mail: forl@mhs.no

2002

ISBN 82-7721-075-2

